

ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ

Political Life

1 – 2026

Редакційна політика

«Політичне життя» – загальнополітичний, навчальний, науковий, науково-популярний журнал, присвячений дослідженням у сфері соціально-політичного та соціогуманітарного наукового знання. Тематика поданих статей має відповідати актуальним проблемам соціально-політичної реальності та сучасного політичного дискурсу. Практичне значення авторських статей має бути спрямоване на дослідження та рекомендації, які розкривають – світові, загальнонаціональні та регіональні політичні процеси; актуальні проблеми міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій; шляхи вдосконалення державного управління та місцевого самоврядування.

Публікація статей в межах зареєстрованого обсягу журналу є безкоштовною.

Журнал «Політичне життя» включено до категорії «Б» переліку фахових видань з політичних наук згідно наказу МОН України № 886 від 02.07.2020 р.

Журнал індексується у міжнародній наукометричній базі даних Index Copernicus: <https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=46655>.

Журнал «Політичне життя» №1, 2026 р. публікується за рішенням Вченої Ради Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Протокол № 6 від 19.12.2025 р.

Редакційна колегія:

Мацшишина І. В., д. політ. н., професор,

Донецький національний університет імені Василя Стуса (*головний редактор*)

Польовий М. А., д. політ. н., професор,

Донецький національний університет імені Василя Стуса (*заступник головного редактора*)

Краснопольська Т. М., к. політ. н., доцент, Національний університет «Одеська юридична академія»

Мелеганіч Г. І., к. політ. н., доцент, Ужгородський національний університет

Синовець П. А., к. політ. н., доцент, Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова

Стеблина Н. О., д. політ. н., професор, Донецький національний університет імені Василя Стуса

Ягунов Д. В., д. політ. н., доцент, Донецький національний університет імені Василя Стуса

Andrei Taranu, Prof., dr., v-ce dean of the Faculty of Political Science, National School of Political Science and Administration in Bucharest (Romania)

Daniela La Foresta, Prof., dr., Department of Political Science, Naples Federico II University (Italy)

Lucia Mokra, doc. JUDr., PhD., PhD., dean of Faculty of Social and Economic Sciences, Comenius University in Bratislava (Slovakia)

DOI 10.31558/2519-2949.2026.1

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ 22504-12404ПП від 27.01.2017

Ідентифікатор медіа R30-03165 зареєстровано рішенням Національної ради України з питань телебачення та радіомовлення №772 від 14.03.2024

© ДонНУ імені Василя Стуса, колектив авторів, 2026

ЗМІСТ

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ

<i>Чальцева О. М.</i> ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА АДАПТИВНОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ПОЛІТИЧНИХ, БЕЗПЕКОВИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ ЗАГРОЗ.....	4
<i>Куц Г. М., Куц Ю. О.</i> ПОЛІТИКО-УПРАВЛІНСЬКІ ТЕХНОЛОГІЇ ДОСЯГНЕННЯ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ	12
<i>Бусленко В. В.</i> ПОЛІТИЧНА ПОЛЯРИЗАЦІЯ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА (2023–2026): МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ ТА ОПОЗИЦІЇ.....	19
<i>Явір В. А.</i> УКРАЇНА ПОСТКОЛОНІАЛЬНА: ПОДОЛАННЯ КОЛОНІАЛЬНИХ МАРКЕРІВ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ.....	26
<i>Опанасенко А. В.</i> СУДОВИЙ ЛОБІЗМ, ЯК НАСЛІДОК «JUDICIALIZATION OF POLITICS».....	32

ПОЛІТИЧНА ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ

<i>Наумкіна С. М., Козловська Л. В.</i> СТРАТЕГІЇ ІНТЕГРАЦІЇ МЕТОДІВ (MIXED-METHODS) У СУЧАСНИХ ПОЛІТОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ: ПЕРЕВАГИ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ПАСТКИ.....	38
<i>Голденштейн К.О.</i> СИМВОЛІЧНИЙ УНІВЕРСУМ ЛЮДИНИ: ІСТОРІЯ ІДЕЙ АНТИЧНОСТІ Й СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ	42

ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА ТА ІДЕОЛОГІЯ

<i>Тимошенко О. І., Корнієвський О. А., Чупрій Л. В.</i> ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....	49
<i>Горай О.С.</i> ІНФОРМАЦІЙНА АКТИВНІСТЬ ТА ДІАЛОГ МІСЦЕВИХ КОАЛІЦІЙ З ГРОМАДСЬКІСТЮ.....	57

ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ СИСТЕМ ТА ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

<i>Калашлінська М. В.</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЛІ СУБНАЦІОНАЛЬНИХ АКТОРІВ В УМОВАХ ХИЖАЦЬКОЇ ГЕГЕМОНІЇ	64
ВИМОГИ ДО АВТОРСЬКИХ ОРИГІНАЛІВ СТАТЕЙ	69

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ

DOI 10.31558/2519-2949.2026.1.1

УДК 321.01:351.86:327(477)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3922-7619>

Чальцева О. М., Донецький національний університет імені Василя Стуса

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА АДАПТИВНОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ПОЛІТИЧНИХ, БЕЗПЕКОВИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ ЗАГРОЗ

У статті досліджується феномен адаптивності політичних систем крізь призму інституціоналізації публічної політики (ПП) в умовах сучасних криз. Обґрунтовано, що у XXI столітті демократія не є статичною моделлю, а постає динамічною системою, яка здатна до трансформації під впливом зовнішніх та внутрішніх детермінант. Особлива увага приділяється ризикам звуження простору свободи та публічного контролю навіть у ліберальних режимах при формальному збереженні демократичних процедур. Робота ґрунтується на комплексному аналізі провідних наукових підходів: політичний неоінституціоналізм: розглядає автономність інституцій та їх домінуючу роль у формуванні ПП; історичний та структурний неоінституціоналізм: акцентують увагу на контекстуальних особливостях та впливі публічних інститутів на прийняття рішень; раціональний вибір та менеджеріальний підхід: аналізують ефективність політичних стратегій та пошук раціональності в управлінні; системний підхід та теорія «зовнішніх шоків»: пояснюють здатність системи конструювати свої елементи у відповідь на кризові чинники. В статті було визначено сутність адаптивності інститутів не як інерційної реакції, а як здатності зберігати функціональність, легітимність та інституційну довіру в умовах невизначеності. Вона базується на поєднанні гнучкості процедур із дотриманням базових демократичних цінностей. Адаптивність виступає інтегральною характеристикою політичної системи, що відображає її спроможність до структурно-процедурної трансформації без втрати ціннісного ядра. У контексті інституціоналізації ПП адаптивність постає як результат здатності інститутів не лише акумулювати та перерозподіляти ресурси у відповідь на політичні, безпекові й економічні загрози, а й відтворювати легітимні правила взаємодії між державою та суспільством. Саме інституційно закріплені механізми координації, участі та контролю забезпечують баланс між стабільністю та зміною, що і визначає стійкість політичної системи в умовах багатовимірних викликів. Також вона передбачає поєднання гнучкості процедур, відкритості до перегляду норм, залучення нових акторів у процес ухвалення рішень та одночасне дотримання базових цінностей демократії: підзвітності, толерантності, плюралізму, розподілу влади. Проаналізовано специфіку України, яка стикається з «подвійною» інституціоналізацією (співіснування пострадянських та нових інститутів) та персоналізацією влади. Особливий акцент зроблено на періоді після повномасштабного вторгнення 2022 року, що вимагає переосмислення функцій держави. Виявлено загрозу «обміну свобод на безпеку», що створює простір для надзвичайних повноважень, які важко відкликати після кризи. Було доведено, що вищий рівень інституціоналізації публічних акторів та каналів їхньої взаємодії безпосередньо корелює з ефективністю публічної політики в умовах системних загроз. Дослідження пропонує нові наукові підходи для аналізу ПП в умовах зовнішньої агресії та нестабільності. Результати можуть бути використані для моделювання ризиків, оновлення моделей врядування та зміцнення діалогу між владою та громадянським суспільством.

Ключові слова: публічна політика, інституціоналізація, адаптивність політичної системи, політичні інститути, неоінституціоналізм, національна безпека, політична культура, кризове управління.

Постановка проблеми. У XXI столітті політичні системи всіх типів режимів об'єктивно змінюються під впливом зовнішніх і внутрішніх детермінаційних факторів. Сучасний глобальний ландшафт, позначений зростанням турбулентності, свідчить, що системи адаптуючись до нестабільності постійно трансформуються, оновлюють національні моделі врядування з урахуванням безпекового середовища, економічних і соціальних викликів, розвитку інструментів громадської участі в умовах криз, культурних і технологічних трендів, інституційної пам'яті, традиціями вирішення конфліктів і специфікою прийняття рішень.

У таких умовах особливого значення набуває вивчення спроможності політичних систем до адаптації не як механічної або інерційної реакції на зовнішні й внутрішні детермінаційні виклики, а як інтегральна здатність бути емерджентною, зберігати функціональність, нормативну легітимність та інституційну якість в умовах змінного та невизначеного середовища.

Сучасна політична наука розглядає адаптивність як фундаментальну характеристику життєздатності політичної системи, що визначає її спроможність до структурно-процедурної трансформації без втрати ціннісного ядра.

Ефективність адаптації в демократичних державах і тих, які демократизуються вимагає від систем більших зусиль і вимог перед суспільством. У таких країнах адаптація безпосередньо залежить від рівня інституціоналізації національних моделей публічної політики, що передбачає складне поєднання гнучкості управлінських процедур, відкритості до перегляду застарілих норм та залучення широкого кола нових акторів до процесів ухвалення рішень. Як свідчать дані досліджень за останні роки індексів Freedom House, V-Dem та досвід демократичних країн, ключовим фактором залишається не лише міцність формальних норм, а й взаємодія між акторами публічного процесу, глибина політичної культури, тобто вкоріненість демократичних практик у щоденному політичному житті.

Водночас критично важливим залишається збереження засадничих цінностей демократії: підзвітності, плюралізму та реального розподілу влади. Досвід ліберальних режимів останніх десятиліть демонструє тривожну тенденцію, під тиском екзогенних та ендогенних кризових обставин навіть у сталих демократіях спостерігається деградація змістовних параметрів врядування. Це проявляється у поступовому звуженні простору громадянських свобод, ерозії механізмів публічного контролю та девальвації прав людини за умови формального збереження демократичного інструментарію. За таких умов збереження системної стійкості вимагає переходу від ієрархічних вертикалей до моделей спільного врядування (collaborative governance), які дозволяють залучати мережеві ресурси суспільства для подолання криз.

Специфіка перехідних систем, зокрема країн Центрально-Східної Європи та пострадянського простору, демонструє значно вищий рівень вразливості до інституційної регресії, що суттєво впливає на адаптивні спроможності систем. Попри декларативну демократизацію, дефіцит політичної довіри, слабка інституційна культура, недостатня розвинутість практики публічного контролю та історично детермінована централізація влади створили передумови для реалізації сценаріїв «відступу від демократії». Показовим є приклад Польщі, Угорщини, Сербії, Грузії та ін. Так, наприклад у Польщі, де ключові інститути такі як, судова гілка влади та медіа-сектор, виявилися вразливими до прямого політичного інструменталізму, що свідчить про крихкість демократичного фасаду за відсутності глибокої інституціоналізації публічного контролю. На прикладі Угорщини спостерігається системне переписування виборчого законодавства та Конституції задля закріплення домінування однієї провладної політичної сили. Це супроводжується «захопленням держави», де незалежні інститути (суди, антимонопольні органи) наповнюються лояльними кадрами, що нівелює систему стримувань і противаг. Сербський досвід ілюструє модель, де формальні демократичні інститути зберігаються, проте реальна влада концентрується навколо фігури президента, який поступово персоналізує владу. Через контроль над медіа-простором та маргіналізацію опозиції створюється нерівне «ігрове поле», що перетворює виборчий процес на формальну легітимацію чинного режиму. У Грузії відступ від демократії пов'язаний із різкою політичною поляризацією та спробами обмежити діяльність неурядових організацій (зокрема через законодавчі ініціативи про «іноземний вплив»). Це свідчить про спроби звужити публічне поле та послабити механізми спільного врядування, замінюючи їх вертикальною моделлю управління.

Вищенаведені випадки ілюструють концепцію «виконавчого агграндизму» (executive aggrandizement) (Н. Бармео, С. Левітські, Д. Зіблатт, О. Варол, Т. Мадяр, Х. Кораллес та ін.) [2-5], коли обрана влада поступово послаблює інституційні обмеження на свої повноваження, що призводить до

деградації демократичної якості навіть без явних переворотів чи скасування виборів.

Ці приклади підтверджують, що в перехідних системах адаптація до криз часто відбувається шляхом авторитаризації управління, що лише імітує стабільність, але фактично руйнує емерджентний потенціал системи та її адаптивні спроможності. Особливо небезпечно це для країн, які перебувають у стані транзиту та одночасно протистоять прямим безпековим викликам (Україна з початком війни у 2014 року). У такому випадку, вплив воєнного фактору на зміст і структуру публічної політики зумовлює необхідність переосмислення місця держави, її функцій і механізмів взаємодії з іншими акторами в нових умовах. Війна активізує процеси інституціоналізації та водночас демонструє межі ефективності існуючих форм публічної взаємодії.

Україна, попри значні зусилля з реформування державного управління після 2014 року, продовжує стикатись з проблемами політичної фрагментації, «подвійної» інституціоналізації (наявність одночасно пострадянських за змістом і нових інститутів), недостатньої ефективності у реалізації демократичних процедур, персоналізації влади, політизації акторів публічного процесу [1]. Для української системи на сучасному етапі особливу загрозу становить ситуація, коли громадяни, в умовах війни або надзвичайних обставин, готові обміняти частину свобод на безпеку. Це відкриває простір для надзвичайних повноважень, які важко буде відкликати після завершення кризи. Таким чином, адаптивна стратегія системи потребує інституційного балансу між гнучкістю і правовою передбачуваністю в умовах впливу загроз. Питання інституціоналізації ПП як умови адаптації до викликів у таких державах стає не просто питанням ефективності врядування, а детермінантою національної витривалості та виживання політичної системи як такої.

Отже, постановка проблеми дозволила гіпотетично припустити, що ефективність адаптивності систем в умовах політичних, безпекових та економічних загроз безпосередньо залежить від рівня інституціоналізації публічних акторів, каналів і форм взаємодії між ними.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та аналіз кореляційної залежності між рівнем інституціоналізації ПП, та ступенем адаптивності політичної системи в умовах сучасних викликів. Це в свою чергу надасть можливість: оцінити ефективність системи на виклики детермінаційних факторів, виявити фактори, що сприяють, або навпаки, інституціоналізації акторів публічного процесу в умовах кризових ситуацій, проаналізувати проблеми, пов'язані з обмеженням внутріполітичних інститутів, звуженням публічного поля політики в умовах безпекових загроз, запропонувати нові наукові підходи до аналізу публічної політики в умовах системних загроз.

Теоретичне обґрунтування. Ретроспективний аналіз сучасних підходів продемонстрував відхід від лінійних пояснень моделей публічної політики і формується на перетині кількох ключових парадигм. В рамках неінституціонального, системного, менеджеріального, мережевого і системного підходів слід виокремити дослідження, які розкривають сутність поставленої проблеми та намагаються автономно, але не напряму відповісти на питання про те, як впливає інституціоналізація ПП на адаптивність систем.

Політичний неінституціоналізм пропонує макропогляд на позицію інститутів по відношенню до суспільства і держави, акцентує увагу на автономності інституцій і доміантній ролі інститутів у процесі формування ПП як в стабільних, так і в динамічних системах, що підтверджено роботами: Т. Скокпол, Б. Петерс, Г. Гекло, Д. Краснера, К. Файнголда, П. Голла, К. Андерсона, Дж. Б. Пауелла, Г. Віттена, А. Найджеба. *Історичний неінституціоналізм* представлений роботами В. Геттама, Т. Скокпол, С. Стеінмо, К. Телена, Ч. Тіллі, С. Скворенка основну увагу приділяє контекстуальним особливостям ПП і поясненню сучасних особливостей політичних систем через призму їх історичних передумов. Роботи представників інституціоналізму *раціонального вибору* (Ф. Шарпф, М. Ольсен, Б. Ротштейн, Е. Остром) розглядають ПП з точки зору пошуку раціональності в прийнятті рішень, індивідуальної і колективної поведінки акторів, в оформленні інституціонального дизайну, оцінювання доцільності і продуктивності політичних стратегій у визначення політичного курсу. На підставі *структурного неінституціоналізму* (К. Уівер, Б. Рокман, А. Вілдавські, А. Лейпхарт) з'ясовано яким чином публічні інститути впливають на ПП і як приймаються рішення. *Соціологічний неінституціоналізм* концентрує увагу на стосунках інституціональних організацій і громадянського суспільства і на процесах інституціонального розвитку (зміни), яка включає дві компоненти інноваційну й імітаційну (запозичену, трансплантовану), що виникає внаслідок запозичення (трансплантації) інститутів із інших успішних систем. Представники соціологічного неінституціоналізму (П. Ді Маджіо, У. Пауелл) доводять, що в умовах структурної невизначеності систем інститути виконують адаптивну роль, підлаштовуючись під вимоги середовища задля

емерджентності системи [1].

Мережева теорія (Т. Бьорцель, К. Геард-Лаурьот, Р. Родс, В. Ваарден, Д. Марш, К. Шуберт, Дж. Грінвей, Б. Салтер) пояснює багатосуб'єктний, поліваріантний процес взаємодії акторів в сучасних політичних системах, що впливає на стан системи в цілому [1].

Менеджеріальний підхід концентрує увагу на результативності та ефективності ПП (А. Данзір, М. Гудвін, Дж. Пейнтер, М. Бейвір, Р. Родс, П. Веллер, М. Дертік, Дж. Прессман, А. Віддавські, Е. Бардач, В. Вілльямс, Р. Елмор, М. Гілл, Г. Брамлей, П. Сабатьє, Д. Мазманян, Дж. Маджоне) [1].

Відповідно до положень *ситуаційної теорії* (Т. Барнс, Дж. Сталкер, П. Лоуренс, та ін.), високий рівень невизначеності зовнішнього середовища імперативно вимагає від системи переходу від механістичних до органічних, адаптивних стратегій [5-11].

Системний підхід (Н. Луман, Е. Гідденс) з'ясує, що головна властивість цілісної системи полягає в здатності синтезувати, конструювати свої елементи, адаптувати свою структуру у відповідь на внутрішні й зовнішні фактори. Просторовий вимір: П. Бурд'є (соціальне поле), Е. Гідденс (локус), П. Ді Маджіо і В. Пауелла (організаційне поле), Дж. Мейєр і В. Скотт (сектора), Н. Флінгстін і Д. Мак Адам (поля стратегічної дії), Р. Аксельрода (ігри), П. Кньопфеля, Р. Джепшерсона (поля дії), А. ван Геннеп, В. Тернер, Н. Біч, Б. Румелія (лімінальні поля). Концепція «зовнішніх шоків» (С. Кауфман) включає в дослідження кризові чинники як результат впливу зонішньополітичних факторів [1].

Адаптація системи до впливу детермінаційних факторів забезпечується через поєднання системних концептів *автопоезису та емерджентності* як взаємодоповнювальних аналітичних інструментів. Спираючись на теоретичні напрацювання представника системного підходу Нікласа Лумана, який розвинув ідеї Умберто Матурана та Франсиско Варела у соціальній теорії, *автопоезис* політичної системи означає її здатність до самовідтворення через власні операції, виробництво рішень, норм, процедур легітимації. Саме автопоезична операційна замкненість забезпечує збереження ідентичності системи та її функціональної безперервності, формуючи основу інституційної стійкості [12-16].

Водночас *емерджентність* відображає інший вимір системної динаміки - це виникнення нових інтегративних якостей, що не зводяться до суми властивостей окремих інституцій чи акторів. У політичному просторі це проявляється у формуванні нових моделей взаємодії держави і суспільства, трансформації конфігурації влади, інституціоналізації нових механізмів участі та появи інституційної довіри як системного ефекту. Таким чином, автопоезис пояснює механізми збереження структурної цілісності, тоді як емерджентність розкриває здатність системи продукувати нову якість у відповідь на багатовимірні виклики.

У цьому вимірі адаптивність виступає характеристикою, що поєднує гнучкість процедур публічного врядування, відкритість до ревізії нормативних регуляторів, інституціоналізоване залучення нових акторів до процесу формування та реалізації публічної політики, а також збереження базових демократичних принципів, а саме підзвітності, політичного плюралізму, толерантності та реального розподілу влади. У контексті інституціоналізації публічної політики вона постає як результат здатності інститутів не лише акумулювати й перерозподіляти ресурси у відповідь на політичні, безпекові та економічні загрози, а й відтворювати легітимні правила взаємодії між державою та суспільством. Саме інституційно закріплені механізми координації, участі й контролю забезпечують баланс між стабільністю та зміною, що визначає стійкість політичної системи в умовах сучасних трансформаційних процесів.

Отже, ретроспективний аналіз сучасних наукових підходів до вивчення інституціоналізації ПП як детермінанти адаптивності систем демонструє відхід від лінійних, механістичних моделей управління і перехід до бачення політики як складного, динамічного процесу, що розгортається на перетині різних дослідницьких парадигм: боротьби за порядок денний (Н. Захаріадіс), дизайну інструментів (М. Хоулетт), конкуренції теоретичних фреймворків (Г. Пітерс, П. Зітгун) та, що найважливіше, людської агентності й колаборативної дії (Г. Салліван). Саме на цих перетинах, де ідеї взаємодіють із локальним національним контекстом та новими технологічними викликами («влада даних», штучний інтелект), формується сучасна стратегія адаптації систем [1].

У цьому контексті адаптація політичної системи до впливу детермінаційних факторів постає не просто як зовнішня корекція курсу, а як фундаментальна умова її автопоезису через постійне оновлення внутрішніх структур у відповідь на «зовнішні шоки». Така самоорганізація забезпечує вихід політичної системи на рівень емерджентності, де в результаті взаємодії акторів та інститутів виникають нові якості управління, а саме: стратегічна гнучкість, посилена резистентність та здатність

до випереджального навчання. Таким чином, публічна політика трансформується у живу, саморегульовану систему, де інституціоналізація нових практик стає гарантом збереження цілісності держави в умовах граничної невизначеності.

Відповіддю політичної науки на сучасні тенденції з якими стикаються системи та їх адаптивні спроможності, було формування теоретичних концепцій, які враховували недостатність пояснювальних можливостей традиційних теорій і підходів. Однією із таких теоретичних спроб є концепція спільного врядування (*collaborative governance*) (К. Анселл, А. Геш та Дж. Торфінг), яка розглядається як ключовий механізм, що дозволяє системам уникати інерційної реакції на кризи. Цей підхід базується на трьох фундаментальних аспектах. По-перше, це процесуальний діалог та консенсус: замість односторонніх державних директив рішення напрацьовуються через постійну взаємодію влади, експертних спільнот та громадян. По-друге, відбувається трансформація сприяючого лідерства, де роль державних інститутів змінюється від ієрархічного контролю до модератії та фасилітації спільних зусиль. По-третє, залучення нових акторів, зокрема бізнесу та неурядових організацій (NGO), забезпечує інноваційність та легітимність, що критично підвищує рівень інституційної довіри в умовах нестабільності [2-5].

Аналіз провідних демократій підтверджує ефективність різних варіацій цієї моделі залежно від національного контексту в практичному сенсі. Так, наприклад, у США спільне врядування допомагає долати політичну поляризацію через механізми «коаліції переконань» (*advocacy coalition framework*), що дозволяє компенсувати фрагментацію та персоналізацію влади всередині політичних підсистем. Німеччина демонструє успішне крос-секторальне партнерство, активно використовуючи досвід державно-приватно-громадських союзів (Д. Склчер) для управління спільними ресурсами та соціального навчання (Е. Остром). У Великій Британії реалізація цієї моделі часто набуває форми "мережевого управління" (за Р. Родсом), де уряд делегує значну частину повноважень квазіавтономним організаціям та локальним партнерствам. В умовах сучасних безпекових викликів британська система демонструє ефективність через створення крос-секторальних стратегічних груп, які об'єднують ресурси розвідувальних співтовариств, приватного ІТ-сектору та академічних установ для протидії гібридним загрозам та кібератакам. Це дозволяє системі оперативно оновлювати інституційну пам'ять та адаптувати оборонні стратегії без надмірної бюрократизації. У свою чергу, Франція зосереджується на дизайні політичних інструментів (М. Хоултт), адаптуючи вибір урядових засобів до динаміки безпекового середовища та «зовнішніх шоків». Показовим є також приклад скандинавських країн, зокрема Данії та Швеції, де співуправління базується на принципах "корпоративного плюралізму". Тут державні інститути традиційно інтегрують профспілки, бізнес-асоціації та неурядові організації безпосередньо в процес розробки публічної політики. Така модель забезпечує високий рівень соціальної довіри та дозволяє системі здійснювати "інклюзивну адаптацію" до економічних шоків, зберігаючи при цьому соціальну стабільність через консенсусні механізми ухвалення рішень [18-23].

Для України, як держави з трансформаційним досвідом, що перебуває ще і під тиском воєнної агресії, впровадження практик співуправління є не просто «демократичним бонусом», а стратегічною необхідністю. Це єдиний шлях до формування стійкої культури підзвітності, ефективного моделювання ризиків та прогнозування наслідків тимчасових надзвичайних рішень, забезпечення відкритості процесів навіть у надзвичайних умовах. Впровадження і розвинення практик спільного врядування дозволить українській політичній системі не просто реагувати на воєнну агресію РФ, а сформувати емерджентну модель *амбідекстричної та «резистентної держави»*, де безпекові рішення стають продуктом взаємодії держави, зрілого громадянського суспільства та бізнесу. Це перетворює «зовнішні шоки» на детермінанти якісного оновлення інституційної архітектури, забезпечуючи автопоезис системи навіть у стані екстремальної невизначеності.

У контексті адаптивності систем, виконавчий агграндизм є головним внутрішнім ризиком («анти-адаптацією»). Якщо адаптивність через спільне врядування передбачає розподіл влади та залучення акторів, то агграндизм є «хибною адаптацією», яка замикає систему на одному лідері, роблячи її крихкою та нездатною до емерджентності в довгостроковій перспективі. Для України цей концепт актуальний при аналізі «надзвичайних повноважень» під час війни. Питання, які мають стояти перед дослідниками і перед владною елітою – це визначення межі, де необхідна концентрація ресурсів для оборони, і коли це перетворюється на небезпечний агграндизм, що руйнує демократичну основу.

Висновки. Узагальнення ретроспективних результатів теоретичного та прикладного аналізу дозволяє констатувати, що у XXI столітті адаптивність виступає інтегральною характеристикою політичної системи, яка відображає її спроможність до структурно-процедурної трансформації без втрати ціннісного ядра. В умовах зростання глобальної турбулентності та багатовимірних загроз традиційні лінійні моделі управління поступаються місцем складним, динамічним стратегіям, що базуються на принципах автопоезису та емерджентності.

Ефективність реагування системи на політичні, безпекові та економічні виклики безпосередньо залежить від ступеня інституціоналізації публічних акторів, а також каналів і форм їх взаємодії. Інституціоналізація публічної політики виступає детермінантою адаптивності, перетворюючи зовнішні та внутрішні виклики на стимул для якісного оновлення системи, що в результаті забезпечує не лише виживання держави, а й її успішну еволюцію в умовах глобальних загроз. Міцність формальних норм у поєднанні з глибокою політичною культурою, яка базується на принципах демократії визначає здатність системи до збереження функціональності в умовах невизначеності. У такому випадку, адаптація постає не як зовнішня корекція курсу, а як фундаментальна умова самовідтворення системи (автопоезису) через постійне оновлення внутрішніх структур у відповідь на «зовнішні шоки». Це забезпечує вихід політикуму на рівень емерджентності, де виникають нові якості управління: стратегічна гнучкість, посилена резистентність та здатність до випереджального навчання.

Концепція спільного врядування (collaborative governance) визначена як ключовий інструмент уникнення інерційних реакцій та агграндизму на кризи у демократичних і перехідних системах. Через процесуальний діалог, консенсус та сприяюче лідерство модель дозволяє залучати ресурси бізнесу та неурядових організацій, що критично підвищує рівень інституційної довіри та легітимності рішень у політичній системі.

Для держав із трансформаційним досвідом, що перебувають під тиском воєнної агресії, в тому числі Україна, впровадження практик спільного врядування трансформується з «демократичного бонусу» на стратегічну необхідність протидії агграндизму. Воєнний фактор активізує процеси інституціоналізації, проте водночас створює загрозу звуження публічного поля та «обміну свобод на безпеку», що вимагає підтримки балансу між гнучкістю та правовою передбачуваністю. У таких системах необхідно розбудовувати інституційні механізми, що забезпечують відкритість процесів прийняття рішень навіть у надзвичайних умовах, запобігаючи незворотній персоналізації влади. Пріоритетним завданням є також аналітичний супровід процесів адаптації, що включає оцінку наслідків тимчасових рішень та розвиток інструментів громадської участі в умовах кризи. Впровадження мережевих структур та крос-секторальних стратегічних груп дозволить перетворити зовнішні виклики на стимул для зміцнення інституційної архітектури, де безпекові рішення є результатом синергії держави та зрілого громадянського суспільства.

Таким чином, саме інституційна гнучкість, заснована на засадничих цінностях підзвітності, плюралізму та розподілі влади, є єдиною запорукою збереження та розвитку демократії в умовах системної нестабільності та зовнішньої агресії.

Перспективи подальших досліджень. Завданням академічної спільноти в Україні є не лише теоретичне моделювання ризиків, а й розробка прикладних інструментів прогнозування наслідків тимчасових рішень. Подальші дослідження мають зосередитися на виявленні конкретних механізмів, що сприяють інституціоналізації акторів публічного процесу в умовах системних загроз, та просуванні діалогу між владою, експертами та громадянами для зміцнення інституційної архітектури держави.

Бібліографічний список:

1. Чальцева О.М. Публічна політика: теоретичний вимір і сучасна практика. Монографія. Вінниця: ФОП Барановська Т.П., 2017. 336 с.
2. Ansell C., Gash A. Collaborative Governance in Theory and Practice. *Journal of Public Administration Research and Theory*. 2008. Vol. 18, No. 4. P. 543–571. URL: <https://doi.org/10.1093/jopart/mum032>.
3. Ansell C., Torfing J. Public Innovation through Collaborative Governance. *The Open Government Journal*. 2014. Vol. 2, No. 1. P. 1–15.
4. Torfing J., Ansell C. Collaborative Innovation in the Public Sector. *The Routledge Handbook of Global Public Policy and Administration*. London : Routledge, 2016. P. 320–332.
5. Ansell C., Torfing J. How Does Collaborative Governance Lead to Institutional Learning? *The World We're In: Democratic Deficits, Governance Challenges*. Cambridge : Cambridge University Press, 2015. P. 115–134.

6. Bermeo N. On Democratic Backsliding. *Journal of Democracy*. 2016. Vol. 27, No. 1. P. 5–19. URL: <https://doi.org/10.1353/jod.2016.0012>.
7. Corrales J. Autocratic Legalism in Venezuela. *Journal of Democracy*. 2015. Vol. 26, No. 2. P. 37–51. doi: <https://doi.org/10.1353/jod.2015.0031>.
8. Levitsky S., Ziblatt D. *How Democracies Die*. New York: Crown, 2018. 320 p.
9. Magyar B. *Post-Communist Mafia State: The Case of Hungary*. Budapest: Central European University Press, 2016. 320 p.
10. Müller J.-W. *What is Populism?* Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 2016. 160 p.
11. Scheppele K. L. Autocratic Legalism. *University of Chicago Law Review*. 2018. Vol. 85, Iss. 2. P. 545–583. URL: <https://chicagounbound.uchicago.edu/uclrev/vol85/iss2/8>
12. Varol O. O. Stealth Authoritarianism. *Iowa Law Review*. 2015. Vol. 100, No. 4. P. 1673–1742. URL: <https://ilr.law.uiowa.edu/print/volume-100-issue-4/stealth-authoritarianism>;
13. Burns T., Stalker G. M. *The Management of Innovation*. London : Tavistock Publications, 1961. 269 p.
14. Lawrence P. R., Lorsch J. W. *Organization and Environment: Managing Differentiation and Integration*. Boston : Graduate School of Business Administration, Harvard University, 1967. 275 p.
15. Donaldson L. *The Contingency Theory of Organizations*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2001. 311 p. <https://doi.org/10.4135/9781446219294>
16. Luhmann N. *Social Systems*. Stanford : Stanford University Press, 1995. 627 p.
17. Maturana H., Varela F. *Autopoiesis and Cognition: The Realization of the Living*. Dordrecht: Reidel. 1980. 143 p.
18. Sabatier P. A., Jenkins-Smith H. C. *Policy Change and Learning: An Advocacy Coalition Approach*. Boulder : Westview Press, 1993. 290 p.
19. Skelcher C. *The Appointed State: Quasi-Governmental Organisations and Democracy*. Buckingham: Open University Press, 1998. 192 p.
20. Ostrom E. *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge : Cambridge University Press, 1990. 280 p.
21. Rhodes R. A. W. *Understanding Governance: Policy Networks, Governance, Reflexivity and Accountability*. Buckingham : Open University Press, 1997. 252 p.
22. Howlett M. *The Policy Design Primer: Choosing the Right Tools for the Job*. London : Routledge, 2011. 192 p.
23. Schmitter P. C. Still the Century of Corporatism? *The Review of Politics*. 1974. Vol. 36, No. 1. P. 85–131.

References:

1. Chaltseva O.M. (2017). Publichna polityka: teoretychnyi vymir i suchasna praktyka. Monohrafiia. Vinnytsia: FOP Baranovska T.P., 336.
2. Ansell C., Gash A. (2008). Collaborative Governance in Theory and Practice. *Journal of Public Administration Research and Theory*. Vol. 18, No. 4. P. 543–571. URL: <https://doi.org/10.1093/jopart/mum032>.
3. Ansell C., Torfing J. (2014). Public Innovation through Collaborative Governance. *The Open Government Journal*. Vol. 2, No. 1. P. 1–15.
4. Torfing J., Ansell C. (2016). Collaborative Innovation in the Public Sector. *The Routledge Handbook of Global Public Policy and Administration*. London : Routledge. P. 320–332.
5. Ansell C., Torfing J. (2015). How Does Collaborative Governance Lead to Institutional Learning? *The World We're In: Democratic Deficits, Governance Challenges*. Cambridge : Cambridge University Press. P. 115–134.
6. Bermeo N. (2016). On Democratic Backsliding. *Journal of Democracy*. Vol. 27, No. 1. P. 5–19. URL: <https://doi.org/10.1353/jod.2016.0012>.
7. Corrales J. (2015). Autocratic Legalism in Venezuela. *Journal of Democracy*. Vol. 26, No. 2. P. 37–51. doi: <https://doi.org/10.1353/jod.2015.0031>.
8. Levitsky S., Ziblatt D. (2018). *How Democracies Die*. New York: Crown. 320 p.
9. Magyar B. (2016). *Post-Communist Mafia State: The Case of Hungary*. Budapest: Central European University Press. 320 p.
10. Müller J.-W. (2016). *What is Populism?* Philadelphia : University of Pennsylvania Press. 160 p.
11. Scheppele K. L. (2018). Autocratic Legalism. *University of Chicago Law Review*. Vol. 85, Iss. 2. P. 545–583. URL: <https://chicagounbound.uchicago.edu/uclrev/vol85/iss2/8>
12. Varol O. O. (2015). Stealth Authoritarianism. *Iowa Law Review*. Vol. 100, No. 4. P. 1673–1742. URL: <https://ilr.law.uiowa.edu/print/volume-100-issue-4/stealth-authoritarianism>;
13. Burns T., Stalker G. M. (1961). *The Management of Innovation*. London : Tavistock Publications. 269 p.
14. Lawrence P. R., Lorsch J. W. (1967). *Organization and Environment: Managing Differentiation and Integration*. Boston : Graduate School of Business Administration, Harvard University. 275 p.
15. Donaldson L. (2001). *The Contingency Theory of Organizations*. Thousand Oaks: SAGE Publications. 311 p. <https://doi.org/10.4135/9781446219294>
16. Luhmann N. (1995). *Social Systems*. Stanford : Stanford University Press. 627 p.

17. Maturana H., Varela F. (1980). *Autopoiesis and Cognition: The Realization of the Living*. Dordrecht: Reidel. 143 p.
18. Sabatier P. A., Jenkins-Smith H. C. (1993). *Policy Change and Learning: An Advocacy Coalition Approach*. Boulder : Westview Press. 290 p.
19. Skelcher C. (1998). *The Appointed State: Quasi-Governmental Organisations and Democracy*. Buckingham: Open University Press. 192 p.
20. Ostrom E. (1990). *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge : Cambridge University Press. 280 p.
21. Rhodes R. A. W. (1997). *Understanding Governance: Policy Networks, Governance, Reflexivity and Accountability*. Buckingham : Open University Press. 252 p.
22. Howlett M. (2011). *The Policy Design Primer: Choosing the Right Tools for the Job*. London : Routledge. 192 p.
23. Schmitter P. C. (1974). Still the Century of Corporatism? *The Review of Politics*. Vol. 36, No. 1. P. 85–131.

Chaltseva O. Institutionalization of public policy as a determinant of the adaptability of the political system in the context of political, security, and economic threats.

The article examines the phenomenon of political system adaptability through the prism of public policy institutionalization in the context of modern crises. It is argued that in the 21st century, democracy is not a static model, but a dynamic system capable of transformation under the influence of external and internal determinants. Particular attention is paid to the risks of narrowing the space for freedom and public control even in liberal regimes while formally preserving democratic procedures. The work is based on a comprehensive analysis of leading scientific approaches: political neo-institutionalism: considers the autonomy of institutions and their dominant role in shaping PP; historical and structural neo-institutionalism: focuses on contextual features and the influence of public institutions on decision-making; rational choice and managerial approach: analyze the effectiveness of political strategies and the search for rationality in management; systemic approach and the theory of “external shocks”: explain the ability of a system to construct its elements in response to crisis factors. The article defines the essence of institutional adaptability not as an inertial reaction, but as the ability to maintain functionality, legitimacy, and institutional trust in conditions of uncertainty. It is based on a combination of procedural flexibility and adherence to basic democratic values. Adaptability is an integral characteristic of a political system, reflecting its capacity for structural and procedural transformation without losing its core values. In the context of institutionalizing PP, adaptability emerges as a result of the ability of institutions not only to accumulate and redistribute resources in response to political, security, and economic threats, but also to reproduce legitimate rules of interaction between the state and society. It is institutionally enshrined mechanisms of coordination, participation, and control that ensure a balance between stability and change, which determines the resilience of the political system in the face of multidimensional challenges. It also involves combining flexible procedures, openness to revising norms, involving new actors in the decision-making process, and simultaneously adhering to the basic values of democracy: accountability, tolerance, pluralism, and separation of powers. The specifics of Ukraine, which faces “dual” institutionalization (the coexistence of post-Soviet and new institutions) and the personalization of power, are analyzed. Particular emphasis is placed on the period after the full-scale invasion of 2022, which requires a rethinking of the functions of the state. The threat of “trading freedoms for security” has been identified, creating space for extraordinary powers that are difficult to revoke after a crisis. It has been proven that a higher level of institutionalization of public actors and channels of their interaction directly correlates with the effectiveness of public policy in the face of systemic threats. The study offers new scientific approaches for analyzing public policy in conditions of external aggression and instability. The results can be used to model risks, update governance models, and strengthen dialogue between the authorities and civil society.

Keywords: public policy, institutionalization, political system adaptability, political institutions, neo-institutionalism, national security, political culture, crisis management.

DOI 10.31558/2519-2949.2026.1.2

УДК 321.01:316.334.3(045)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7263-1958>**Куц Г. М., Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8629-012X>**Куц Ю. О., Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна**

ПОЛІТИКО-УПРАВЛІНСЬКІ ТЕХНОЛОГІЇ ДОСЯГНЕННЯ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Стаття присвячена виявленню специфіки застосування політико-управлінських технологій у процесі досягнення спроможності територіальної громади в Україні. Теоретико-методологічними засадами дослідження у розгляді питань спроможності територіальної громади та політико-управлінських технологій, спрямованих на її досягнення, стали як загальнонаукові методи пізнання, так і спеціальні методи політичної науки. Зокрема, використовувалися описові, аналітичні, емпіричні, порівняльні методи. Також у дослідженні застосовувалися історичний, системний методи аналізу. Виявлено особливості категорії спроможності у публічно-управлінському дискурсі. Зазначено, що спроможна територіальна громада є основою для успішних демократичних трансформацій у державі. Розглянуто критерії для оцінювання рівня спроможності територіальних громад. Аргументовано, що важливо сфокусувати увагу на формуванні довіри між мешканцями громади та довіри людей до влади. Саме успішний брендинг територій здатний детермінувати відповідне підвищення рівня довіри. Відсутність довіри між людьми свідчить насамперед про глибоку проблему – несформованість спільної потужної колективної ідентичності у територіальних громадах. Конструктивні моделі колективної ідентичності здатні підвищувати самооцінку населення окремих територій та сприяти появі самоврядних ініціатив. Констатовано, що політико-управлінські технології, спрямовані на досягнення спроможності територіальних громад, мають бути зорієнтовані на виявлення потенціалу певної території в межах держави, зокрема, щодо реалізації ключових ідей, товарів, послуг. Також в арсеналі політико-управлінських технологій щодо територіальних громад важливим є напрям стосовно просування ідей, товарів, послуг, які певна територія здатна генерувати у загальнонаціональному та міжнародному масштабах. Задля цього першим кроком має стати виявлення конкурентних переваг територій. Конкурентні переваги виявляються на основі оцінки наявних в ній ресурсів (людських, економічних, природних тощо) та потенціалу їх реалізації.

Ключові слова: спроможність, публічна влада, політичні технології, управлінські технології, органи місцевого самоврядування, територіальна громада, брендинг територій, спроможна територіальна громада, демократія, публічне управління, Україна.

Постановка наукової проблеми. Військова агресія росії проти України актуалізує проблеми наукового пошуку та практичного напрацювання дієвих політико-управлінських технологій, спрямованих на забезпечення інтересів людини, територіальної громади і держави. На місцевому рівні в межах територіальних громад здійснюється реалізація інтересів та пріоритетів мешканців держави. На окупованих росією українських територіях, у фронтових та прифронтових територіальних громадах означені інтереси не можуть бути реалізовані в повній мірі.

Отже, в сучасних українських реаліях, з огляду на період правового режиму воєнного стану [2], механізми посилення стійкості і міцності українського суспільства повинні базуватися на відведенні ключової ролі територіальній громаді в цьому процесі. Така ситуація вимагає фокусувати увагу на забезпеченні стійкості територіальних громад, на забезпеченні їхньої спроможності шляхом застосування відповідних політико-управлінських технологій.

Аналіз результатів наукових досліджень. Окреслена проблематика ґрунтовно досліджується

науковцями з різних галузей суспільно-політичного та гуманітарного знання. Так, науковим пошуком стосовно розвитку територіальних громад, щодо виявлення механізмів досягнення їхньої спроможності, щодо проблематики децентралізації в Україні присвячені праці багатьох вітчизняних науковців (В. Борщевський, М. Кіз, П. Книш, І. Кравців, І. Куліш, Ю. Мазур, В. Невлад, І. Томашук та ін.) У працях вказаних науковців розглядається багато важливих питань щодо формування механізмів досягнення спроможності територіальної громади, забезпечення її стійкості в умовах правового режиму воєнного стану. Політико-управлінські технології є в полі зору вітчизняних науковців, зокрема на теоретичні узагальнення та механізми їх застосування звертають увагу О. Дяконенко, Т. Заяць, Ю. Калиновський, Г. Краєвська, О. Нема, С. Романюк, С. Сова та ін. Але, в той же час проблематика виявлення специфіки політико-управлінських технологій досягнення спроможності територіальної громади в Україні ще не набула належного аналізу та узагальнення.

Мета наукового дослідження. Метою статті стало виявлення особливостей політико-управлінських технологій у процесі досягнення спроможності територіальної громади в Україні.

Виклад основного матеріалу. Категорія спроможності у публічно-управлінському дискурсі тісно пов'язана з європейським нормативно-правовим полем. Цей термін використовується у Європейській Хартії місцевого самоврядування, яку Верховна Рада України ратифікувала у 1997 р. Поняття «спроможність» використовується у визначенні дефініції місцевого самоврядування. Так, у статті 3 Хартії зазначено, що «місцеве самоврядування означає право і спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання та управління суттєвою часткою публічних справ, під власну відповідальність, в інтересах місцевого населення» [3].

Концепт спроможності територіальної громади у найбільш загальному виді було визначено «Методикою формування спроможних територіальних громад», що була затверджена Кабінетом Міністрів України 08.04.2015 р. В означеному документі під спроможною територіальною громадою розуміють «територіальні громади сіл, селищ, міст, які в результаті добровільного об'єднання (добровільного приєднання до об'єднаної територіальної громади) здатні самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання публічних послуг» [5]. Мова йде про широкий спектр публічних послуг у різних сферах: освіта, культура, охорона здоров'я, житлово-комунальне господарство, сфера соціального захисту тощо. Публічні послуги у спроможній територіальній громаді надаються за умов наявності відповідного фінансування, кадрових ресурсів, розвитку інфраструктури певної адміністративно-територіальної одиниці.

У публічно-управлінському дискурсі науковці аналізують різні аспекти спроможності територіальної громади. Так, О. Нема вказує на важливість комплексного підходу до розуміння спроможності, виокремлюючи такі важливі її компоненти: соціально-демографічна, адміністративна, фінансово-економічна, інфраструктурна, сервісна, соціокультурна [14, с. 88].

Спроможна територіальна громада, наголошує Ю. Калиновський, уособлює пряме народовладдя. Така громада є основою для успішних демократичних трансформацій у державі. Дефініцію спроможної територіальної громади автор концептуалізує наступним чином: «це самокерована (до певної міри самодостатня), адміністративна одиниця в межах своїх потреб, ресурсів та повноважень, яка своєю діяльністю зміцнює горизонтальні соціальні зв'язки у демократичній державі» [7, с. 108].

У «Методиці формування спроможних територіальних громад» Кабінетом Міністрів України було виділено п'ять ключових критеріїв для оцінювання рівня спроможності територіальних громад [5]:

- по-перше, кількість членів територіальної громади, які постійно мешкають на її території;
- по-друге, кількість учнів, які навчаються у школах, що розміщені в межах відповідної територіальної громади;
- по-третє, площа території всієї територіальної громади;
- по-четверте, індекс податкової спроможності бюджету відповідної територіальної громади;
- по-п'яте, частка у доходах бюджету податків та зборів (на місцевому рівні) відповідної територіальної громади.

На офіційному сайті Кабінету Міністрів України оприлюднено переліки спроможних територіальних громад. Із 2016 р. по 2020 р. було видано одинадцять Розпоряджень Кабінету Міністрів України «Про визнання спроможними об'єднаних територіальних громад», в яких наведено інформацію про переліки територіальних громад, яким було надано статус спроможних. Наприклад, Розпорядженням від 03.03.2020. № 213 було надано статус спроможних 63-м територіальним

громадам з різних областей України [6].

Цікаву статистику оприлюднено дослідниками сайту «Децентралізація» щодо функціонування територіальних громад в Україні в умовах воєнного стану. Незважаючи на триваючу війну, яку розв'язала росія проти України, в нашій державі спостерігається позитивна тенденція стосовно міжмуніципального співробітництва між громадами. Так, у 2025 р. було укладено 210 нових договорів про співпрацю. У 2024 р. таких договорів було укладено 134. Тобто, на 57% виросли показники міжмуніципального співробітництва в Україні. Об'єднання громад переважно відбувається навколо ключових послуг, до яких входять освіта, первинна медицина, соціальна підтримка. Важливо, що більш спроможні громади перетворюються на «хаби» для сусідніх громад, надаючи їхнім мешканцям відсутні в них послуги. Тобто, в умовах війни спроможні громади застосовують «прагматичний підхід, де замість конкуренції працює кооперація, а замість розпорошення ресурсів громади йдуть на спільне фінансування послуг, щоб зекономити на масштабі» [13].

Звернемось до аналізу політико-управлінських технологій з метою виявлення пріоритетних механізмів досягнення спроможності територіальної громади в Україні.

Управлінські технології за своєю суттю, зазначає П. Книш, варто аналізувати в трьох контекстах [9, с. 256]. По-перше, під управлінськими технологіями переважно розуміють технології прийняття політико-управлінських рішень. По-друге, категорія управлінських технологій експлікується в процесуальному вимірі, коли процес управління розподіляється на певні процедури, окремі операції з метою подальшого виконання виділених завдань. По-третє, управлінські технології концептуалізують в якості послідовності виконання певних управлінських функцій чи методів.

Цікаву модель застосування політико-управлінських технологій щодо проблематики спроможності територіальної громади запропонували науковці Т. Заяць, С. Романюк, Г. Краєвська, О. Дяконенко та С. Сова. Вони розробили модель зростання спроможності територіальної громади, виокремлюючи в ній три базових рівні: державний, регіональний та місцевий [4, с. 156]. Задля зростання спроможності територіальної громади на державному рівні слід підвищити ефективність системи міжбюджетних трансфертів. На регіональному рівні слід поліпшити систему підтримки розвитку територіальних громад. А на локальному (тобто місцевому) рівні слід здійснити удосконалення бюджетів територіальних громад. У моделі зростання спроможності територіальної громади пропонується здійснити ряд заходів для того, щоб на місцевому рівні ефективно провести удосконалення бюджетів громад. По-перше, мова йде про збільшення джерел податкових надходжень. По-друге, постає необхідність у залученні додаткових інвестицій. По-третє, важливо розвивати підприємницькі структури. По-четверте, слід формувати оптимальні умови для зайнятості людей за їхнім місцем проживання. По-п'яте, необхідне виведення з «тіні» економічної діяльності.

При формуванні політико-управлінських технологій з метою досягнення спроможності територіальної громади слід розуміти, що в сучасному політико-управлінському науковому дискурсі не існує цілісної, розвиненої концепції, де систематизовані базові уявлення стосовно проблематики спроможності територіальної громади. Вагомою детермінантою спроможності, з нашої точки зору, є система та механізми надання публічно-адміністративних послуг мешканцям територіальної громади. Сфокусуємо увагу на виокремленні ключових підходів у розумінні категорії спроможності територіальної громади:

- спроможність територіальної громади полягає у досягненні певної ієрархічної позиції у порівнянні з іншими територіальними громадами, яка корелює з очікуваннями мешканців територіальної громади, зокрема, якщо навіть існують розбіжності членів територіальної громади з їхніми особистими інтересами та прагненнями;

- спроможність територіальної громади обумовлюється її статусністю та престижністю насамперед в уявленнях мешканців територіальної громади, а не лише рейтинговими показниками в певних ієрархіях;

- спроможність територіальної громади детермінована наданням якісних публічних послуг в необхідній кількості на чітко адміністрованих засадах, що співвідноситься з вимогами більшості членів територіальної громади.

Слід зазначити, що наведені у Методиці формування спроможних територіальних громад критерії спроможності переважно стосуються кількісних показників. На жаль, цими критеріями не беруться до уваги показники щодо якості надання публічних послуг в територіальних громадах.

Таким чином, одним із напрямків фокусування основних зусиль у спрямуванні політико-управлінських технологій щодо досягнення спроможності територіальної громади є формування

статусності та престижності власної громади в уявленнях її мешканців. Тобто, мова йде про формування довіри між мешканцями громади та довіри людей до влади. Саме успішний брендинг територій здатний детермінувати відповідне підвищення рівня довіри.

Власне, концепт довіри тісно корелює з розумінням PR («Паблік Рілейшнз»). У походженні цього терміну цікаву роль відіграв колишній президент США Томас Джефферсон, який був автором американської Декларації незалежності. Вважається, що саме він на початку XIX ст. вперше використав словосполучення «Public relations» у такому розумінні: це «нарощування зусиль політичних інститутів для створення клімату довіри в національному масштабі» [8, с. 375]. Таким чином, формування PR (зв'язків з громадськістю) означає формування клімату довіри, прокладання шляху до довіри у суспільстві.

Відсутність довіри між людьми свідчить насамперед про глибоку проблему – несформованість спільної потужної колективної ідентичності у територіальних громадах. Конструктивні моделі колективної ідентичності здатні підвищувати самооцінку населення окремих територій та сприяти появі самоврядних ініціатив [10; 11]. Саме в цьому напрямі мають бути спрямовані політико-управлінські технології досягнення спроможності територіальної громади.

На нашу думку, насамперед політико-управлінські технології, спрямовані на досягнення спроможності територіальних громад, мають бути зорієнтовані на виявлення потенціалу певної території в межах держави, зокрема, щодо реалізації ключових ідей, товарів, послуг. Також в арсеналі політико-управлінських технологій щодо територіальних громад важливим є напрям стосовно просування ідей, товарів, послуг, які певна територія здатна генерувати у загальнонаціональному та міжнародному масштабах. Задля цього першим кроком має стати виявлення конкурентних переваг території. Конкурентні переваги виявляються на основі оцінки наявних в ній ресурсів (людських, економічних, природних тощо) та потенціалу їх реалізації.

Концепція брендингу територій, на наш погляд, є найоптимальнішою для виявлення конкурентних переваг територіальної громади з метою формування ефективних стратегій задля досягнення спроможності. Брендинг територій – один із перспективних напрямів сучасних наукових досліджень. Ця проблематика достатньо широко висвітлюється у контексті маркетингу територій [12]. Успішні бренди здатні певним чином сприяти ефективному розвитку територій. За умови оптимального брендингу території окремі регіони можуть набути додаткової привабливості в плані залучення інвестицій, розвитку різноманітних бізнес-проектів, формування туристичної інфраструктури тощо. У сучасних умовах бренд – це тривала унікальна конкурентна перевага.

Бренд території, як зазначав С. Анхольт, є специфічним відображенням «сутності місця». Вважається, що саме С. Анхольту належить термін «брендинг місцевості» (place branding), яке він запровадив у науковий обіг [16].

Ініціаторами формування політико-управлінських маркетингових стратегій розвитку територій мають виступати органи місцевої влади. Владні структури здатні формувати комфортне середовище життя для мешканців територіальних громад лише за умови активної співпраці між владою та громадою. Тобто, по лінії взаємодії «влада-громада» рух має бути двостороннім: влада має роз'яснювати переваги спроможності, а громада має висувати активних ініціативних осіб, які здатні навчатися новому, здатні брати на себе відповідальність за інших.

Однією з функцій брендингу територій є встановлення довірливих зв'язків між мешканцями територій та органами влади. Адже бренди надають певні гарантії не лише щодо очікувань мешканців, але й щодо передбачуваності поведінки представників влади. Бренд територій не формується сам собою природним чином [1]. Найчастіше – це продукт спланованої діяльності.

У формуванні стратегії брендингу територій набувають важливості наступні положення [15]. По-перше, слід чітко визначити основних реципієнтів бренду території, тобто, основну цільову групу споживачів бренду. Також постає необхідність визначення тих суб'єктів, що зацікавлені у формуванні брендингу території та тих, які здатні здійснювати вплив на його розвиток. По-друге, ініціаторами створення бренду території мають виступати органи місцевої влади. По-третє, до формування бренду території слід активно залучати юридичних та фізичних осіб, які відносяться до конкретної територіальної громади або проживають у ній.

Висновки. Таким чином, для вирішення проблем якості надання публічних послуг на рівні територіальної громади необхідна розробка та адміністрування чітких політико-управлінських технологій і механізмів їх застосування для відновлення й зміцнення спроможності територіальної громади.

Категорія спроможності у публічно-управлінському дискурсі тісно пов'язана з європейським нормативно-правовим полем. Цей термін використовується у Європейській Хартії місцевого самоврядування. Виявлено особливості концепту спроможності. Зазначено, що спроможна територіальна громада, є основою для успішних демократичних трансформацій у державі. Розглянуто критерії для оцінювання рівня спроможності територіальних громад

Незважаючи на триваючу війну, яку розв'язала росія проти України, в нашій державі спостерігається позитивна тенденція стосовно міжмуніципального співробітництва між громадами. Об'єднання громад переважно відбувається навколо ключових послуг, до яких входять освіта, первинна медицина, соціальна підтримка. Важливо, що більш спроможні громади перетворюються на «хаби» для сусідніх громад, надаючи їхнім мешканцям відсутні в них послуги.

Аргументовано, що важливо сфокусувати увагу на формуванні довіри між мешканцями громади та довіри людей до влади. Саме успішний брендинг територій здатний детермінувати відповідне підвищення рівня довіри. Відсутність довіри між людьми свідчить насамперед про глибоку проблему – несформованість спільної потужної колективної ідентичності у територіальних громадах. Конструктивні моделі колективної ідентичності здатні підвищувати самооцінку населення окремих територій та сприяти появі самоврядних ініціатив.

Констатовано, що політико-управлінські технології, спрямовані на досягнення спроможності територіальних громад, мають бути зорієнтовані на виявлення потенціалу певної території в межах держави, зокрема, щодо реалізації ключових ідей, товарів, послуг. Також в арсеналі політико-управлінських технологій щодо територіальних громад важливим є напрям стосовно просування ідей, товарів, послуг, які певна територія здатна генерувати у загальнонаціональному та міжнародному масштабах. Задля цього першим кроком має стати виявлення конкурентних переваг територій. Конкурентні переваги виявляються на основі оцінки наявних в ній ресурсів (людських, економічних, природних тощо) та потенціалу їх реалізації.

Успішні бренди здатні певним чином сприяти ефективному розвитку територій. За умови оптимального брендингу території окремі регіони можуть набути додаткової привабливості в плані залучення інвестицій, розвитку різноманітних бізнес-проектів, формування туристичної інфраструктури тощо

Ініціаторами формування політико-управлінських маркетингових стратегій розвитку територій мають виступати органи місцевої влади. Владні структури здатні формувати комфортне середовище життя для мешканців територіальних громад лише за умови активної співпраці між владою та громадою. Тобто, по лінії взаємодії «влада-громада» рух має бути двостороннім: влада має роз'яснювати переваги спроможності, а громада має висувати активних ініціативних осіб, які здатні навчатися новому, здатні брати на себе відповідальність за інших.

Бібліографічний список:

1. Борщевський В.В., Куліш І.М., Кравців І.К. (2016). Маркетинг сільських територій у новій парадигмі управління конкурентоспроможністю регіону. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. Вип. 1(117), С. 12-15. URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20161\(117\)/sep20161\(117\)_012_BorshchevskyyV,KulishI,KravtsivI.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20161(117)/sep20161(117)_012_BorshchevskyyV,KulishI,KravtsivI.pdf)
2. Верховна Рада України (2025). *Про правовий режим воєнного стану*. Закон України № 389-VIII ред. від 14.05.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Європейська Хартія місцевого самоврядування (1985). Від 15.10.1985. № 994_036, ред. від 16.11.2009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
4. Заяць Т., Романюк С., Краєвська Г., Дяконенко О., Сова С. (2024). Пріоритетні напрями формування спроможних територіальних громад в Україні. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. Vol. 10, No. 1. С. 135-164. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=areis_2024_10_1_8
5. Кабінет Міністрів України (2015). *Методика формування спроможних територіальних громад*. Постанова № 214 від 08.04.2015. ред. від 24.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/34-2020-%D0%BF>
6. Кабінет Міністрів України (2020). *Про визнання спроможними об'єднаних територіальних громад*. Розпорядження № 213 від 03.03.2020. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-viznannya-spromom030320zhnimi-obyednanih-teritorialnih-gromad>
7. Калиновський Ю. (2019). Спроможна територіальна громада як фундамент вітчизняного державотворення. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*. № 1. С. 107-116. DOI: 10.26693/ahpsxxi2019.01.107

8. Кізь М.В. (2014). Соціальна діяльність і політичний PR. *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць*. Вип. 86 (7). С. 374-378. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILEA=&2_S21STR=gileya_2014_86_95
9. Книш П.В. (2014). Сутнісні характеристики поняття «Управлінська технологія». *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління*. Вип. 1. С. 255-264. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvamu_upravl_2014_1_34
10. Куц Г.М. (2007). Лібералізм і демократія. *Віче*. 2007. № 12. Спецвипуск. С. 17-20.
11. Куц Г.М. (2007). Проблематика ідентичності в ліберальному контексті. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: «Питання політології»*. Харків, 2007. № 785. Вип. 10. С. 79-85.
12. Мазур Ю.П., Невлад В.Ф. (2019). Використання маркетингових технологій у діяльності об'єднаних територіальних громад. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка»*. Вип. 1(11), С. 96-101. URL: <https://economics-msu.com.ua/uk/journals/tom-6-1-2019/vikoristannya-marketingovikh-tekhnologiy-u-diyalnosti-ob-yednanih-teritorialnih-gromad>
13. Моніторинг громад – січень 2026 (2026). *Децентралізація*. URL: <https://decentralization.ua/news/20456>
14. Нема О.С. (2021). Зміцнення спроможності територіальних громад: можливості щодо формування доходів бюджету та оптимізації витрат. *Ефективність державного управління*. Вип. 3/4 (68/69). Ч. 28. С. 86-101. DOI: <https://doi.org/10.36930/506808>
15. Томашук І.В. (2019). Брендінгові основи розвитку сільських територій Вінницького регіону. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. Вип. 25(2). С. 147-155. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2019_25%282%29__32
16. Anholt S. (2008). From nation branding to competitive identity – the role of brand management as a component of national policy. *Dinnie K. Nation Branding Concepts, Issues, Practice*. P. 22-31. URL: https://www.culturaldiplomacy.org/academy/pdf/research/books/nation_branding/Nation_Branding_-_Concepts,_Issues,_Practice_-_Keith_Dinnie.pdf

References:

1. Borshchevskyy V.V., Kulish I.M., Kravtsiv I.K. (2016). Marketynh silskykh terytoriy u noviy paradyhmi upravlinnya konkurentospromozhnistyuh rehionu. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrayiny*. Vyp. 1(117), S. 12-15. URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20161\(117\)/sep20161\(117\)_012_BorshchevskyyV,KulishI,KravtsivI.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20161(117)/sep20161(117)_012_BorshchevskyyV,KulishI,KravtsivI.pdf) [in Ukrainian].
2. Verkhovna Rada of Ukraine (2025). *Pro pravovyy rezhyim voyennoho stanu*. Verkhovna Rada Ukrayiny, Zakon Ukrayiny № 389-VIII red. vid 14.05.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> [in Ukrainian]
3. *Yevropeyska Khartiya mistsevoho samovryaduvannya* (1985). Vid 15.10.1985. № 994_036, red. vid 16.11.2009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text [in Ukrainian]
4. Zayats T., Romanyuk S., Krayevska H., Dyakonenko O., Sova S. (2024). Priorityetni napryamy formuvannya spromozhnykh terytorial'nykh hromad v Ukrayini. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. Vol. 10, No. 1. S. 135-164. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILEA=&2_S21STR=areis_2024_10_1_8 [in Ukrainian]
5. Kabinet Ministriv Ukrayiny (2015). *Metodyka formuvannya spromozhnykh terytorialnykh hromad*. Postanova № 214 vid 08.04.2015. red. Vid 24.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/34-2020-%D0%BF> [in Ukrainian]
6. Kabinet Ministriv Ukrayiny (2020). *Pro vyznannya spromozhnykh obyednanykh terytorialnykh hromad*. Rozporyadzhennya № 213 vid 03.03.2020. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-viznannya-spromom030320zhnimi-obyednanih-teritorialnih-gromad> [in Ukrainian]
7. Kalynovskyy Y. (2019). Spromozhna terytorialna hromada yak fundament vitchyznyanoho derzhavotvorennya. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*. № 1. S. 107-116. DOI: 10.26693/ahpsxxi2019.01.107 [in Ukrainian]
8. Kiz M.V. (2014). Sotsialna diyalnist i politychnyy PR. *Hileya: naukovyy visnyk. Zbirnyk naukovykh prats*. Vyp. 86 (7). С. 374-378. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILEA=&2_S21STR=gileya_2014_86_95 [in Ukrainian]
9. Knysh P.V. (2014). Sutnisni kharakterystyky ponyattya «Upravlinska tekhnolohiya». *Naukovyy visnyk Akademiyi munitsypalnoho upravlinnya. Seriya: Upravlinnya*. Vyp. 1. S. 255-264. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvamu_upravl_2014_1_34 [in Ukrainian]
10. Kuts H.M. (2007). Liberalizm i demokratiya. *Viche*. № 12. Spetsvypusk. S. 17-20. [in Ukrainian].
11. Kuts H.M. (2007). Problematyka identychnosti v liberalnomu konteksti. *Pytannya politolohiyi*. № 785. S. 79-85. [in Ukrainian]
12. Mazur Y.P., Nevlad V.F. (2019). Vykorystannya marketynhovykh tekhnolohiy u diyalnosti obyednanykh

terytorialnykh hromad. *Naukovyy visnyk Mukachivs'koho derzhavnoho universytetu. Seriya «Ekonomika»*. Vyp. 1(11), S. 96-101. URL: <https://economics-msu.com.ua/uk/journals/tom-6-1-2019/vikoristannya-marketingovikh-tekhnologiy-u-diyalnosti-ob-yednanikh-teritorialnykh-gromad> [in Ukrainian]

13. Monitorynh hromad – sichen 2026 (2026). *Dezentralizatsiya*. URL: <https://decentralization.ua/news/20456> [in Ukrainian]

14. Nyema O.S. (2021). Zmitsnennya spromozhnosti terytorialnykh hromad: mozhlyvosti shchodo formuvannya dokhodiv byudzhetu ta optymizatsiyi vydatkiv. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnya*. Vyp. 3/4 (68/69). CH. 28. S. 86-101. DOI: <https://doi.org/10.36930/506808> [in Ukrainian]

15. Tomashuk I.V. (2019). Brendynhovi osnovy rozvytku silskykh terytoriy Vinnytskoho rehionu. *Naukovyy visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*. Vyp. 25(2). S. 147-155. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2019_25%282%29__32 [in Ukrainian]

16. Anholt S. (2008). From nation branding to competitive identity – the role of brand management as a component of national policy. *Dinnie K. Nation Branding Concepts, Issues, Practice*. P. 22-31. URL: https://www.culturaldiplomacy.org/academy/pdf/research/books/nation_branding/Nation_Branding_-_Concepts,_Issues,_Practice_-_Keith_Dinnie.pdf [in English]

Kuts H., Kuts Y. Political and management technologies of achieving the capacity of a territorial community: ukrainian context

The article is devoted to identifying the specifics of the application of political and managerial technologies in the process of achieving the capacity of a territorial community in Ukraine. The theoretical and methodological foundations of the study in considering the issues of the capacity of the territorial community and political and managerial technologies aimed at its achievement were both general scientific methods of cognition and special methods of political science. In particular, descriptive, analytical, empirical, comparative methods were used. Also, historical, systemic methods of analysis were used in the study. The features of the category of capacity in public administration discourse are revealed. It is noted that a capable territorial community is the basis for successful democratic transformations in the state. The criteria for assessing the level of capacity of territorial communities are considered. It is argued that it is important to focus attention on building trust between community residents and people's trust in the authorities. It is the successful branding of territories that can determine a corresponding increase in the level of trust. The lack of trust between people indicates, first of all, a deep problem - the lack of formation of a common powerful collective identity in territorial communities. Constructive models of collective identity can increase the self-esteem of the population of individual territories and contribute to the emergence of self-government initiatives. It is stated that political and managerial technologies aimed at achieving the capacity of territorial communities should be oriented towards identifying the potential of a certain territory within the state, in particular, regarding the implementation of key ideas, goods, and services. Also, in the arsenal of political and managerial technologies for territorial communities, the direction of promoting ideas, goods, and services that a certain territory is capable of generating on a national and international scale is important. To this end, the first step should be to identify the competitive advantages of the territory. Competitive advantages are identified based on an assessment of the available resources (human, economic, natural, etc.) and the potential for their implementation.

Keywords: *capacity, public authority, political technologies, management technologies, local governments, territorial community, branding of territories, capable territorial community, democracy, public administration, Ukraine.*

DOI 10.31558/2519-2949.2026.1.3

УДК 329:321(438)"2023/2026"

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8280-7104>

Бусленко В. В., Волинський національний університет імені Лесі Українки

ПОЛІТИЧНА ПОЛЯРИЗАЦІЯ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА (2023–2026): МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ ТА ОПОЗИЦІЇ

Здійснено комплексний аналіз динаміки політичної поляризації в Республіці Польща впродовж 2023–2026 рр. крізь призму трансформації взаємовідносин між владою та опозицією. Досліджено реконфігурацію польської політичної системи: перехід від «моноцентричної» моделі управління періоду 2015–2023 рр. до режиму конфронтаційної коабітації між ліберально-демократичним урядом Д. Туска та націонал-консервативним президентом К. Навроцьким, який став ключовим інституційним форпостом опозиційного табору. Виявлено, що взаємодія сторін у поствиборчий період набула конфліктного характеру, де основним механізмом впливу опозиції стало застосування прерогативи президентського вето та звернень до Конституційного трибуналу. Досліджено генезу «правового дуалізму», що виник внаслідок конфлікту навколо статусу «неосуддів» та легітимності Національної ради судочинства. Обґрунтовано, що трансформація інституту президентства у суб'єкта активної інституційної протидії та систематичне блокування урядових законопроектів є формою асиметричної конкуренції, спрямованої на обмеження виконавчої спроможності кабінету Д. Туска. Особливу увагу приділено еволюції внутрішньополітичного конфлікту в модель прагматичної зовнішньополітичної взаємодії. Доведено, що попри гостре протистояння у питаннях судочинства, на міжнародній арені персоналізована конкуренція між Д. Туском та К. Навроцьким трансформувалася у специфічну форму синергії, що підвищує багатовекторність та прогнозованість польської дипломатії. Консенсус «безпека Польщі – понад усе» визначено як стратегічний запобіжник проти зовнішніх деструктивних впливів. Кейс участі президента у «Раді миру» розглядається як механізм складного політичного маневрування, що дозволяє Польщі зберігати високу суб'єктність та роль ключового партнера України, попри внутрішній інституційний розкол.

Ключові слова: влада, держава, опозиція, політичний конфлікт, консенсус, Республіка Польща, політичний процес, Україна.

Актуальність дослідження зумовлена глибокою трансформацією політичної системи Польщі після парламентських виборів 2023 р. та президентських виборів 2025 р. Специфіка сучасного етапу полягає у переході від «моноцентричної» моделі управління, що базувалася на консолідації законодавчої, виконавчої та судової гілок влади навколо єдиного партійного центру, до моделі конфронтаційної коабітації, яка характеризується жорстким співіснуванням ліберально-демократичного уряду Д. Туска та націонал-консервативного президента К. Навроцького. Дослідження взаємовідносин влади та опозиції в таких умовах дозволяє проаналізувати стійкість демократичних інституцій, механізми подолання правового дуалізму та вплив внутрішньополітичного конфлікту на суб'єктність Польщі на міжнародній арені.

Метою статті є комплексний аналіз динаміки політичної поляризації в Польщі у період 2023–2026 рр. крізь призму інституційного протистояння між урядом та президентом, як релевантне відображення взаємовідносин між владою та опозицією, що визначають характер сучасного політичного процесу. Окрему увагу приділено виявленню механізмів трансформації внутрішньополітичного конфлікту у модель прагматичної зовнішньополітичної взаємодії. **Завдання статті** – проаналізувати генезу та прояви сучасної інституційної кризи в Республіці Польща, приділивши особливу увагу ерозії системи стримувань і противаг та формуванню стану «правового дуалізму» після президентських виборів 2025 р.; дослідити характер взаємовідносин між владою та опозицією через призму персоналізованої конкуренції Д. Туска та К. Навроцького, зокрема їхню боротьбу за домінування у визначенні зовнішньополітичного курсу.

Ступінь наукової розробки проблеми. Теоретичне та емпіричне підґрунтя дослідження

політичної поляризації в сучасній Польщі базується на декількох групах джерел, що відображають як глобальні тренди демократичної трансформації, так і специфіку польського інституційного конфлікту 2023–2026 рр. По-перше, загальний контекст процесів автократизації та стійкості демократичних інститутів аналізується на основі доповідей міжнародних дослідницьких центрів. Зокрема, праці А. Фабіо та С. Ліндберга [1] (*V-DEM Institute*) дозволяють класифікувати польський кейс у межах глобального звіту «25 років автократизації», що дає змогу оцінити рівень ерозії демократичних стандартів у порівняльному аспекті. Теоретичне підґрунтя концепції демократичної стійкості (*democratic resilience*) як двоетапного процесу закладено у дослідженнях В. Бозе та співавторів, що є ключовим для розуміння здатності польських інституцій протистояти поляризаційним викликам [2]. По-друге, юридично-правовий аспект поляризації та стан «правового дуалізму» в контексті взаємовідносин між владою та опозицією досліджується через аналіз експертних висновків міжнародних інституцій та офіційних документів органів виконавчої влади Польщі. Фундаментальне значення мають звіти Венеційської комісії, які ще з 2017 р. фіксували системні ризики для судової влади, що стали основою для сучасного конфлікту навколо Національної ради правосуддя (KRS) [3]. По-третє, прогнозування динаміки конфлікту «влада-опозиція» після виборів 2025 р. базуються на публікаціях провідних аналітичних видань, зокрема, Політичної критики. Думки експертів, зокрема А. Дудека [4], дозволяють проаналізувати стратегії лідерів партій у межах президентських перегонів, а прогнози П. Вуйціка [5] на 2026 р. окреслюють можливі сценарії загострення соціально-політичної напруги по лінії «влада-опозиція».

Виклад основного матеріалу. *Політичний ландшафт та інституційна криза в Польщі.* Фундаментом сучасного політичного конфлікту в Польщі є глибока поляризація суспільства, яка особливо гостро проявилася протягом останніх років. Формально чіткий розподіл влади з взаємними стримуваннями та противагами гарантовано конституцією 1997 року: уряди підзвітні Сейму, а члени парламенту мають право контролювати та наглядати за виконавчою владою. На практиці, система стримувань і противаг між урядом та опозицією стала значною мірою неефективною в останні роки, а інституційна підзвітність – дедалі обмеженішою. За результатами парламентських виборів 2019 р. партія «Право і справедливість» Я. Качинського здобула впевнену перемогу, отримавши 43,59% голосів виборців. Це дозволило їй значно випередити опозиційну «Громадянську коаліцію», яка здобула 27,40% голосів. Завдяки успіху блоку «Об'єднана правниця», ПiС сформувала стабільну парламентську більшість, а уряд країни вдруге очолив М. Моравецький. ПiС використала свою парламентську більшість щоб ігнорувати права опозиції та обходити парламентські процедури у власних інтересах. Хоча Сенат контролювався опозицією, її право вето могло бути подолане більшістю, яку мали члени правлячої партії в Сеймі. Тривалий час стан демократії в країні погіршувався через політику уряду партії «Право і справедливість», який послідовно відкидав заходи ЄС щодо верховенства права та ігнорував рішення Суду ЄС. Криза поглибилася у 2022 р. після рішення Конституційного трибуналу, що оскаржувало пріоритетність права ЄС, та гучного скандалу з використанням ізраїльського шпигунського програмного забезпечення *Pegasus* для стеження за опозицією [6]. Хоча наприкінці 2022 р. під тиском фінансових санкцій Брюсселя уряд ПiС пішов на певні компроміси щодо структури судової системи, тиск на незалежні ЗМІ, громадянське суспільство та муніципалітети, керовані опозицією, тривав.

Попри ці автократичні тенденції, польська громадськість послідовно демонструвала сильну підтримку демократичних цінностей та членства в ЄС. Суспільний запит відобразився у результатах останніх виборчих циклів. Парламентський вектор остаточно визначився у 2023 р., коли ліберально-центричне об'єднання «Громадянська коаліція», «Третій шлях» та «Лівиця» здобуло 248 мандатів [7]. Така зміна влади дозволила кабінету Д. Туска розпочати активний демонтаж автократичних практик попереднього періоду. Як наслідок, за висновками експертів інституту *V-DEM*, Польща продемонструвала унікальну демократичну стійкість, зупинивши процеси централізації влади та відновивши шлях до європейських правових стандартів [1].

Проте президентські вибори 2025 року кардинально змінили баланс сил, перетворивши посаду глави держави на головний форпост опозиції. Перемога К. Навроцького (50,89%) де-факто створила ситуацію «двовладдя». Польська конституційна модель містила вбудований конфлікт: уряд володів виконавчою владою, але президент мав вищу персональну легітимність через прямі вибори. Президентська посада тим самим стала для опозиційного табору головним редутом захисту спадщини попередніх восьми років правління. Відповідно взаємодія між гілками влади в поствиборчий період відбувалася у форматі «холодної війни інституцій». Згідно з оцінкою польського експерта А. Дудека,

сучасна державна модель Польщі характеризується певною суперечністю. Виконавча функція зосереджена в руках уряду, що контролюється Сеймом, проте президент, завдяки прямому народному волевиявленню, отримує значну політичну легітимність. Попри такий серйозний мандат, глава держави обмежений у можливостях впроваджувати власну стратегію розвитку. Фактично його роль зводиться до інструменту стримування: не маючи важелів для управління державою, він може лише перешкоджати ініціативам парламентської більшості через механізм вето [4]. Відсутність кваліфікованої більшості у 3/5 голосів стала ключовим обмеженням, оскільки це унеможливило самостійне подолання президентського вето. Статистика перших шести місяців каденції К. Навроцького підтверджує цей деструктивний тренд: наклавши 20 вето, він випередив за інтенсивністю блокування десятирічний термін А. Дуди, який скористався своїм правом вето 19 разів за 10 років, незважаючи на те, що «співпрацював» 2,5 роки – спочатку з урядом Єви Копач, а потім з коаліційним урядом Дональда Туска [5]. Використання вето у поєднанні зі зверненнями до Конституційного трибуналу перетворило інститут президентства на інструмент захисту політичного спадку ПiС, фактично заблокувавши можливість системних реформ урядової коаліції. Подібна практика спричинила виникнення правового дуалізму: уряд реалізував політику через розпорядження та кадрові зміни, часто ігноруючи рішення Конституційного трибуналу, який вважав заангажованим. Президент та опозиція наголошували на «правовому нігілізмі» виконавчої влади, апелюючи до необхідності дотримання формальних процедур, закріплених у попередні роки.

Судова влада. Найбільш гостра лінія протистояння проходила крізь судову владу. До 2017 р. 15 суддів-членів Національної ради правосуддя (*KRS*) обиралися самими суддями. Це забезпечувало органу незалежність від політиків. У 2017 році партія «Право і справедливість» внесла зміни до закону, згідно яких 15 суддів обирав Сейм. Реформа Національної ради правосуддя спричинила безпрецедентний правовий конфлікт, що вийшов далеко за межі польського парламенту. Міжнародні інституції, зокрема ЄС та Венеційська комісія, одразу виступили з критикою змін, заявивши про грубе порушення принципу розподілу влад. На думку європейських експертів, втручання політиків у формування суддівського корпусу підірвало саму основу демократичного устрою. Зокрема, у висновку № 904/2017 Венеційської комісії зазначається, що поєднання реформи *KRS* із повноваженнями міністра юстиції створює ситуацію, де судова влада стає підконтрольною політичній більшості. «У демократичній системі не повинно бути так, щоб парламентська більшість мала вирішальний голос у призначенні суддівських членів Ради правосуддя» [3].

Така позиція стала фундаментом і для внутрішньої критики. Опозиційна на той час «Громадянська коаліція» послідовно наголошувала, що перехід до політичного призначення суддів фактично позбавляє їх незалежності, роблячи систему правосуддя інструментально залежною від правлячої партії. Таким чином, питання легітимності *KRS* перетворилося з суто юридичної дискусії на головну лінію протистояння між владою та опозицією. Опозиція назвала тогочасний склад ради *Neo-KRS*. Масштаби проблеми нових суддів величезні. Основна проблема полягає в тому, що тогочасна Національна рада правосуддя призначила понад 3000 нових суддів. Вони становили 34% Верховного адміністративного суду та 60% Верховного суду, 28% районних, обласних та апеляційних судів [8]. Тепер Польща стояла перед дилемою: якщо визнати раду нелегітимною, що робити з тисячами вироків та рішень, які винесли ці «нові» судді? Це загрожувало правовим хаосом.

Конфлікт між гілками влади досяг свого апогею у вересні 2024 р., коли боротьба за легітимність набула дзеркального характеру. У відповідь на спроби уряду Д. Туска позбавити повноважень «неосуддів», так звана нова Національна рада правосуддя вдалася до контрнатупу через підконтрольний Конституційний трибунал. Ключовим аргументом «*Neo-KRS*» стала спроба поставити під сумнів законність самого Кабінету Міністрів. У своїх скаргах до трибуналу вони стверджували, що уряд Туска є нелегітимним, оскільки троє його членів нібито неналежним чином склали присягу під час процедури призначення президентом, використавши формулювання, що не відповідали тексту присяги, визначеному в Конституції. Це один із аргументів, що містилися у чотирьох скаргах, поданих Національною радою судочинства до Конституційного трибуналу проти призначення Прем'єр-міністром Д. Туском чотирьох кодифікаційних комісій [9]. Вказана прецедентна практика перетворювала юридичну суперечку на небезпечне коло заперечень: уряд не визнавав суддів, а судді – уряд. Такий сценарій свідчив про ознаки інституційної дисфункції, за якої органи правосуддя та виконавчої влади втрачали здатність до взаємодії, а кожна зі сторін використовувала власну інтерпретацію Конституції як зброю для делегітимізації опонента.

У жовтні 2025 року Міністерство юстиції Польщі під керівництвом В. Журека, ставши одним із

центрів політико-правових процесів щодо виходу з кризи верховенства права, представило комплексну стратегію реформи у формі законопроекту, що базувався на принципі диференційованої перевірки [8]. З метою уникнення тривалого періоду індивідуальних люстраційних процедур уряд запропонував диференціацію суддівського корпусу, призначеного у 2018–2025 рр. Проект виокремлював три ключові категорії:

Наступності: стосувалася приблизно 1100 випускників Національної школи судочинства (KSSiP). Їхній статус підлягав автоматичній легітимізації, що диктувалося необхідністю збереження безперервності здійснення правосуддя в судах першої інстанції.

Професійної регресії: охоплювала понад 1200 суддів, чиє кар'єрне просування відбулося через механізми «Neo-KRS». Проект передбачав їхню реституцію на попередні посади. Цей пункт став точкою найвищої конфліктності, оскільки зачіпав питання ієрархічної стабільності системи.

Радикальної делегітимізації: стосовно суддів Верховного суду як найвищої судової інстанції, то там запроваджувалася політика «нульової толерантності». Призначення визнавалися недійсними, а новостворені палати підлягали ліквідації як такі, що не відповідали критерію «суду, встановленого законом».

Попри прагнення уряду відновити легітимність Національної ради правосуддя відповідно до стандартів ЄС, процес супроводжувався значними системними ризиками. Ключовим чинником стримування виступала прерогатива президентського вето: А. Дуда інтерпретував ці заходи як посягання на конституційні повноваження глави держави. Оскільки урядова коаліція не мала достатньої більшості (3/5 голосів), щоб подолати вето президента, то закон не вступив в дію. Сучасний стан польської юстиції характеризується глибоким інституційним дуалізмом. Юридична аргументація сторін фактично була підмінена політичною доцільністю: урядовий дискурс «відновлення верховенства права» стикався з опозиційним нарративом про «політичну люстрацію». Ситуація обтяжувалася високим рівнем персоналізації конфлікту, де кримінальні провадження проти колишніх високопосадовців (зокрема З. Зьобро) сприймалися не як акт правосуддя, а як інструмент політичної відплати, що ще більше поглиблювало дефіцит суспільної довіри до державних інститутів.

Взаємовідносини влади та опозиції також розгорталися у площині визначення національних інтересів. Урядова коаліція акцентувала на поверненні Польщі до «ядра» Європейського Союзу, що передбачало компроміси з Брюсселем. Опозиція (ПіС) натомість використовувала євроскептичну риторіку, звинувачуючи владу у втраті національного суверенітету на користь федералізації ЄС.

Конфлікт між урядом Д. Туска та президентом К. Навроцьким у листопаді 2025 р. набув досить вираженого характеру. 19 листопада Міністр закордонних справ Польщі Р. Сікорський виступив в Сеймі та заявив, що президент готує психологічну та політичну основу для виходу Польщі зі складу Європейського Союзу [10]. Його виступ став реакцією на промову президента К. Навроцького, виголошену на День Незалежності 11 листопада. Це стало різким публічним попередженням К. Навроцького з боку урядового табору. Р. Сікорський не лише підкреслив стратегічні розбіжності у підходах до європейської політики, але й оголосив про реальну небезпеку формування паралельного центру впливу, здатного мобілізувати електорат на антиєвропейські настрої. Хоча президент формально не оголошував курс на дистанціювання від ЄС, його наративи створювали враження підготовки ідеологічного підґрунтя для зміни зовнішньополітичної парадигми. Саме на цьому й наголосив міністр, фактично попередивши про можливість повторення британського сценарію – але без реальної суспільної чи економічної підготовки.

Сучасний політичний ландшафт Польщі початку 2026 р. визначався поєднанням глибокого конфлікту між владою та опозицією в її персоналізованому вигляді та зовнішньополітичній єдності. Попри спільний фронт у підтримці України, між владою та опозицією пролягла нова лінія конкуренції – боротьба за статус головного союзника США. Суперництво мало чітко персоніфікований характер і розгоралося у трикутнику Туск – Навроцький – Трамп. Зустріч Д. Туска та К. Навроцького 9 січня 2026 р. стала точкою відліку для нової прагматичної моделі співіснування. Лідери обговорювали безпекові питання, зокрема стратегію досягнення миру в Україні. Попри існуючий політичний конфлікт, сторони заявили про досягнення стратегічного консенсусу за принципом «безпека Республіки Польща – понад усе». Д. Туск підкреслив: «Питання України, Росії та військової безпеки Польщі вилучаємо з політичної боротьби. Ми повинні діяти разом в цих питаннях» [11].

За результатами зустрічі було погоджено розподіл сфер міжнародного впливу: К. Навроцький мав зосередитися на відносинах зі США. Припускаємо, що завдяки підтримці консервативних кіл йому легше будувати діалог із Д. Трампом та республіканським істеблішментом, що забезпечує

тяглість відносин незалежно від партійної приналежності господаря Білого дому. Д. Туск, як колишній голова Європейської Ради, брав на себе координацію з європейськими лідерами та формування спільної оборонної політики ЄС. Попри відсутність у К. Навроцького значного досвіду в міжнародній політиці, така синергія дозволяє Польщі ефективно використовувати найсильніші сторони обох лідерів. Консолідація влади мінімізувала б шанси Кремля грати на внутрішніх суперечностях Польщі, а військова та логістична допомога Україні (зокрема функціонування хабу в Жешуві) припиняла б бути предметом внутрішньополітичного торгу. Проте зустріч не стала ідеологічним примиренням сторін. Її можна розглядати як критично важливою прагматичною дією в інтересах держави. Поки Д. Туск тримав лінію з Брюсселем, К. Навроцький використовував свої персоналізовані зв'язки, щоб Польща не випадала з американського порядку денного. Важливо, що цей тандем остаточно маргіналізує вплив «блоку скептиків» В. Орбана та Р. Фіцо. Польща обрала концепцію «безпека понад усе», де навіть польські консерватори ставили трансатлантичну солідарність вище за ідеологічну близькість до Будапешта.

19 січня 2026 р. Президент Польщі К. Навроцький офіційно отримав запрошення до Ради миру від президента США Д. Трампа що стало каталізатором нового етапу боротьби за політичну суб'єктність. Водночас того ж дня Прем'єр-міністр Д. Туск виступив із застереженням, наголосивши, що вступ до міжнародних організацій вимагає згоди уряду та ратифікації парламентом. Початкова жорстка реакція Д. Туска щодо необхідності ратифікації Сеймом виявилася не просто актом стримування, а інструментом «узаконення» місії Президента. 22 січня 2026 р. К. Навроцький зробив стратегічний крок. Він прийняв правила гри уряду, проте зробив це з максимальною політичною вигодою для себе. Публічно визнавши верховенство Конституції та погодившись на повну процедуру схвалення Радою міністрів і ратифікацію Сеймом – він остаточно узаконив свій статус. К. Навроцький фактично погодився виступати офіційним представником держави, водночас переклавши на уряд Д. Туска всю відповідальність за результати цієї місії. У разі успіху – це тріумф його особистої дипломатії та «містків» з Вашингтоном. У разі фіаско – провина ляже на уряд як на офіційного архітектора місії.

Важливою є зміна риторики щодо самої «Ради миру». У новому контексті К. Навроцький більше не виглядає просто як «місточок» до Вашингтона. Його готовність особисто й відкрито критикувати російський імперіалізм у присутності Путіна свідчить про намір перетворити Раду на «трибуну правди». Він переставав бути технічним ретранслятором планів Д. Трампа а претендував на роль європейського лідера, який захищає польські та українські інтереси зсередини американської ініціативи. Такий підхід є правдоподібним з огляду на амбіційність К. Навроцького. Це також тонкий сигнал Вашингтону: Навроцький – це президент суверенної держави з парламентським контролем, а не просто лояльний партнер.

Висновки. Сучасний політичний ландшафт Республіки Польща характеризується унікальним станом «жорсткої коабітації», що виник внаслідок розсинхронізації результатів парламентських (2023) та президентських (2025) виборів. Цей період позначається переходом від моноцентричного управління до глибокого інституційного конфлікту, де взаємовідносини влади та опозиції визначаються не політичним діалогом, а стратегіями взаємного блокування.

На сучасному етапі політичний процес у Польщі визначається гострою конфронтацією між Прем'єр-міністром Д. Туском та Президентом К. Навроцьким. Цей стан можна характеризувати як «функціональний параліч» окремих законодавчих ініціатив. Використання президентом права вето стає не інструментом стримувань і противаг, а засобом політичного блокування реформ, що спрямовані на демонтаж політичної спадщини партії «Право і Справедливість» (PiS). Таким чином, виник правовий дуалізм, за якого уряд та президент заперечують легітимність рішень один одного, а проблема «неосуддів» та Neo-KRS залишається головним вузлом напруги, що консервує інституційну дисфункцію.

Водночас, попри внутрішній конфлікт у питаннях правосуддя та реформ, на зовнішньополітичній арені персоніфікований конфлікт між Д. Туском і К. Навроцьким еволюціонував у специфічну модель співпраці. Ця внутрішня конкуренція робить зовнішню політику Польщі більш багатовекторною та прогнозованою. Консенсус «безпека Республіки – понад усе» стає реальним запобіжником проти спроб Кремля грати на внутрішніх розколах Варшави.

Розподіл ролей між Д. Туском (європейська оборонна політика) та К. Навроцьким (відносини з адміністрацією Д. Трампа) дозволяє Польщі максимізувати свій вплив на обох напрямках. Підтримка України та відсіч російській агресії остаточно дистанціювали Польщу від єроскептичного табору

Угорщини та Словаччини. Кейс участі Президента у «Раді миру» Д. Трампа продемонстрував еволюцію конфлікту від деструктивного протистояння до складного політичного маневрування, що посилює суб'єктність Польщі на міжнародній арені та робить її більш прогнозованою для України. Якщо Сейм ратифікує участь К. Nawrockiego, Польща вийде з цієї кризи не розколотою, а посиленою, граючи в двоканальну дипломатію: Д. Туск триматиме лінію з Брюсселем, а Nawrockий з Вашингтоном, реалізуючи безумовний суспільний запит на активну позицію у відсічі агресії РФ. Тим самим реалізовуватимуться міжособисті домовленості між політичними акторами, що робитиме зовнішню політику Польщі більш прогнозованою.

Бібліографічний список/References:

1. Fabio A. (2025). Good God A., Lindberg S. Democracy Report 2025: 25 Years of Autocratization. *V-DEM Institute*. Gothenburg, Sweden. 64 p. URL: https://www.v-dem.net/documents/60/V-dem-dr_2025_lowres.pdf .
2. Boese, V., et al. (2021). How Democracies Prevail: Democratic Resilience as a Two-Stage Process. *Democratization*. Vol. 28. Issue 5. P. 869–884. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13510347.2021.1891413>.
3. Poland – Opinion on the Draft Act amending the Act on the National Council of the Judiciary; on the Draft Act amending the Act on the Supreme Court, proposed by the President of Poland, and on the Act on the Organisation of Ordinary Courts, adopted by the Commission at its 113th Plenary Session (Venice, 8-9 December 2017) / European Commission for democracy through law. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?Pdf=CDL-AD\(2017\)031-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?Pdf=CDL-AD(2017)031-e) .
4. Dudek: (2025). W wyborach prezydenckich opłaca się startować liderom mniejszych partii [rozmowa]. *Krytyka polityczna*. . 27 lut. URL: <https://krytykapolityczna.pl/kraj/dudek-w-wyborach-prezydenckich-oplaca-sie-startowac-liderom-mniejszych-partii-rozmowa/> .
5. Wójcik P. (2026). Apokaliptyczne prognozy dla Polski na 2026 rok. 3 stycz. URL: <https://krytykapolityczna.pl/kraj/apokaliptyczne-prognozy-dla-polski-na-2026-rok/> (Last accessed: 12.01.2026).
6. Poland Country Report 2024. *BTI*. URL: <https://bti-project.org/en/reports/country-report/POL>.
7. Wyniki głosowania w wyborach do Sejmu w 2023 r. / Państwowa komisja wyborcza. URL: <https://sejmsenat2023.pkw.gov.pl/sejmsenat2023/pl/sejm/wynik/pl>.
8. Koniec bezprawia w sądach – Ministerstwo Sprawiedliwości przedstawia ustawę «praworządnościową» / Ministerstwo Sprawiedliwości. Gov.pl. 09.10.2025. URL: <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/koniec-bezprawia-w-sadach---ministerstwo-sprawiedliwosci-przedstawia-ustawe-proworzadnosciowa>.
9. Gawel-Merva M. Nowa KRS chce uznania rządu Donalda Tuska za nielegalny. Chodzi o «ministry». *Rzeczpospolita*. 16.09.2024. URL: <https://www.rp.pl/prawnicy/art41134281-nowa-krs-chce-uznania-rzadu-donald-tuska-za-nielegalny-chodzi-o-ministry> .
10. Wystąpienie Wicepremiera, Ministra Spraw Zagranicznych w Sejmie / gov.pl. Ministerstwo spraw zagranicznych RP. 19.11.2025. URL: <https://www.gov.pl/web/dyplomacja/wystapienie-wicepremiera-ministra-spraw-zagranicznych-w-sejmie2> .
11. W sprawie bezpieczeństwa Polski niezbędna jest zgoda narodowa / gov.pl. Serwis Rzeczypospolitej Polskiej. 09.01.2026. URL: <https://www.gov.pl/web/premier/w-sprawie-bezpieczenstwa-polski-niezbedna-jest-zgoda-narodowa>.

Buslenko V.V. Political polarization in the Republic of Poland (2023–2026): mechanisms of interaction between government and opposition

The article provides a comprehensive analysis of the dynamics of political polarization in the Republic of Poland during the period of 2023–2026 through the prism of the transformation of relations between the government and the opposition. The study examines the reconfiguration of the Polish political system: the transition from the «monocentric» governance model of the 2015–2023 period to a regime of confrontational cohabitation between the liberal-democratic government of D. Tusk and the national-conservative President K. Nawrocki, who has become the key institutional outpost of the opposition camp. It is identified that post-election interaction acquired a conflictual nature, where the primary mechanisms of opposition influence became the exercise of presidential veto prerogatives and appeals to the Constitutional Tribunal. The genesis of «legal dualism» resulting from the conflict over the status of «neo-judges» and the legitimacy of the National Council of the Judiciary, is investigated. It is substantiated that the transformation of the institution of the presidency into an agent of active institutional opposition and the systematic blocking of government bills constitute a form of asymmetric competition aimed at limiting the executive capacity of D. Tusk's cabinet. Special attention is paid to the evolution of internal political conflict into a model of pragmatic foreign policy interaction. It is proved that, despite the acute confrontation over judicial issues, personalized competition between D. Tusk and K. Nawrocki on the international stage has transformed into a specific form of synergy, enhancing the multi-vector nature and

predictability of Polish diplomacy. The «Poland's Security First» consensus is defined as a strategic safeguard against external destructive influences. The case of the President's participation in the «Peace Council» is analyzed as a mechanism of complex political maneuvering, allowing Poland to maintain high agency and its role as a key partner for Ukraine, despite the internal institutional rift.

Keywords: *government, state, opposition, political conflict, consensus, Republic of Poland, political process, Ukraine.*

DOI 10.31558/2519-2949.2026.1.4

УДК 323.1:325: 327.2

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1854-5012>

Явір В. А., Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України

УКРАЇНА ПОСТКОЛОНІАЛЬНА: ПОДОЛАННЯ КОЛОНІАЛЬНИХ МАРКЕРІВ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Дослідження спрямоване на виявлення колоніальних маркерів у законодавстві України, обґрунтування шляхів їх подолання на тлі осмислення постколоніального статусу сучасної України. Доки вчені сперечаються про постколоніальний статус України, українське законодавство і досі містить колоніальні маркери, які залишилися як постколоніальний спадок російської (радянської) окупації України. Виокремлено та проаналізовано такі маркери, як конституційний статус російської мови, дія радянських законів в Україні після здобуття незалежності, адміністративно-територіальний устрій, що не відповідає історико-етнографічному районуванню України, колоніальна топонімія Конституції, захищена від змін правовим режимом воєнного стану, використання імені по батькові для її ідентифікації громадян України. Українське деколонізаційне законодавство не містить самого визначення колоніальних маркерів або маркерів колоніалізму. Тому колоніальні маркери запропоновано визначати як чужорідні етнокультурному середовищу колонізованої держави елементи, нав'язані колонізатором в усіх сферах життя (культурно-символічній, освітній, мовній, історичній, політичній, правовій, архітектурно-урбаністичній), які слугують індикаторами колоніального впливу. Це символи, практики, політики, інституції, ідентичності, норми права, що сформувалися протягом колоніальної залежності і продовжують реплікуватися у стані постколоніалізму, що характеризується складним комплексом взаємодій між колишніми метрополіями та колишніми колоніями, виникненням нових механізмів, практик колонізації та опору їй. Саме у ньому долаються всі виявлені наслідки колоніалізму. Виявлення колоніальних маркерів в законодавстві України, їх ідентифікація, визначення ступеня деструктивного впливу на українську державність та демонтаж є завданням деколонізації та запорукою успішного проходження Україною етапу постколоніальності для здобуття повного суверенітету. Цей процес ускладнюється тим, що маркери колоніальної належності стали звичними для світогляду українців, які народилися та зростали в колоніальних та/або постколоніальних умовах.

Ключові слова: колоніалізм, постколоніалізм, конституціоналізм, конституційне законодавство, деколонізація, колоніальні маркери, етнополітика.

Постановка проблеми. Попередні дослідження були спрямовані на вивчення політики деколонізації та специфіки деколонізаційного законодавства України і дали змогу виявити більш глибоку проблему буксування етнополітичного процесу деколонізації в Україні. Полягає вона у необхідності визнання та осмислення постколоніального статусу України, особливостей боротьби з проявами та маркерами імперського колоніалізму, їх виявлення, траєкторії руху України до повного суверенітету. Останній означає остаточне подолання колоніалізму, унезалежнення від радянсько-російської імперії було лише першим кроком. У цьому контексті доцільно скористатися термінологією С. Дацюка, на думку якого, постколоніальній Україні «доведеться тривалий час жити в умовах здобуття повного суверенітету», що поєднує в собі іманентні типи суверенітету (політичний, зокрема територіальний, економічний та військовий) та трансцендентні типи (громадянський, культурний, стратегічний духовний) [1]. В свою чергу, Т. Лютий вважає, що Україна оформлює постколоніальну стадію, в ході якої має позбутися всіх - і фізичних, і символічних - ознак імперського минулого: «Інакше всі залишки імперської присутності й надалі виглядатимуть як органічна частина нашої приналежності до «русского мира» [2].

Власне метою статті є виявлення колоніальних маркерів у законодавстві України, пошук шляхів їх подолання на тлі осмислення постколоніального статусу сучасної України. Реалізації цієї мети нашою метою є на чималу кількість обмежень та перепон, на які доводиться увесь час зважати в ході

дослідження. Серед таких обмежень насамперед слід згадати спрощене розуміння деколонізації України переважно як деколонізації імперської топонімії та символіки, закладене базовим Законом України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії». І полягає воно у відсутності визначення властиво деколонізації, позаяк закон «визначає правові засади засудження російської імперської політики в Україні, заборони пропаганди її символіки та встановлює порядок ліквідації символіки російської імперської політики» (ст.1) [3]. Якщо заборона пропаганди та порядок ліквідації символіки у ньому виписані, то у чому полягає засудження російської імперської політики, нормативно-правовий акт не поточний. Ст. 3 містить лише одне розмите положення про те, що «російська імперська політика визнається злочинною та засуджується» [3]. Тобто маємо суттєві недопрацювання із законодавчим визначенням деколонізації та змістовним наповненням політики деколонізації, яка жодним чином не може редукуватися до спрощеного розуміння деколонізації як деколонізації топонімії та символіки російської імперської політики.

Але обмеження полягає також і в тому, на що вказав Т. Лютий, що залишки імперської присутності, тобто колоніальні маркери, виглядають досить органічно і не помічаються нами українцями самими, яка народилися та зростали в колоніальній та/або постколоніальній парадигмах. Це підводить нас до обмеження пізнання об'єктом самого себе – суб'єкт-об'єктної дихотомії, яка зводиться до того, що об'єкт колонізації не може бути одночасно і суб'єктом, і об'єктом її пізнання. У випадку з наслідками російської колонізації - це звужує можливості та здатність виявляти їх та їх деструктивний вплив на розвиток України.

Так, А. Поляков помічає невідповідність між частим використанням у публічному просторі термінів колоніалізму у контексті російсько-української війни та відсутністю спроб його наукового осмислення, відтак радить східноєвропейським дослідникам колоніалізму самим почати реагувати на цей виклик. Дослідник вказує на низький рівень наукового осмислення проблематики, зауважуючи, що розгляд «Східної Європи крізь призму постколоніалізму, виокремлення в історії східноєвропейських країн процесів, що можуть характеризуватися як колонізаторські... продовжує залишатися маргінальним напрямком у постколоніальній теорії» [4, с. 167]. Відтак **ступінь розв'язання досліджуваної проблеми** - специфіки постколоніального статусу України є недостатнім, але може опертися на праці таких дослідників, як: О. Бажан, Т. Гундорова, С. Дацюк, В. Кулик, І. Лосев, Т. Лютий, Б. Мельник, М. Рябчук, М. Павлишин, А. Поляков, А. Умланд, С. Євтушенко.

Виклад основного матеріалу. Розгляд проблеми колоніальних маркерів законодавства України слід розпочинати зі ступеню розробки теми та дефініцій. Якщо колоніалізм – це політика метрополії, спрямована на колонізацію (підкорення) іншої нації, її території (держави) за допомогою різноманітних методів, то постколоніалізм – це осмислення на всіх рівнях наслідків колоніальної залежності (колоніалізму) та пошук способів подолання постколоніального статусу, виходу зі стану постколоніальності. Тоді постколоніальність характеризується діалектичною боротьбою колоніального спадку і деколонізації, яка полягає в його викоріненні. Потужним впливом колоніальної спадщини, в тому числі на конституційно-правовому рівні, на розвиток держави, який певною мірою нівелюється процесом та/або політикою деколонізації як звільнення від колоніальної залежності та впливу метрополії.

Доки вчені сперечаються про постколоніальний статус України в принципі, українське законодавство і досі містить колоніальні маркери, які залишилися як постколоніальний спадок російської (радянської) окупації України. Українське деколонізаційне законодавство не містить визначення колоніальних маркерів або маркерів колоніалізму - Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» (2023) редукує політику деколонізації у практичній сфері до деколонізації топонімії або ж символіки російського/радянського колоніалізму. На значно ширше призначення цього нормативно-правового акта вказують визначення таких, незмінно пов'язаних з російським колоніалізмом понять, як русифікації та українофобія. Колоніальні маркери – це чужорідні етнокультурному середовищу колонізованої держави елементи, нав'язані колонізатором, присутні в усіх сферах життя (культурно-символічній, освітній, мовній, історичній, політичній, правовій, архітектурно-урбаністичній), які є індикаторами колоніального впливу. Їх багатоманіття вражає – це символи, практики, політики, інституції, ідентичності, норми права, яка сформувалися протягом колоніальної залежності і залишилися як наслідок колоніального минулого і продовжують реплікуватися у стані

постколониалізму. Цей стан характеризується досить складним комплексом взаємодій між колишніми метрополіями та їх колишніми колоніями, а також появою нових механізмів та практик колонізації та опору їй. Саме у ньому долаються всі виявлені наслідки колониалізму.

Чи є ці маркери у конституційному законодавстві України? Одразу на думку спадає російська мова як головний маркер російського колониалізму, захищена конституційним статусом, оскільки ст. 10 Основного Закону досі залишається в незмінному вигляді. Захищеність Конституції України від змін в умовах воєнного стану автоматично означає захищеність конституційних колониальних маркерів.

Для початку зауважимо, що мовний колониалізм посідав одне з чільних місць у російському колониалізмі, оскільки домінування російської мови активно насаджувалося та витісняло національні мови або гальмувало їх розвиток як менш значимих та менш вартісних. На думку Т. Кацевич, колонізатор впродовж століть формував імідж української мови як несправжньої, відхилення від російської, спольщеної російської. Дослідниця підкреслює, що мовний вияв стану менш вартості на ментальному рівні колониалізму був ідентифікатором зменшення сфери вжитку української мови, її заміни на аксіологічно важливішу, престижнішу російську [5, с. 126]. Але повного розриву з колониальним мовним минулим у сфері конституційно-правових відносин не відбулося аж до початку російсько-української війни у 2014 р. Конституція України, а потім мовні закони та зміни до законодавства проросійської влади лише закріплювали фактичну двомовність в Україні, яка суттєво гальмувала процес деколонізації.

Основний Закон України, прийнятий у 1996 р., вдало ілюструє діалектику колонизаційних і деколонізаційних процесів у постколониальному стані. З одного боку, ст. 10 Конституції України закріплює статус української мови як державної - держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. Це, безумовно, є проявом деколонізації – раніше підлегла нація повертає домінуючий статус національної мови у відродженій державі. З іншого боку, цією ж статтею в Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України. Найвищий конституційний статус російської мови є маркером збереження колониального мовного впливу Росії на Україну. Як зауважує Б. Мельник, така ситуація є типовою для конституцій постколониальних держав – запровадження особливого статусу для мови колонізатора, яка насильно була насаджена у цих колоніях [6, с. 39].

У зв'язку з цим уповноважена із захисту державної мови вказала на необхідність усунути символічну нерівність у законодавстві, зокрема скасувати особливий статус російської мови у Конституції України, «яка в умовах збройної агресії РФ є не лише засобом комунікації, а й інструментом дестабілізації. Конституційна модель мовної політики має бути узгоджена з реальністю війни та з прагненням українського суспільства до справжньої мовної рівності без колониального спадку», - наголосила О. Івановська, закликаючи до формування єдиного українськомовного простору з повагою до мов національних меншин [7]. Втім, не заглиблюючись у процедуру демонтажу конституційного статусу російської мови.

Наразі Конституційний Суд України пропонує розглядати російську мову виключно як мову російської національної меншини. Незважаючи на те, що «з усіх мов зі статусом мови національної меншини виокремлено лише російську мову, це не означає надання їй Конституцією України привілейованого юридичного статусу, оскільки це суперечило б принципів заборони дискримінації в такій площині юридичного регулювання, як національний режим розвитку, використання й захисту мов національних меншин», - йдеться у рішенні КСУ [8].

Оскільки ст. 10 Основного Закону досі залишається в незмінному вигляді, це дає підстави припускати, що постколониальність стала константою українського конституціоналізму, на рівні Конституції закріплюючи постколониальний статус України як досі остаточно не звільненої від ознак і символів колониальної залежності, вкоріненої в багатьох сферах суспільного життя. Чи поширюється вона на інші сфери, потребує ретельнішого дослідження постколониальної конституційно-правової спадщини. Наразі виходитимемо з вузького розуміння конституційного законодавства, запропонованого А. Крусян – «теоретично і практично обґрунтованим є визначення конституційного законодавства... як сукупності виключно законів» [9, с. 49].

Тож, по-перше, це дія радянських законів в Україні, яка тривала десятиліттями після здобуття незалежності України (Кодекс законів про працю УРСР 1971 р., Житловий кодекс УРСР 1983 р.) Пояснювалося це тим, що Україна в умовах викликів незалежності не змогла швидко створити нову

правову систему з нуля, внаслідок чого утворився законодавчий вакуум. Оскільки процес законотворчості виявився набагато складнішим і суперечливішим через політичні чвари у парламенті, а закони радянської доби регулювали найважливіші сфери, хоч і не відповідали реаліям [10], було вирішено залишити чинною частину радянського колонізаційного законодавства, що негативно позначилося на деколонізації України.

По-друге, це адміністративно-територіальний устрій України, який перекочував у Основний Закон з радянської колоніальної доби. Згідно ст. 133. систему адміністративно-територіального устрою України складають: АРК, області, райони, міста, райони в містах, селища і села [11]. Областей налічується 24. Поділ країни на області та райони – це суто радянський підхід, який не відповідає історико-етнографічному районуванню України. В ході історичного розвитку України за територіями закріпилися певні назви: Галичина, Буковина, Волинь, Поділля, Слобожанщина, Таврія, Бессарабія, Закарпаття, Запоріжжя. Карт і версій етнографічного районування безліч, але наразі працювати над подоланням колонізаційного спадку у сфері адміністративно-територіального поділу України немає ні ресурсів, ні політичної волі в умовах війни.

По-третє, це топонімія самої Конституції. Адже Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії», яким встановлюється порядок ліквідації символіки російської імперської політики, в тому числі назв областей, районів, населених пунктів – ніяк не позначився на тій символіці російської імперської політики, яка міститься у Конституції України, оскільки ми бачимо там Дніпропетровську (нині обласний центр місто Дніпро) та Кіровоградську (обласний центр – місто Кропивницький) області.

По-четверте, навіть елементи системи органів державної влади України можна вважати успадкованими від радянського колоніального панування (наприклад, Верховна Рада УРСР стала Верховною Радою України) і відкритим залишається питання чи підходять вони Україні, бо у постколоніальному статусі конституційний принцип поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову (ст.6) досі не працює коректно і Україна зазнає критики за надмірну концентрацію влади. Для того, щоб збалансувати цю систему влади та запобігти узурпації громадянському суспільству України доводиться вдаватися до акцій протестів, так званих майданів. Останній, Картоновий майдан 2025 р. був спрямований проти обмеження/ліквідації незалежності антикорупційних органів – САП і НАБУ.

Серед колоніальних маркерів також слід згадати ім'я по батькові, яке широко використовується в Україні для її ідентифікації громадян, зокрема у реєстрах та базах даних державних органів (паспорті громадянина України, водійському посвідченні, свідоцтві про народження, у освітніх та медичних документах). Спроби його скасувати у правовій площині тривають вже давно і як складова деколонізації та відмови від імперської спадщини, і як прояв європейської інтеграції України та руху до впровадження стандартів ЄС, де не використовується віджилий, патріархальний, дискримінаційний підхід - неймування людини іменем батька. Адже обов'язкове використання ім'я по батькові (за винятком представників національних меншин (спільнот) означає повне ігнорування ролі матері у народженні та вихованні дитини, що є проявом дискримінації та суперечить Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», який утверджує принцип недискримінації у законодавстві України (ст.2). Зауважимо, що цим нормативно-правовим актом дискримінація визначається, як ситуація, за якої особа зокрема за ознаками статі, сімейного стану зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі [12].

Ця дискримінаційна, колоніальна ситуація (колоніальний маркер) закріплена ст. 147 Сімейного кодексу України під назвою «Визначення по батькові дитини», згідно з якою «по батькові дитини визначається за іменем батька» [13]. У межах протидії дискримінації ця стаття мали б бути доповнена положенням про право використання імені по матері дитини. Особливо це актуально для дітей в умовах, які комплікують визнання батьківства. Але нас більше цікавить ім'я по батькові як колоніальний маркер, адже воно було впроваджене і використовується не лише в Україні, а й інших колонізованих Росією/СРСР державах – Білорусі та країнах Центральної Азії.

Автор останньої петиції про скасування в Україні імені по батькові апелює до того, що воно «було нав'язане у період СРСР і слугувало інструментом бюрократичного контролю над особою», тоді як «у незалежній демократичній Україні ця форма ідентифікації є анахронізмом і суперечить курсу на дерусифікацію» [14]. О. Леоненко справедливо зауважує, що далеко не всі громадяни сучасної України хочуть мати ім'я по батькові і особливо це актуально для «українців, що свідомо дистанціюються від радянської спадщини». Авторка цього дослідження спробувала видати

монографію, що подається на здобуття наукового ступеня доктора наук без свого імені по батькові, але прогнала бюрократичну тяганину. Поза сумнівом, обов'язкове використання імені по батькові в Україні також має бути скасоване як маркер колоніальної належності України до російської/радянської імперії.

Висновок. Виявлення колоніальних маркерів в законодавстві України, їх ідентифікація, визначення ступеня деструктивного впливу на українську державність та демонтаж як наслідків російського колонізаційного спадку є завданням деколонізації та запорукою успішного проходження Україною етапу посколоніальності для здобуття повного суверенітету. Цей процес ускладнюється тим, що маркери колоніальної належності стали звичними для світогляду українців, які народилися та зростали в колоніальних та/або постколоніальних умовах. Тому перспективним для деколонізації українського законодавства видається активне залучення та імплементації ініціатив не лише профільних інституцій, як-от Українського інституту національної пам'яті, а й громадянського суспільства – зокрема груп та спільнот, які активно моніторять хід деколонізації в Україні.

Бібліографічний список:

1. Дацюк С. Постколоніальна Україна. *Незалежний культурологічний часопис «І»*. 2015. № 80. URL: https://www.ji.lviv.ua/n80texts/Postkolonialna_Ukraina.htm.
2. Лютий Т. Навіщо нам постколоніальна теорія? *The Ukrainians*. URL: <https://theukrainians.org/navishcho-nam-postkolonialna-teoriia/>.
3. Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів: Закон України. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text>.
4. Поляков А. Східна Європа у світлі постколоніального дискурсу: аналіз наукових досліджень. *Міжнародні та політичні дослідження*. 2023. № 36. С. 167–176.
5. Кацевич Т. Мовний аспект постколоніальної ментальності українців: деструкція «права мови» як фундаменту права нації. *Українознавчий альманах*. 2018. Вип. 23. С. 123-129.
6. Мельник Б. Мовна політика України: постколоніальний аспект (1991-2014 рр.). НаУКМА, 2025. 54 с.
7. Коваленко А. Скасувати особливий статус російської: мовна омбудсменка розповіла про перші кроки на посаді. *Життя УП*. URL: <https://bit.ly/451v04d>.
8. Рішення Конституційного Суду України від 14 липня 2021 року № 1-р/2021 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». URL: <https://ccu.gov.ua/storinka/10>.
9. Крусян А. Конституційне законодавство України: сучасний стан та тенденції розвитку. *Наукові праці Національного університету "Одеська юридична академія"*. 2011. Т. 10. С. 47-57.
10. Які закони ЄСПР діють в Україні. *Olson Львів*. URL: <https://www.olson.lviv.ua/statyi/yaki-zakoni-srsr-diyut-v-ukraini.html>.
11. Конституція України. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
12. Закон України: Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 32. ст. 412.
13. Сімейний Кодекс України. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
14. Леоненко О. Скасувати обов'язкове зазначення по батькові в усіх офіційних документах громадян України: петиція №41/008297-25еп. *Електронні петиції*. URL: <https://petition.kmu.gov.ua/petitions/8297>.

References:

1. Datsiuk S. (2015). Postkolonialna Ukraina. *Nezaleznyi kulturolohichni chasopys «I»*. № 80. URL: https://www.ji.lviv.ua/n80texts/Postkolonialna_Ukraina.htm.
2. Liutyi T. Navishcho nam postkolonialna teoriia? *The Ukrainians*. URL: <https://theukrainians.org/navishcho-nam-postkolonialna-teoriia/>.
3. Pro zasudzhennia ta zaboronu propahandy rosiiskoi imperskoj polityky v Ukraini i dekolonizatsiiu toponimii: Zakon Ukrainy. *Zakonodavstvo Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text>.
4. Poliakov A. (2023). Skhidna Yevropa u svitli postkolonialnoho dyskursu: analiz naukovykh doslidzhen. *Mizhnarodni ta politychni doslidzhennia*. № 36. S. 167–176.
5. Katsevych T. (2018). Movnyi aspekt postkolonialnoi mentalnosti ukraintsiv: destrukttsiia «prava movy» yak fundamentu prava natsii. *Ukrainoznavchyi almanakh*. Vyp. 23. S. 123-129.
6. Melnyk B. (2025) Movna polityka Ukrainy: postkolonialnyi aspekt (1991-2014 rr.). NaUKMA. 54 s.
7. Kovalenko A. Skasuvaty osoblyvyi status rosiiskoi: movna ombudsmenka rozpovila pro pershi kroky na posadi. *Zhyttia UP*. URL: <https://bit.ly/451v04d>.
8. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 14 lypnia 2021 roku № 1-r/2021 u spravi za konstytutsiinym

podanniam 51 narodnoho deputata Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) Zakonu Ukrainy «Pro zabezpechennia funktsionuvannia ukrainskoi movy yak derzhavnoi». URL: <https://ccu.gov.ua/storinka/10>.

9. Krusian A. (2011). Konstytutsiine zakonodavstvo Ukrainy: suchasnyi stan ta tendentsii rozvytku. *Naukovi pratsi Natsionalnoho universytetu "Odeska yurydychna akademiia"*. T. 10. S. 47-57.

10. Yaki zakony SRSR diit v Ukraini. *Olson Lviv*. URL: <https://www.olson.lviv.ua/statti/yaki-zakoni-srsr-diyut-v-ukraini.html>.

11. Konstytutsiia Ukrainy. *Zakonodavstvo Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text>.

12. Zakon Ukrainy: Pro zasady zapobihannia ta protydii dyskryminatsii v Ukraini. *Vidomosti Verkhovnoi Rady*. 2013. № 32. st. 412.

13. Simeinyi Kodeks Ukrainy. *Zakonodavstvo Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.

14. Leonenko O. Skasuvaty oboviazkove zaznachennia po batkovi v usikh ofitsiinykh dokumentakh hromadian Ukrainy: petytsiia №41/008297-25ep. *Elektronni petytsii*. URL: <https://petition.kmu.gov.ua/petitions/8297>.

Yavir V. Post-colonial Ukraine: overcoming colonial markers in ukrainian legislation

The research is aimed at identifying colonial markers in the legislation of Ukraine and substantiating ways to overcome them in the context of rethinking the postcolonial status of modern Ukraine. While scholars debate Ukraine's postcolonial status, Ukrainian legislation still contains colonial markers that remain as a postcolonial legacy of the Russian (Soviet) occupation of Ukraine. The study singles out and analyzes such markers as the constitutional status of the Russian language, the validity of Soviet laws in Ukraine after the attainment of independence, the administrative-territorial structure that does not correspond to the historical and ethnographic division of Ukraine, colonial toponymy in the Constitution protected from alteration by the legal regime of martial law, and the use of patronymics for identifying citizens of Ukraine. Ukrainian decolonization legislation does not contain a definition of colonial markers or markers of colonialism. Therefore colonial markers are proposed to be defined as elements alien to the ethnocultural environment of a colonized state, imposed by the colonizer in all spheres of life (cultural-symbolic, educational, linguistic, historical, political, legal, architectural-urban), which serve as indicators of colonial influence. These include symbols, practices, policies, institutions, identities, and legal norms that were formed during the period of colonial dependence and continue to be replicated in the state of postcolonialism, which is characterized by a complex set of interactions between former metropolises and former colonies, as well as the emergence of new mechanisms and practices of colonization and resistance thereto. It is in state that all the identified consequences of colonialism are overcome. The detection of colonial markers in the legislation of Ukraine, their identification, assessment of the degree of their destructive impact on Ukrainian statehood, and their dismantling constitute the task of decolonization and are a prerequisite for Ukraine's successful passage through the stage of postcoloniality toward the attainment of full sovereignty. This process is complicated by the fact that markers of colonial affiliation have become habitual to the worldview of Ukrainians who were born and raised in colonial and/or postcolonial conditions.

Keywords: *colonialism, postcolonialism, constitutionalism, constitutional law, decolonization, colonial markers, ethnopolitics.*

DOI 10.31558/2519-2949.2026.1.5

УДК 323.22/.28

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-6607-4458>**Опанасенко А. В., Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова****СУДОВИЙ ЛОБІЗМ, ЯК НАСЛІДОК «JUDICIALIZATION OF POLITICS»**

У статті проведено дослідження явища зростання впливу судів та суддів на політичні процеси та його кореляцію з лобізмом у судовій гілці влади. Зростання впливу судів у політичних процесах у зарубіжній літературі визначили поняттям «judicialization of politics», яке пов'язується з розвитком демократій та розглядається як закономірне явище. Судові інстанції (здебільшого вищої ланки) у різних політичних системах отримали роль арбітрів у політичних конфліктах, що забезпечило суддів політичним впливом та наділило їх ознаками політичного актора, який будучи незалежним так чи інакше має вплив на політичні процеси. Міжнародні організації протягом останніх 10 років почали прямо говорити про лобіювання у судовій гілці влади, а в кінці 2025 року був опублікований звіт Трансперенсі Інтернешнл «Лобіювання судової влади: ризики та заходи щодо їх мінімізації», в якому було висвітлено судовий лобізм, як нове явище, до якого є питання щодо прозорості здійснення діяльності. В статті розкривається яким чином здійснюється судовий лобізм. Зазначається, що шляхами (способами) судового лобіювання у судах може бути процесуальним (формальним) та позапроцесуальним (неформальним). Також наводяться приклади кожного зі шляхів судового лобіювання та наголошується на необхідності врегулювання цього процесу на нормативному рівні. Відзначається, що формальні шляхи судового лобізму є притаманними до країн загального права, а для політичної системи України можна застосувати тільки поняття неформального судового лобізму. В судах загальної системи права (США, Велика Британія) є можливість лобістів впливати на рішення судів шляхом прямого подання в межах спеціальних процедур своїх звернень, що не притаманно Україні. Неформальні способи судового лобізму (наприклад, заходи, тренінги, призначення тощо) є актуальними для більшості політичних систем та хоч і не є способами лобістської діяльності по своїй суті, однак є тими шляхами, які дозволяють умовному лобісту вплинути на рішення, яке буде прийматись умовним суддею в вирішенні того чи іншого політичного питання.

Ключові слова: лобізм, судовий лобізм, судова гілка влади, judicialization of politics, форми судового лобізму.

Постановка проблеми. Перманентний розвиток політичних систем створює нові явища, які слід досліджувати. Одним з таких явищ є лобіювання, яке свого класичного розуміння діяльності із впливу на ключових політичних акторів, набуло у XIX-XX століттях, а вже у XXI столітті набуло чітких ознак системної діяльності, яку держави врегульовують на нормативному рівні. Нормативізація лобізму надає цьому явищу прозорості та системності, що власне і було запроваджено в Україні з прийняттям Закону України від 23.02.2024 № 3606-IX «Про лобіювання» та його вступом в законну силу з вересня 2025 року. Водночас, класична парадигма розуміння поняття «лобіювання» спрямована виключно на вплив на законодавчу гілку влади. Разом з цим, останні дослідження в рамках політичної науки (зокрема, дослідження Р. Гіршля, Р.Х.А. Ногейра) свідчать про зростання впливу судової гілки влади на політичні процеси, а відтак, виникає явище лобіювання у напрямку суддів та судів, що не може бути залишеним без уваги та дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дає зрозуміти відсутність ґрунтового дослідження питань зростання впливу судової гілки влади та кореляції цієї тенденції з виникненням судового лобізму. Проте, яскравим прикладом наявності проблем виникнення та розвитку явища судового лобіювання є публікація 01.12.2025 р. на сайті Трансперенсі Інтернейшнл звіту із назвою «Лобіювання судової влади: ризики та заходи щодо їх мінімізації».

Водночас, питання зростання впливу судової гілки влади досліджувалось вченими за кордоном, зокрема, Р. Гіршл, на деякі наукові роботи якого будуть наявні посилання у цій статті.

Метою статті є розкриття тенденції збільшення політичного впливу судової гілки влади, наслідком якого є виникнення явища судового лобізму.

Виклад основного матеріалу. Говорячи про лобізм, зазвичай, йде мова про просування інтересів у, здебільшого, законодавчій та, менше, виконавчій гілці влади. Проте, лобізм є політичним явищем, яке пронизує всі три гілки, в т.ч. судову владу.

Необхідність дослідження лобізму в контексті саме судової гілки влади зумовлене таким явищем, яке в іноземній літературі назвали як «judicialization of politics», яке прямо словник перекладає як «юридизація політики». Проте, на нашу думку, такий переклад не відповідає суті поняття, оскільки термін «judicialization» пішов від слова «judicial» - «судовий», тобто підкреслює саме вплив судів (судової гілки влади) на політику, а не її юридизацію.

Дієслово «judicialize» вперше з'явилося в англійській мові в середині 19 століття і означало «надавати судового характеру», «передавати рішення судді» або «розглядати в судовому порядку» [8, с. 671].

Нажаль, в даному випадку важко підібрати коректний український термін цьому поняттю, а тому обмежимось його оригінальним відтворенням.

Термін «judicialization» означає як розширення повноважень суддів за рахунок політиків і виконавчої влади шляхом надання першим права приймати рішення, так і поширення юридичного дискурсу, процедур і методів прийняття рішень за межами судової сфери [13, с. 93].

Цей неоднозначний термін використовується для визначення низки взаємопов'язаних процесів, зокрема зростаючої політизації судової влади, яка характеризує політичне середовище з кінця ХХ століття.

Р. Гіршл розглядаючи поняття «judicialization of politics» зазначає про те, що це є феноменом спірання політичних акторів на суди та судові механізми для вирішення основних моральних дилем, питань державної політики та політичних суперечок. Цей феномен розглядається, мабуть, одним із найважливіших урядових явищ кінця ХХ — початку ХХІ століття. Озброєні новими процедурами судового перегляду, національні суди вищих інстанцій по всьому світу часто отримують запити щодо вирішення низки питань, починаючи від свободи вираження поглядів, релігійних свобод та права на приватність і закінчуючи питаннями власності, торгівлі та комерції, освіти, імміграції, праці та охорони навколишнього середовища [5, с. 253].

Серед багатьох причин феномену «judicialization of politics» - демократія виділяється як одна з головних рушійних сил цієї тенденції [12, с. 162].

Дебати щодо ролі судів у демократії тривають з часів зародження політичної думки. В них брали участь такі видатні постаті, як Джон Стюарт Мілль, який писав у традиції британської парламентської верховенства, та Олександр Гамільтон, який підтримував незалежність судової системи Сполучених Штатів [13, с. 94].

Крім того, також стверджується, що «judicialization of politics» розвивалася одночасно із зростаючою деполітизацією демократії. Згідно з цією точкою зору, транснаціоналізація держави, яка в першу чергу позиціонує себе як актор на міжнародній арені, призводить до ігнорування внутрішніх проблем і звуження простору для політичного дискурсу на національному рівні [11, с. 41].

Водночас, всі вчені сходяться у думці, що феномен «judicialization of politics» є прогресуючим та притаманний багатьом політичним системам.

Як зазначив Р. Гіршл, зростаюче політичне значення судів не тільки стало більш всеосяжним, але й розширилося за обсягом, перетворившись на різноманітне, багатогранне явище, яке виходить далеко за межі концепції державної політики, сформованої суддями. «Judicialization of politics» тепер включає масове перенесення до судів деяких найвизначніших і найсуперечливіших політичних суперечок, що стосуються демократії [3, с. 583].

Якщо проаналізувати діяльність судової гілки влади в Україні, то напевно, можна дійти висновку про актуальність існування такого феномену також і для нашої політичної системи, що зокрема стосується Конституційного Суду України, Верховного Суду або Окружного адміністративного суду міста Києва, в якому вирішувалось багато політичних конфліктів.

Вчені пов'язують цей процес «judicialization of politics» з двома основними чинниками: по-перше, фрагментацією політичної влади, яка послаблює здатність законодавчих органів діяти і змушує громадян звертатися до судів за рішеннями; по-друге, сприйняттям судів як надійних захисників основних свобод і цінностей від потенційного політичного зловживання [8, с. 683].

Через свою судову практику або в ролі арбітрів у конфліктах суди часто отримують запити щодо визначення результатів державної політики в таких сферах, як захист конституційних прав, торгівля та комерція, національна безпека, захист праці або навколишнього середовища.

Таким чином, судова влада, включаючи як суддів, так і прокурорів, також може бути об'єктом лобістських стратегій щодо рішень, які мають значний вплив на суспільство. Аналогічно, стратегії впливу також можуть бути спрямовані на призначення суддів з метою забезпечення конкретних судових рішень, які відповідають інтересам, що представляються [9, с. 33].

Таким чином цілком очевидно, що коли судді та суди отримують свою визначальну роль у політичних процесах, то паралельно зростають випадки стороннього впливу на цих суб'єктів, як політичних акторів.

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) 2021 року у своєму звіті «Лобіювання у 21 столітті. Прозорість, доброчесність та доступність» визначає лобіювання, як законні спроби вплинути на розробку, впровадження, виконання та оцінку державної політики та нормативних актів, що застосовуються виконавчими, законодавчими або судовими державними посадовими особами на місцевому, регіональному або національному рівні [9, с. 13].

В цьому ж звіті ОЕСР підкреслює те, що особливістю лобізму 21 століття є те, що він зачіпає не тільки законодавчу, а й виконавчу і судову гілки влади. ОЕСР цитує того ж Р. Гіршля погоджується зі зростаючою роллю судової гілки влади та відзначає, що лише чотири країни забезпечили певний рівень прозорості лобістської діяльності, спрямованої на судову владу (Австрія, Чілі, Естонія, Словенія).

У своєму звіті спрямованому на дослідженні регулювання лобістської діяльності у судовій гілці влади Р. Левуш відзначив, що в Австрії Закон про прозорість лобіювання та представлення інтересів (2012) визначається як такий, що охоплює судові «процеси прийняття рішень»; однак, виняток зроблено для діяльності адвокатів. Закон Чілі № 20 730 (2014) поширює регулювання лобіювання на адміністративний орган судової гілки влади, зобов'язуючи його вести публічний реєстр лобістської діяльності, при цьому прямо виключаючи основні судові функції, такі як захист у суді та участь *amicus curiae*, коли ці дії є невід'ємною частиною судового або адміністративного процесу. Закон Словенії про доброчесність та запобігання корупції (2010, із змінами 2011) визнає, що судді конституційного суду, інші судді та державні прокурори можуть бути об'єктами лобіювання, але прямо виключає судові рішення з сфери застосування закону; закон застосовується лише до несудових рішень судової влади (таких як адміністративні або кадрові питання) [6, с. 1-2].

Вже у 2025 році ОЕСР в «Рекомендаціях Ради щодо прозорості та доброчесності в лобіюванні та впливі» визначає лобіювання та діяльність із впливу, як дії, що здійснюються безпосередньо або через будь-яку іншу фізичну чи юридичну особу, спрямовані на державних службовців, які беруть участь у процесі прийняття рішень, зацікавлені сторони, засоби масової інформації або ширшу аудиторію, і мають на меті просування інтересів лобістів та осіб, що впливають на прийняття державних рішень та виборчі процеси [10, с. 7].

В свою чергу, процес прийняття рішень на публічному рівні визначається як діяльність з розробки, впровадження, оцінки або модифікації будь-якої державної політики або будь-якої державної програми на всіх рівнях уряду (наприклад, федеральному, національному, регіональному або місцевому) та гілках влади (виконавчій, законодавчій та судовій).

Тобто, ОЕСР чітко відстежує тенденцію розповсюдження лобістської діяльності на судову гілку влади, проте ОЕСР не вказує, які саме дії, спрямовані на вплив на суд та суддів, як учасників прийняття публічних рішень, слід вважати лобіюванням.

Водночас, проаналізувавши наукову літературу та можна висувати, що лобіювання судової гілки влади здійснюється у двома шляхами (способами): процесуальним (формальним) та позапроцесуальним (неформальним).

Процесуальна форма стосується тих дій, які лобісти можуть вчинити безпосередньо у судових процесах використовуючи судові процесуальні кодекси, а позапроцесуальна – вплив поза судовим процесом.

При цьому, для західної правової сім'ї (зокрема, загального права у США) одним із формальних способів впливу на суддів є записки до суддів (т.зв. *amicus curiae* briefs).

«*Amicus curiae*» (латинська фраза, що означає «друг суду») дозволяє сторонам, які не беруть безпосередньої участі у справі, з дозволу суду подати короткий виклад юридичних, соціальних або політичних аргументів, що мають на меті допомогти суддям у прийнятті рішення. Ця практика бере свій початок у римському та британському загальному праві, де сторонній спостерігач або місцевий адвокат допомагав владі, виправляючи юридичні міркування [14, с. 143].

При цьому, зі зростаючим впливом судової гілки влади зросла і кількість поданих до судів США

записок до суддів. Зокрема, Стейн і Бантінг у 2024 році проаналізували набір даних про апеляції з питань господарського права в п'яти штатах і виявили, що приблизно 67% «amicus curiae briefs» було подано лобістськими організаціями, а лише близько 10% — фізичними особами [2, с. 6].

Водночас, такого процесуального впливу на суддів в політичній системі України не передбачено на законодавчому рівні. Більше того, було встановлено, що деякі суб'єкти не будучи учасниками справи у Великій Палаті Верховного Суду вже намагались звернутись до суду із заявою по типу «amicus curiae briefs», однак суд не прийняв та повернув таку заяву [1].

Натомість, як і в Україні так і, мабуть, у всіх інших політичних системах можна говорити про позапроцесуальний (неформальний) вплив на судову гілку влади.

Такі шляхи (канали), за якими може здійснюватись лобіювання, були описані у М. Пратт у звіті Антикорупційної служби підтримки Трансперенсі Інтернешнл із назвою «Лобіювання судової влади: ризики та заходи щодо їх мінімізації» [7, с. 9-15].

Зокрема, М. Пратт виділяються наступні канали позапроцесуального лобіювання судової гілки влади: 1) Заходи, тренінги та гостинність та 2) Судові призначення та підвищення по службі.

Розглядаючи перший з перелічених каналів, зазначається, що вплив здійснюється опосередковано через заходи, навчальні курси та гостинність третіх сторін для суддів. Зазвичай це відбувається в неформальних або напівофіційних умовах – спонсорованих конференціях, навчальних курсах, навчальних візитах або приватних ретритах – де судді та інші учасники спілкуються, часто без чіткого розкриття інформації або нагляду.

Наприклад, в Україні часто проводяться різні семінари для адвокатів та суддів, які організовуються Національною асоціацією адвокатів України, Асоціацією правників України або іншими організаціями, в яких беруть участь як судді Верховного Суду так і судді місцевих та апеляційних судів, на яких так чи інакше здійснюється обговорення питань діяльності судів та є потенційна можливість здійснення судового лобіювання.

Вказаний канал більше використовується безпосередньо третіми особами, які не є державними службовцями. Водночас, другий канал судових призначень та підвищення по службі є більш закритим.

У невеликій кількості країн судді обираються населенням або обраними партіями. У таких країнах існує очевидна можливість для зацікавлених груп, політичних донорів та партійних діячів впливати на результати виборів шляхом внесків на передвиборчу кампанію, обіцянок підтримки або політичної підтримки. Наприклад, у США судді, які балотуються на партійних або позапартійних виборах, часто покладаються на кошти від адвокатів, підприємств або груп із особливими інтересами, які згодом можуть з'явитися перед ними в суді, що створює потенційні конфлікти інтересів [4, с. 8].

При цьому, як доцільно було зазначено М. Пратт у звіті для Трансперенсі Інтернешнл, жоден з цих каналів за визначенням не є лобіюванням. Однак, вважаємо, що ці канали є саме тими шляхами, якими позапроцесальне лобіювання може бути здійснене та здійснюється.

Висновки. В цілому, питання судового лобіювання є не достатньо дослідженим, однак таке явище існує та розвивається на фоні явища «judicialization of politics», що притаманне багатьом політичним системам.

Судове лобіювання часто розглядається як форма непропорційного (часто незаконного) впливу, однак з іншої сторони воно може надавати цінний досвід, сприяти діалогу між зацікавленими сторонами та інституціями, а також забезпечувати врахування різних точок зору при прийнятті рішень (наприклад, враховуючи професійну правову експертизу різних суб'єктів впливу).

Відтак, це явище підлягає поглибленому дослідженню, а судовий лобізм належному регулюванню для забезпечення його прозорості.

Бібліографічний список:

1. Ухвала Великої Палати Верховного Суду від 10.12.2025 р. у справі № 754/511/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/132746722>
2. Bunting, William and Stein, Tomer, Lobbying by Brief: Unveiling the Dominance of Amicus Lobbying in the Development of Business Law (January 29, 2024). University of Tennessee Legal Studies Research Paper, Available at <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4708986>
3. Carlos Closa, Ran Hirschl, *Towards Juristocracy: The Origins and Consequences of the New Constitutionalism*. Harvard University Press, 2004. 286 pages, *International Journal of Constitutional Law*, Volume 4, Issue 3, July 2006, Pages 581–586, <https://doi.org/10.1093/icon/mol020>
4. Gordon S. C. Elected vs. Appointed Judges. *DEMOCRACY REFORM PRIMER SERIES*. 2024. URL: <https://effectivegov.uchicago.edu/primers/elected-vs-appointed-judges>.

5. Hirschl, Ran, 'The Judicialization of Politics', in Robert Goodin (ed.), *The Oxford Handbook of Political Science* (2011; online edn, Oxford Academic, 5 Sept. 2013), <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199604456.013.0013>
6. Levush, R. & Law Library Of Congress, U. S. G. L. R. D. (2023) *Regulation of lobbying activities in the judicial branch: Austria, Brazil, Chile, Colombia, Estonia, Slovakia, Slovenia*. [Washington, D.C.: The Law Library of Congress, Global Legal Research Directorate] [Pdf] Retrieved from the Library of Congress, <https://www.loc.gov/item/2023555929/>.
7. Maria Leonor R. P. Lobbying of the judiciary: Risks and mitigation measures. *knowledgehub.transparency.org. Anti-Corruption Helpdesk*. 01.12.2025. URL: <https://knowledgehub.transparency.org/helpdesk/lobbying-of-the-judiciary-risks-and-mitigation-measures>.
8. Nogueira, A. J. A. (2020). State of the Art Research in the Judicialization of Politics. *Beijing Law Review*, 11, 670-689. <https://doi.org/10.4236/blr.2020.113041>
9. OECD (2021), Lobbying in the 21st Century: Transparency, Integrity and Access, *OECD Publishing, Paris*, <https://doi.org/10.1787/c6d8eff8-en>
10. OECD, Recommendation of the Council on Transparency and Integrity in Lobbying and Influence, *OECD/LEGAL/0379*
11. Randeria, S. (2007). De-politicization of Democracy and Judicialization of Politics. *Theory, Culture & Society*, 24(4), 38-44. <https://doi.org/10.1177/0263276407080398> (Original work published 2007)
12. Sweet, Alec Stone. "Constitutions, rights, and judicial power." In *Comparative Politics*. 6th ed, edited by Daniele Caramani. Oxford: Oxford University Press, 2023. Politics Trove, 2023. <https://doi.org/10.1093/hepl/9780192846051.003.0009>
13. Vallinder, Torbjörn. "The Judicialization of Politics. A World-Wide Phenomenon: Introduction." *International Political Science Review / Revue Internationale de Science Politique* 15, no. 2 (1994): 91–99. <http://www.jstor.org/stable/1601557>.
14. Whitehouse, S. 2021. A Flood of Judicial Lobbying: Amicus Influence and Funding Transparency: <https://yalelawjournal.org/forum/a-flood-of-judicial-lobbying-amicus-influence-and-funding-transparency>

References:

1. Ruling of the Grand Chamber of the Supreme Court dated December 10, 2025, in case №754/511/23. *Unified State Register of Court Decisions*. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/132746722>
2. Bunting, William and Stein, Tomer, Lobbying by Brief: Unveiling the Dominance of Amicus Lobbying in the Development of Business Law (January 29, 2024). University of Tennessee Legal Studies Research Paper, Available at <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4708986>
3. Carlos Closa, Ran Hirschl, (2004). *Towards Juristocracy: The Origins and Consequences of the New Constitutionalism*. Harvard University Press. 286 pages, *International Journal of Constitutional Law*, Volume 4, Issue 3, July 2006, Pages 581–586, <https://doi.org/10.1093/icon/mol020>
4. Gordon S. C. (2024). Elected vs. Appointed Judges. *DEMOCRACY REFORM PRIMER SERIES*. URL: <https://effectivegov.uchicago.edu/primers/elected-vs-appointed-judges>.
5. Hirschl, Ran, (2011). 'The Judicialization of Politics', in Robert Goodin (ed.), *The Oxford Handbook of Political Science* (online edn, Oxford Academic, 5 Sept. 2013), <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199604456.013.0013>
6. Levush, R. & Law Library Of Congress, U. S. G. L. R. D. (2023) *Regulation of lobbying activities in the judicial branch: Austria, Brazil, Chile, Colombia, Estonia, Slovakia, Slovenia*. [Washington, D.C.: The Law Library of Congress, Global Legal Research Directorate] [Pdf] Retrieved from the Library of Congress, <https://www.loc.gov/item/2023555929/>.
7. Maria Leonor R. P. Lobbying of the judiciary: Risks and mitigation measures. *knowledgehub.transparency.org. Anti-Corruption Helpdesk*. 01.12.2025. URL: <https://knowledgehub.transparency.org/helpdesk/lobbying-of-the-judiciary-risks-and-mitigation-measures>.
8. Nogueira, A. J. A. (2020). State of the Art Research in the Judicialization of Politics. *Beijing Law Review*, 11, 670-689. <https://doi.org/10.4236/blr.2020.113041>
9. OECD (2021), Lobbying in the 21st Century: Transparency, Integrity and Access, *OECD Publishing, Paris*, <https://doi.org/10.1787/c6d8eff8-en>
10. OECD, Recommendation of the Council on Transparency and Integrity in Lobbying and Influence, *OECD/LEGAL/0379*
11. Randeria, S. (2007). De-politicization of Democracy and Judicialization of Politics. *Theory, Culture & Society*, 24(4), 38-44. <https://doi.org/10.1177/0263276407080398> (Original work published 2007)
12. Sweet, Alec Stone. (2023). "Constitutions, rights, and judicial power." In *Comparative Politics*. 6th ed, edited by Daniele Caramani. Oxford: Oxford University Press, 2023. Politics Trove. <https://doi.org/10.1093/hepl/9780192846051.003.0009>
13. Vallinder, Torbjörn. (1994). "The Judicialization of Politics. A World-Wide Phenomenon: Introduction." *International Political Science Review / Revue Internationale de Science Politique* 15, no. 2 : 91–99.

<http://www.jstor.org/stable/1601557>.

14. Whitehouse, S. (2021). A Flood of Judicial Lobbying: Amicus Influence and Funding Transparency: <https://yalelawjournal.org/forum/a-flood-of-judicial-lobbying-amicus-influence-and-funding-transparency>

Opanasenko A. Judicial lobbying as a result of the «judicialization of politics».

The article examines the phenomenon of the growing influence of courts and judges on political processes and its correlation with lobbying in the judicial branch of government. The growing influence of courts in political processes has been defined in foreign literature as the “judicialization of politics,” which is associated with the development of democracies and is considered a natural phenomenon. Courts (mostly higher courts) in various political systems have assumed the role of arbitrators in political conflicts, which has given judges political influence and endowed them with the characteristics of political actors who, being independent, have an impact on political processes in one way or another. Over the past 10 years, international organizations have begun to speak openly about lobbying in the judicial branch of government, and at the end of 2025, Transparency International published a report entitled “Lobbying the Judiciary: Risks and Measures to Minimize Them,” which highlighted judicial lobbying as a new phenomenon that raises questions about the transparency of its activities. The article reveals how judicial lobbying is carried out. It notes that the methods (ways) of judicial lobbying in courts can be procedural (formal) and extra-procedural (informal). Examples of each method of judicial lobbying are also provided, and the need to regulate this process at the regulatory level is emphasized. It is noted that formal methods of judicial lobbying are characteristic of common law countries, and only the concept of informal judicial lobbying can be applied to the political system of Ukraine. In courts of the common law system (the US, the UK), lobbyists can influence court decisions by directly submitting their appeals within the framework of special procedures, which is not the case in Ukraine. Informal methods of judicial lobbying (e.g., events, training, appointments, etc.) are relevant to most political systems and, although they are not lobbying activities in essence, they are ways that allow a conditional lobbyist to influence the decision that will be made by a conditional judge in resolving a particular political issue.

Keywords: *lobbying, judicial lobbying, judicial branch of government, judicialization of politics, forms of judicial lobbying.*

ПОЛІТИЧНА ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ

DOI 10.31558/2519-2949.2026.1.6

УДК 32:303.01

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1125-647X>

Наумкіна С. М., Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2635-7916>

Козловська Л. В., Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського

СТРАТЕГІЇ ІНТЕГРАЦІЇ МЕТОДІВ (MIXED-METHODS) У СУЧАСНИХ ПОЛІТОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ: ПЕРЕВАГИ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ПАСТКИ

Мета статті – критично проаналізувати стратегії інтеграції кількісних та якісних методів у сучасній політичній науці, систематизувати ключові переваги цього підходу та ідентифікувати основні методологічні пастки, що виникають на етапах дизайну дослідження та інтеграції даних. У статті зазначено, що зростаючі складності сучасних політичних феноменів (популізм, гібридні загрози, політична поляризація) неможливо повноцінно пояснити, спираючись виключно на кількісні (quantitative) або якісні (qualitative) методи. Це стимулює відхід від «парадигмальних воєн» минулого на користь прагматичного підходу, відомого як дослідження змішаними методами (Mixed-Methods Research, MMR). У той же час виникає нагальна потреба в осмисленні не лише переваг, але й фундаментальних методологічних пасток, пов'язаних із дизайном, реалізацією та інтерпретацією Mixed-Methods Research. Підтверджено положення, що головна цінність Mixed-Methods Research полягає не в самому факті поєднання методів, а в досягненні «мета-висновків» (metainferences) – глибших інсайтів, недосяжних при використанні лише одного методу. Систематизовано ключові переваги – триангуляція; комплементарність; розвиток. Водночас ідентифіковано головні методологічні пастки: пастка епістемології; пастка «паралельної гри»; пастка семплінгу; 4) пастка «майстра на всі руки»: вимога до дослідника однаково глибоко володіти і статистичним аналізом, і якісними техніками. Методологія статті базується на теоретико-методологічному аналізі новітньої наукової літератури (2021-2025 рр.), присвяченої методології соціальних наук та Mixed-Methods Research, зокрема праць Дж. Кресвелла. Отже, стаття сфокусована на проблемі інтеграції як центральному виклику Mixed-Methods Research, на відміну від простого опису переваг, та в аналізі методологічних ризиків на основі найновішого академічного дискурсу.

Ключові слова: методологія політичної науки, політичні інститути, політичні процеси, Mixed-Methods, інтеграція даних, кількісні та якісні методи, дизайн дослідження, триангуляція, методологічні ризики, академічний дискурс, статистичний аналіз, якісні техніки.

Постановка проблеми. Політична наука у XXI столітті стикається з викликами, що вимагають виходу за межі традиційного методологічного поділу на «кількісників» (quantitative) та «якісників» (qualitative). Такі складні, багатовимірні процеси, як зростання політичної поляризації, механізми поширення дезінформації чи вплив громадянського суспільства на прийняття рішень [4], не можуть бути вичерпно описані ані мовою статистичних кореляцій, ані глибиною нарративного аналізу окремих випадків. Статистика може показати що відбувається (наприклад, кореляцію між використанням соцмереж та рівнем поляризації), але часто «мовчить» про те, як і чому це відбувається. З іншого боку, якісні методи (глибинні інтерв'ю, кейс-стаді) блискуче пояснюють механізми та контекст, але їхні

висновки важко генералізувати [10].

У відповідь на цей виклик виникла і потужно розвивається методологія змішаних досліджень (Mixed-Methods Research, MMR), яку часто називають «третім методологічним рухом» [5].

Мета статті – критично проаналізувати стратегії інтеграції кількісних та якісних методів у сучасній політичній науці, систематизувати ключові переваги цього підходу та ідентифікувати основні методологічні пастки, що виникають на етапах дизайну дослідження та інтеграції даних.

Методологія статті базується на теоретико-методологічному аналізі новітньої наукової літератури (2021-2025 рр.), присвяченої методології соціальних наук та MMR, зокрема праць Дж. Кресвелла. Використано методи систематизації та порівняльного аналізу для окреслення переваг (триангуляція, комплементарність, розвиток) та викликів (епістемологічна сумісність, проблема інтеграції даних, логіка семплінгу) змішаних досліджень.

Результати. Дослідження змішаними методами є потужною стратегією для політичної науки, але вимагає ретельного планування дизайну (последовного, паралельного, вбудованого) та чіткого розуміння мети інтеграції. Щоб уникнути методологічних пасток, дослідники мають прозоро обґрунтовувати вибір дизайну, детально описувати процедури інтеграції даних та рефлексувати щодо власних епістемологічних позицій. Змішані методи (Mixed-Methods Research, MMR) позиціуються як «третя методологічна течія», що дозволяє отримати більш повне, глибоке та нюансоване розуміння проблеми. Однак, попри зростаючу популярність, застосування MMR у політичній науці залишається методологічно складним. Багато досліджень, декларуючи інтеграцію, на практиці обмежуються простим паралельним представленням кількісних та якісних результатів без їхньої належної інтеграції. Це створює ризик поверхових висновків та підважує саму цінність змішаного підходу. Таким чином, виникає нагальна потреба в осмисленні не лише переваг, але й фундаментальних методологічних пасток, пов'язаних із дизайном, реалізацією та інтерпретацією MMR.

Дослідження показало, що головна цінність MMR полягає не в самому факті поєднання методів, а в досягненні «мета-висновків» (metainferences) – глибших інсайтів, недосяжних при використанні лише одного методу. Фундаментальний принцип MMR полягає в тому, що цілеспрямована інтеграція кількісних та якісних підходів в одному дослідницькому проекті дозволяє отримати повніше та глибше розуміння проблеми, ніж при використанні кожного з методів окремо [5]. Проте, як слушно зауважують критики, декларувати змішаний підхід значно легше, ніж коректно його реалізувати [9].

Класики напрямку – Джон Кресвелл, у своїх оновлених працях (наприклад, видання «Research Design» 2023 року) продовжує наголошувати на важливості чіткого дизайну дослідження як основи для успішної інтеграції [4]. Інші дослідники фокусуються на конкретних викликах. Наприклад, Даваді, Шреста та Гірі (2021) у своєму огляді детально аналізують не лише переваги, але й критику та типові труднощі, з якими стикаються молоді дослідники [6].

Особлива увага в дискурсі останніх років приділяється саме процесу інтеграції даних. Це центральний елемент, що відрізняє справжнє MMR від мультиметодологічного дослідження, де два набори даних просто представлені паралельно [2]. Роботи зосереджуються на тому, як саме генерувати «мета-висновки» (metainferences) – тобто висновки, що виникають саме на стику двох типів даних [2]. Дослідження також показують, що MMR дедалі частіше застосовується у вивченні комунікацій та соціальних медіа [8], а також у аналізі публічної політики, де поєднання широкого охоплення (кількісного) та глибинного розуміння (якісного) є критично важливим [1].

Аналіз літератури дозволяє систематизувати ключові переваги та найбільш небезпечні методологічні пастки, що супроводжують застосування MMR у політичній науці.

До стратегічних переваг MMR можна віднести, перш за все, використання змішаних методів, коли воно дає досліднику аналітичні можливості, недоступні в рамках одного підходу. До таких методів варто віднести, як вже зазначалось, триангуляцію (Triangulation), яка полягає у взаємній верифікації (підтвердженні) результатів. Так, наприклад, якщо статистичний аналіз опитування показує зростання недовіри до політичних партій, а глибинні інтерв'ю з виборцями виявляють ті ж самі наративи розчарування та відчуження, впевненість дослідника у валідності висновків значно зростає. Наступний метод – комплементарність (Complementarity), який вважається найпотужнішою перевагою, коли якісні дані використовуються для пояснення кількісних. Наприклад, регресійний аналіз показує, що певна соціальна група (наприклад, молодь у малих містах) несподівано проголосувала за консервативну партію. Статистика фіксує цей «викид», але не пояснює його. Наступна фаза якісного дослідження (фокус-групи з представниками цієї групи) може виявити приховані мотиви – наприклад, специфічне розуміння «порядку» або реакцію на економічну

невпевненість, яку не вловили стандартні анкети [1]. Третій метод, який підкреслює стратегічні переваги MMR, – розвиток (Development), коли один метод використовується для розробки інструментарію іншого. Це класичний послідовний пояснювальний дизайн (exploratory sequential design). Дослідник може почати з якісної фази (наприклад, інтерв'ю з політичними експертами), щоб ідентифікувати ключові теми та термінологію, яку використовують люди, говорячи про проблему. На основі цих «живих» даних потім створюється значно більш валідна та релевантна анкета для масового опитування [7]. Варто сюди віднести і таке поняття, як повнота (Completeness), тобто поєднання методів що дозволяє одночасно охопити макро-рівень (структурні чинники, загальні тренди) та мікро-рівень (індивідуальний досвід, інтерпретації, життєві світи) [4; 5].

Попри очевидні переваги, неякісно сплановане MMR-дослідження може призвести до еkleктичних та непереконливих висновків. Можна визначити декілька таких негативних явищ, так званих «пасток»: пастка епістемології (The Epistemology Pitfall); пастка «паралельної гри» (The Parallel Play Pitfall); пастка семплінгу (The Sampling Pitfall). Стисло охарактеризуємо ці пастки. Так, перша з них – пастка епістемології – виникає тому, що кількісні методи традиційно тяжіють до позитивізму (існує об'єктивна реальність, яку можна виміряти), тоді як якісні – до конструктивізму чи інтерпретативізму (реальність соціально конструюється). Дослідник має свідомо зайняти певну позицію – найчастіше це прагматизм, який стверджує, що методологічний вибір має диктуватися проблемою дослідження, а не абстрактними філософськими догмами [6]. Ігнорування цього питання призводить до внутрішньо суперечливого дизайну. Наступна пастка – пастка «паралельної гри» – виникає тоді, коли дослідник проводить опитування і проводить кілька інтерв'ю. Потім у тексті статті йде розділ «Кількісні результати», за ним – «Якісні результати», а у висновках вони лише побіжно згадуються разом. Це не є змішаним дослідженням, оскільки відсутній ключовий елемент – інтеграція [2; 9], яка має відбуватися на рівні аналізу та інтерпретації: як саме якісні дані пояснюють кількісні (або навпаки)? Де вони суперечать одне одному і чому? Неможливість об'єктивно відповісти на всі ці питання приводить дослідника до серйозних помилок. І третя пастка – пастка семплінгу, при якій методи мають різну логіку формування вибірки. Для кількісних досліджень (опитування) потрібна імовірнісна, репрезентативна вибірка для генералізації. Для якісних (кейс-стаді, інтерв'ю) – цільова (purposeful sampling), що фокусується на інформаційно насичених випадках [3]. Поєднання цих логік в одному дизайні є нетривіальною задачею, яку потрібно чітко обґрунтовувати.

Варто визначити і пастку ресурсоемності (The Resource Pitfall): MMR є складним і вимагає значно більше часу, фінансів та компетенцій, ніж монометодологічне дослідження. Дослідник або команда мають однаково добре володіти методами статистичного аналізу та техніками якісного збору й кодування даних. Це вимагає або універсального спеціаліста (що рідкість), або злагодженої міждисциплінарної команди [8]. MMR дедалі частіше застосовується у вивченні комунікацій та соціальних медіа, а також у аналізі публічної політики, де поєднання широкого охоплення (кількісного) та глибинного розуміння (якісного) є критично важливим.

Відтак, аналіз літератури дозволяє систематизувати ключові переваги та найбільш небезпечні методологічні пастки, що супроводжують застосування MMR у політичній науці. Попри очевидні переваги, неякісно сплановане MMR-дослідження може призвести до еkleктичних та непереконливих стверджень.

Висновки. Стратегії інтеграції методів (MMR) є надзвичайно перспективним напрямком розвитку методології політичної науки, що дозволяє давати відповіді на складні дослідницькі питання, які стоять на порядку денному. Переваги у вигляді тріангуляції, комплементарності та повноти аналізу роблять цей підхід дедалі привабливішим. Водночас, MMR не є «срібною кулею». Щоб уникнути методологічних пасток, зокрема поверхової «паралельної гри» замість глибокої інтеграції, дослідник має приділити максимальну увагу дизайну дослідження. Необхідно чітко визначити: яку проблему вирішує поєднання методів? Який дизайн (послідовний, паралельний, вбудований) використовується? В якій точці і з якою метою відбувається інтеграція даних? Тільки за умови прозорого та ретельно спланованого дизайну змішані методи розкривають свій повний потенціал, збагачуючи політичну науку новими, глибокими та обґрунтованими висновками.

Бібліографічний список:

1. Applied Social Science Approaches to Mixed Methods Research. Hershey, PA: IGI Global, 2022. 345 p.
2. Bianchi G., Rossi E. Analyzing Digital Political Campaigning Through Machine Learning: European Union Parliament Election in 2024. *Algorithms*. 2024. Vol. 14, No. 4. P. 126.
3. Cosgrove P. B. Implications of Mixing Methods: Balancing Paradigmatic and Validation Distinctives. *Applied*

Social Science Approaches to Mixed Methods Research. 2022. P. 1–24.

4. Creswell J. W., Creswell J. D. *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. 6th ed. Sage Publications, 2023. 320 p.

5. Creswell J. W., Poth C. N. *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*. 5th ed. Sage Publications, 2024. 488 p.

6. Dawadi S., Shrestha S., Giri R. A. Mixed-Methods Research: A Discussion on its Types, Challenges, and Criticisms. *Journal of Practical Studies in Education*. 2021. Vol. 2, No. 2. P. 25–36.

7. O'Mahoney J. Mastering Mixed Methods Research in 2024: Combining Qualitative and Quantitative Approaches. *Editverse*. 2024. URL: <https://editverse.com/mastering-mixed-methods-research-in-2024/>

8. Segumpan R. H., Soraya A., AbuZahari M. F. (Eds.). *Mixed Methods Perspectives on Communication and Social Media Research*. Routledge, 2022. 308 p.

9. Tashakkori A., Teddlie C. (Eds.). *SAGE Handbook of Mixed Methods in Social & Behavioral Research*. 2nd ed. Sage Publications, 2021. 800 p.

References:

1. Applied Social Science Approaches to Mixed Methods Research. (2022). Hershey, PA: IGI Global.

2. Bianchi, G., & Rossi, E. (2024). Analyzing Digital Political Campaigning Through Machine Learning: European Union Parliament Election in 2024. *Algorithms*, 14(4), 126.

3. Cosgrove, P. B. (2022). Implications of Mixing Methods: Balancing Paradigmatic and Validation Distinctives. In *Applied Social Science Approaches to Mixed Methods Research* (pp. 1–24). IGI Global.

4. Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2023). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (6th ed.). Sage Publications.

5. Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2024). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches* (5th ed.). Sage Publications.

6. Dawadi, S., Shrestha, S., & Giri, R. A. (2021). Mixed-Methods Research: A Discussion on its Types, Challenges, and Criticisms. *Journal of Practical Studies in Education*, 2(2), 25–36.

7. O'Mahoney, J. (2024). Mastering Mixed Methods Research in 2024: Combining Qualitative and Quantitative Approaches. *Editverse*.

8. Segumpan, R. H., Soraya, A., & AbuZahari, M. F. (Eds.). (2022). *Mixed Methods Perspectives on Communication and Social Media Research*. Routledge.

9. Tashakkori, A., & Teddlie, C. (Eds.). (2021). *SAGE Handbook of Mixed Methods in Social & Behavioral Research* (2nd ed.). Sage Publications.

Naumkina S., Kozlovska L. Strategies for Integrating Mixed Methods in Contemporary Political Science Research: Advantages and Methodological Pitfalls.

The purpose of the article is to critically analyze strategies for integrating quantitative and qualitative methods in modern political science, systematize the key benefits of this approach, and identify the main methodological pitfalls that arise during the stages of research design and data integration. The article notes that the growing complexity of modern political phenomena (populism, hybrid threats, political polarization) cannot be fully explained by relying solely on quantitative or qualitative methods. This stimulates a shift away from the «paradigmatic wars» of the past in favor of a pragmatic approach known as Mixed-Methods Research (MMR). Concurrently, there is an urgent need to conceptualize not only the advantages but also the fundamental methodological pitfalls associated with the design, implementation, and interpretation of MMR. The article confirms the thesis that the main value of MMR lies not in the mere fact of combining methods, but in achieving «meta-inferences» – deeper insights unattainable through the use of a single method. The key advantages of MMR are systematically outlined: triangulation; complementarity; development. At the same time, the main methodological pitfalls are identified: the epistemology trap; the «parallel play» trap; the sampling trap; and the «jack-of-all-trades» trap (the requirement for the researcher to have equally deep mastery of both statistical analysis and qualitative techniques). The methodology of the article is based on a theoretical and methodological analysis of recent scholarly literature (2021–2025) devoted to the methodology of the social sciences and Mixed-Methods Research, particularly the works of J. Creswell. Thus, the article focuses on the problem of integration as the central challenge of MMR, as opposed to a simple description of advantages, and on the analysis of methodological risks based on the latest academic discourse.

Keywords: political science methodology, political institutes, political processes, Mixed-Methods, data integration, quantitative and qualitative methods, research design, triangulation, methodological risks, academic discourse, statistical analysis, qualitative techniques.

DOI 10.31558/2519-2949.2026.1.7

УДК 321.01:342.228

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6977-9716>

Голденштейн К. О., Політико-правовий коледж «АЛСКО»

СИМВОЛІЧНИЙ УНІВЕРСУМ ЛЮДИНИ: ІСТОРІЯ ІДЕЙ АНТИЧНОСТІ Й СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

У статті досліджується еволюція уявлень про символічну природу політичної реальності в інтелектуальній традиції Античності та Середньовіччя. Простежено формування символічного універсуму людини як особливого способу осмислення політичного порядку, влади та соціальних відносин. Показано, що символи виступають не лише засобом комунікації або репрезентації політичної влади, а й важливим механізмом її конструювання та легітимації. На основі аналізу праць античних і середньовічних мислителів відтворено логіку розвитку підходів до символічної реальності — від філософських роздумів про природу знака і символу до усвідомлення їхньої функціональної ролі у політичному процесі. Встановлено, що в античній філософії закладено фундаментальні засади політичної семіотики. У працях Платона, Аристотеля та представників стоїчної й неоплатонічної традиції символ розглядався як інструмент пізнання політичної реальності, спосіб осмислення державного устрою, справедливості та природи влади. Особливу роль відігравали риторичні механізми політичного впливу, метафоричні та міфологічні образи, які формували символічні моделі політичного порядку. Показано, що в середньовічній політичній думці відбувається суттєва трансформація розуміння символу. Християнська традиція надає політичній символіці сакрального виміру, у межах якого символи виступають засобом божественної легітимації земної влади. У працях Августина, Псевдо-Діонісія Ареопігита, Томи Аквінського, Бонавентури та Майстера Екхарта символічні форми набувають статусу інструментів сакралізації політичного порядку та формування ієрархічної моделі влади. У результаті символ перестає бути лише відображенням політичної реальності та перетворюється на активний чинник її конструювання. Зроблено висновок, що символічні структури політики, сформовані в античній і середньовічній інтелектуальній традиції, стали важливим теоретичним підґрунтям сучасних досліджень політичної символіки, політичної комунікації та механізмів легітимації влади. Отримані результати дозволяють глибше зрозуміти роль символів у сучасних політичних процесах і підтверджують їх фундаментальне значення для аналізу політичної реальності.

Ключові слова: символ, символічна реальність, знак, політична символіка, міфологія, фреймінг, метафора, політична влада, політична комунікація.

Постановка проблеми. Осмислення сучасного політичного світу неминує спонукає до дослідження природи символічної реальності. Символи оточують нас повсюдно – від державних прапорів до ритуалів демократичних виборів, від промов політиків до архітектури урядових і парламентських будівель. Символічна реальність становить не декоративне оформлення політичного життя, а його фундаментальний вимір, що формує розуміння влади, спільноти та ідентичності. У цьому контексті звернення до світового досвіду дозволить нам простежити еволюцію людської думки та виявити концептуальні інструменти для розуміння сучасних політичних викликів.

Ступінь наукової розробки проблеми. Джерельною базою пропонованого дослідження є праці провідних мислителів Античності й Середньовіччя, таких як Аврелій Августин, Аристотель, Бонавентура, Геласій, Граціан, Майстер Екхарт, Платон, Плотін, Прокл, Псевдо-Діонісій Ареопігит, Тома Аквінський, Хрисипп. Поряд із цим важливе значення для всебічного осягнення проблеми становлять праці інтерпретаторів досліджуваних історичних періодів, серед яких варто виділити таких вчених, як М. Альбакс, Р. Барт, Гі Дебор, Е. Гілсон, К. Гірц, Дж. Лакофф, М. Томасевич, К. Янг.

Мета даної статті полягає у створенні цілісної картини того, як людство на ранніх етапах свого розвитку прагнуло осмислити символічну природу свого існування, а також виявленні потенціалу

цього досвіду для розуміння сучасних політичних процесів. До завдань дослідження віднесені: систематизація різних підходів до вивчення символів та їх критичне переосмислення з урахуванням викликів, які стоять перед сучасною політичною наукою; відстеження розвитку підходів до символічної реальності з виділенням найважливіших аспектів їх еволюції; аналіз логіки розвитку методологічних підходів від філософських роздумів про природу символів до застосування їх конкретних функцій у політиці.

Виклад основного матеріалу. Почнемо з того, що саме в колиці європейської цивілізації – у Стародавніх Греції та Римі – були вперше поставлені ті фундаментальні питання, які й досі залишаються актуальними для людської думки, а саме. Як співвідносяться видимий світ і світ ідей? Що таке знак і чим він відрізняється від символу? Яким чином можливе пізнання через символічні форми? Цілком очевидно, що ці питання лежать в основі теоретичних пошуків, що прагнули зрозуміти природу політичної реальності, мови та пізнання. У цьому відношенні показовим є те, що сучасні дослідження політичної символіки постійно звертаються до античних джерел. Наприклад, Кліффорд Гірц – засновник інтерпретативної (символічної) антропології – у своїй фундаментальній праці «Інтерпретація культур» (1973) зазначає, що символічні системи функціонують як «моделі реальності» та «моделі для реальності». Такий підхід своїм корінням сягає платонівської традиції розмежування світу ідей та світу речей [1].

Давньогрецький філософ Платон (427–347/348 до н. е.) займає центральне місце в розумінні політичної символіки, оскільки його концептуальна модель визначила механізми політичної легітимації на століття вперед. Платонівська теорія ідей стала фундаментом для розуміння того, як символічні конструкції формують політичну реальність. Особливої уваги заслуговує платонівський «Міф про печеру» з VII книги «Держави», який можна розглядати як одну з перших теорій політичної маніпуляції через символічні образи. Відповідно цей міф знайшов відгук у працях сучасних теоретиків медіа, зокрема у роботі Гі Дебора «Суспільство спектаклю» (1967), де автор аналізує, як медіаобрази створюють ілюзорну реальність, що замінює справжній досвід. Алегорія печери являє собою не лише філософську метафору, а й фундаментальну модель політичного контролю через управління символічними репрезентаціями. Ув'язнені в печері, що приймають проекції за реальність, втілюють архетип громадян, які сприймають політичні конструкції за об'єктивну дійсність.

У «Державі» Платона політична символіка та її витoki відображені через низку ключових концептів, що формують уявлення про ідеальну державу і політичний устрій. Зокрема, Платон вводить символічну міфологію про «золоті, срібні і мідні домішки» у душах людей, що символізує природну нерівність і різні соціальні ролі в державі – правителів, охоронців, ремісників. Цей міф слугує символічним поясненням кастової структури суспільства і легітимації влади «кращих». Мислитель також розглядає політичні форми правління – монархію, аристократію, демократію, тиранію – як символічні типи влади, кожен з яких має свої «правильні» і «зіпсовані» варіанти. Ці типи виступають як символи різних способів організації політичної влади і відображають глибинні ідеї про справедливість, законність і знання, що лежать в основі політичного порядку [2]. Платон наголошує на важливості символічної ролі філософів-правителів, які володіють істинним знанням і мають бути «пастухами» держави, що охороняють її від хаосу і несправедливості. Це підкреслює символічне значення мудрості та знання як основи політичної легітимності.

З іншого боку, платонівський поділ світу на чуттєвий та ідеальний формує теоретичну основу для розуміння того, як працюють ідеологічні механізми. Політична реальність постає як відображення вищих принципів державного устрою, а пізнання громадянами політики розглядається як процес поступового усвідомлення справжніх засад політичного порядку. Найважливіше в цій концепції (і це часто недооцінюється дослідниками) те, що політичний символ не є суто інструментом маніпулювання. Він має законне обґрунтування в самій природі політики, хоча, звісно, можна сперечатися про те, наскільки це обґрунтування є переконливим.

У цьому контексті варто згадати платонівські роздуми про співвідношення писаного закону та живої політичної мудрості з діалогу «Федр» [3, р. 7–60]. Конституційні норми постають як символічне втілення політичної істини, яка, у свою чергу, відображає ідеальний державний лад. Таким чином, формується багаторівнева система політичної символіки – від конкретних інституційних форм до фундаментальних принципів організації держави. Водночас, треба враховувати, що така система може виявитися занадто жорсткою для мінливих політичних процесів. Поряд із цим платонівське вчення про «пригадування» (анамнезис) розкриває механізм політичної соціалізації та формування громадянської ідентичності. Громадяни, сприймаючи конкретні політичні явища, актуалізують

універсальні уявлення про справедливість і державний порядок завдяки символічному кореспондуванню між емпіричною політикою та ідеальними моделями [4, р. 213–258]. Фактично тут політичний символ стає інструментом інтеграції різних рівнів політичного досвіду та механізмом легітимації політичної влади.

Аристотель (384–322 до н. е.) запропонував нове бачення політичної комунікації, здійснивши критичний перегляд ідеалістичної концепції свого вчителя. У трактаті «Про тлумачення» він запроваджує ключове розрізнення природних (фізіологічно обумовлених) та конвенційних (умовних, суспільно встановлених) форм символічної репрезентації, що має безпосереднє значення для політичної символіки. «Слова – це знаки уявлень у душі, а писемні знаки – це знаки звуків; і так само, як письмові літери відрізняються у різних народів, так само відрізняються й звуки...» [5, р. 45–72]. У цьому фрагменті Аристотель звертає увагу на умовну природу мовних знаків, закладаючи основу для подальших теорій символічної репрезентації. Його теза про договірний характер мовних символів означала кардинальну зміну підходу – політичні смисли не є незмінними, вони формуються через суспільні домовленості та можуть трансформуватися. Зрозуміло, що це відкривало нові можливості для політичних маніпуляцій.

Варто розглянути аристотелівське вчення про метафору в «Поетиці», яке розкриває механізми політичної риторики. Визначаючи метафору як перенесення значень за принципом аналогії [6], філософ виявляє ключовий інструмент політичного впливу – здатність створювати нові смислові зв'язки між явищами та формувати громадську думку. Можна стверджувати, що ця концепція передусє сучасній теорії фреймінгу в політичній комунікації. Зокрема, праця Джорджа Лакоффа «Не думай про слона! Знай свої фрейми та перемагай у політичних дебатах» (2004) – одна з найвідоміших книг у галузі когнітивної лінгвістики та політичної комунікації, яка вплинула на переосмислення символічного та фреймового впливу в політиці [7]. Принагідно зауважимо, що фреймінг і символізм мають очевидний взаємозв'язок, хоча це різні концепції, з різних галузей знання. Теорія фреймінгу (від англ. «framing theory») – це концепція з галузі комунікацій і психології, яка пояснює, як спосіб подачі інформації впливає на її сприйняття та інтерпретацію людьми. Хоча фреймінг переважно впливає на свідоме мислення, а символізм на підсвідоме, обидва вони можуть працювати на різних рівнях сприйняття одночасно. Таким чином, фреймінг і символізм здатні доповнювати один одного в створенні потужних комунікативних повідомлень.

Стоїчна школа, особливо праці Хрисіппа (281/278–208/205 до н. е.), внесла концепцію алегоричної інтерпретації влади та держави. Стоїчний підхід до міфологічних наративів як алегорій політичних істин [8] створив методологічну основу для ідеологічного аналізу – розшифрування глибинних політичних смислів у культурних текстах. Ця традиція згодом знайшла відгук у праці Ролана Барта «Міфологія» (1957), де автор аналізує, як повсякденні символи стають носіями ідеологічних смислів. Концепція логосу як універсального розумного принципу формує теоретичне підґрунтя для розуміння політичного порядку. Ідея симпатії – взаємозв'язку всіх елементів політичної системи [9, р. 121–123] – стала основою органіцистських теорій держави, які розглядають останню як живий організм. Слід зауважити, що така метафора має як переваги, так і небезпеки, оскільки може виправдовувати авторитарні тенденції.

Неоплатонівська традиція грецьких філософів Плотіна (205–270) та Прокла (412–485) завершує цю концептуальну еволюцію, створюючи систему політичної метафізики. Плотінівська теорія еманатії в «Еннеадах» обґрунтовує ієрархічну структуру політичної влади як символічне втілення універсального принципу [10]. Кожен рівень політичної ієрархії символічно репрезентує вищі принципи державної організації, створюючи сакральну легітимацію політичного устрою. Прокл розробив систематичну типологію політичної символіки, розрізняючи іконічні символи влади (за подібністю до традиційних взірців), індексальні символи (за причинно-наслідковими зв'язками з реальними повноваженнями) та власне символічні форми (за внутрішньою спорідненістю з принципами державного устрою) [11].

Перехід до Середньовіччя ознаменував значну трансформацію політичного мислення. Християнство привнесло нову парадигму – політичний символ набув сакрального статусу як спосіб божественної легітимації земної влади.

Першу систематичну теорію політичної символіки створив Святий Августин (354–430) у трактаті «Про християнське вчення», розрізняючи природні символи влади та конвенційні політичні знаки [12, р. 1–167]. Його концепція множинності смислів політичних текстів революціонізувала герменевтику права – один документ може мати буквальный, алегоричний, моральний та аналогічний рівні

інтерпретації [13]. Слід зауважити, що така багаторівнева інтерпретація відкривала широкі можливості для політичних маніпуляцій. Августинівська теорія пам'яті як символічного простору колективної ідентичності передбачала пізніші концепції національної свідомості. «Обширні палаци розуму» зберігають не лише історичну пам'ять, а й символічні структури, що організують політичний досвід спільноти [14]. Ця концепція резонує з дослідженнями Моріса Альбвакса про колективну пам'ять у праці «Соціальні рамки пам'яті» (1925).

Значним щодо досліджуваної нами проблеми є науковий внесок Псевдо-Діонісія Ареопігита, який розробив теорію символічної політичної теології, розрізняючи пряме та непряме обґрунтування влади [15, col. 585–996]. На його думку, земна політична ієрархія є символічним відображенням небесного порядку [16, col. 119–370]. Запропонована ним концепція стала основою середньовічної теорії божественного права королів, яке надавало правителю значну владу, хоча теоретично монарх мав підпорядковуватися божественному закону.

Проблема полягала в тому, що середньовічна правова думка, звісно, не виробила ідеї народного суверенітету, тому що «божественне право» не лише легітимізувало владу монархів, а й обмежувало можливості для критики, оскільки вважалося, що вони правлять від імені Бога. Така система забезпечувала політичну стабільність, але водночас закривала шляхи для демократичного розвитку. Ця теорія показує, як символічні системи перетворюються на інструменти політичного обґрунтування, трансформуючи абстрактні ідеї в механізми соціального контролю. Наслідки цього впливу помітні й у сучасних політичних практиках, де символи продовжують відігравати ключову роль у виправданні владних структур [17, s. 1–15].

Схоластична традиція досягла кульмінації у системі Томи Аквінського (1225–1274), який розробив теорію аналогії як спосіб легітимації політичної влади [18]. Томістська концепція «сакраменту» як ефективного символу поєднала аристотелівську філософію з християнською теологією. За Аквінським, сакрамент – це «*signum rei sacrae inquantum est sanctificans homines*» (знак священної речі, оскільки вона освячує людей). Але у його концепції сакрамент розуміється не просто як знак, а як ефективний символ, який не лише вказує на благодать, а й реально її передає.

Згодом томістська концепція знайшла відображення в політичній теорії, де владні ритуали та символічні дії розглядаються не лише як репрезентації влади, а й як інструменти її реального конституювання [19]. Подібно до сакраменту, політичні церемонії, обряди інтронізації та протокольні акти виступають засобами фактичного утвердження легітимності влади в очах суспільства. Разом із тим така концептуалізація викликає певні застереження: чи не призводить подібне тлумачення символічного до формування магічного мислення у сфері політики, коли ритуальна форма сприймається як самодостатня підстава влади, незалежно від змісту чи реальних соціально-політичних підстав її існування? Така критика зближує аналіз владних ритуалів із проблематикою фетишизації символів, коли знак починає функціонувати автономно – як джерело легітимації, а не лише як її засіб.

На особливу увагу заслуговують думки Бонавентури (в миру Джованні Фіданца, 1221–1274) – італійського філософа, теолога, містика, видатного францисканського богослова і теоретика, який розглядав політичну символіку як багаторівневу структуру, що відображає складність і багатозначність політичної влади та порядку. У його концепції можна виокремити три основних рівні осмислення політичної символіки, кожен з яких має власну специфіку.

Перший рівень – зовнішні знаки влади. Це видимі, матеріальні атрибути, які позначають і підтверджують наявність політичної влади: корони, скіпетри, герби, церемоніали тощо. Вони виконують функцію впізнавання й легітимації влади в очах суспільства, створюють певну дистанцію між носієм влади та підданими, формують уявлення про порядок і стабільність. На нашу думку, ця концепція передбачає сучасні теорії візуальної політики.

Другий рівень стосується внутрішньої структури політичних відносин. Цей рівень символіки пов'язаний із соціальними ролями, ієрархією, взаємозв'язками між різними групами та інститутами в державі. Тут символи слугують для впорядкування політичного життя, закріплення норм, традицій, обов'язків і прав, які визначають механізми функціонування влади та підпорядкування. Дозволимо собі стверджувати, що цей рівень найбільш близький до сучасного розуміння політичної культури.

Третій, найглибший рівень, – безпосереднє сприйняття державного порядку, що стосується внутрішнього, духовного переживання політичної реальності. Саме тут символи стають засобом містичного осягнення сутності влади, держави та суспільного ладу. На цьому рівні відбувається інтеграція зовнішнього і внутрішнього, коли політичний порядок сприймається як відображення

вищої, божественної гармонії [20]. Бонавентура вважав, що лише гармонійне поєднання цих рівнів забезпечує справжню легітимність і стабільність політичної влади, а також сприяє духовному розвитку суспільства.

Поза увагою не можна залишити творчість Майстера Екхарта (1260–1327/8), німецького містика і філософа, який сформулював оригінальну концепцію політичного символу, що підкреслює його парадоксальність: символ одночасно виявляє і приховує природу влади. Для Екхарта політичний символ – не просто зовнішній знак, а глибока духовна реальність, яка може бути зрозуміла лише через внутрішнє «відрубання» від поверхневих форм і буквального сприйняття. Складно не погодитися з тим, що така постановка питання виявляється надзвичайно сучасною.

У цьому контексті особливо важливо зрозуміти концепцію «відрубання» (нім. «abgescheidenheit»), яка означає звільнення від зовнішніх, поверхневих форм політичної лояльності, ритуалів і символів заради досягнення глибшого розуміння сутності державного порядку. Це своєрідний містичний шлях, коли людина, звільняючись від буквального і матеріального, наближається до осягнення справжньої природи влади, яка є прихованою, парадоксальною і водночас відкритою для тих, хто здатен на глибоке споглядання. Екхарт слушно підкреслював: справжня влада не може бути зведена до зовнішніх символів чи інституційних форм – вона містить у собі елемент трансцендентності, що виходить за межі звичайного досвіду. Тому політичний символ у його концепції – це завжди виклик для мислення, спонукання до пошуку глибших сенсів і до внутрішньої свободи від ідолів і догм.

Можна говорити про те, що німецька містична традиція Майстера Екхарта формулює концепцію парадоксального політичного символу, який одночасно виявляє та приховує природу влади [21]. Концепція «відрубання» означає звільнення від поверхневих форм політичної лояльності заради глибшого розуміння державного порядку [22]. У францисканській традиції Бонавентури політична символіка розглядається як багатшарова система, що поєднує зовнішнє, соціальне й духовне, тоді як у містичній традиції Майстера Екхарта символ набуває парадоксального характеру, стаючи засобом як виявлення, так і приховування істинної природи влади та державного порядку.

Середньовічна політична символіка втілюється також у теорії «двох мечів» – розподілу духовної та світської влади, – обґрунтованій папою Римським Геласієм I (?–496) та чернецем Граціаном (XI ст. –1150) [23]. Втілена у цій теорії символічна інтерпретація права розглядає правові норми як сакральні вирази божественного порядку, що залишить глибокий слід у конституційній теорії та філософії права. Власне, ця дискусія про співвідношення церковної та світської влади триває й досі.

Загалом на межі Середньовіччя та Ренесансу традиція створює складну систему політичних символів, що функціонують одночасно як легітимація владних структур, опис соціальних процесів та обґрунтування політичних трансформацій [24]. Ця багаторівнева символіка вплине на ренесансну політичну філософію та романтичні теорії нації.

Таким чином, символічний універсум людини в епоху Античності пов'язаний зі сприйняттям світу як упорядкованого, гармонійного, завершеного цілого. Людина (мікрокосмос) у цій системі невіддільна від Універсуму (макрокосмосу). Разом із тим саме в античний період були закладені фундаментальні проблеми політичної семіотики. Античні мислителі сформулювали концептуальні моделі політичної легітимації, риторичні механізми політичного впливу, принципи ідеологічної інтерпретації. Зокрема, вони визначили символічну природу політичних інститутів, що становить теоретичний фундамент для подальших досліджень.

Середньовічний період радикально трансформував розуміння політичного символу, надаючи йому нових, глибших значень і функцій. Якщо в Античності політичний символ переважно виступав як інструмент пізнання політичних реалій – спосіб осмислення державного устрою, влади та справедливості, то в Середньовіччі він набуває статусу засобу божественної легітимації земної влади. Це означає, що символи перестають бути лише знаками або образами, які відображають політичний порядок і стають активними агентами, що творять і підтримують цей порядок. У середньовічній традиції політичний символ отримує конститутивну потужність через сакральні ритуали, церемонії та міфологічні наративи. Коронація монарха, благословення церковних ієрархів, використання священних артефактів – усе це приклади того, як символи стають носіями божественної волі та гарантією легітимності влади на землі.

Висновки. Отже, маємо підстави стверджувати, що трансформований від античної традиції осмислення символічної реальності середньовічний політичний символ – це вже не лише засіб комунікації, а й інструмент конструювання політичної реальності, що поєднує земне і небесне,

матеріальне і духовне. Він формує уявлення про владу як про божественний дар і водночас забезпечує стабільність і порядок у суспільстві, об'єднуючи різні соціальні верстви під егідою сакральної легітимності. Ця трансформація символу відкриває нові горизонти для розуміння політики як сфери, де влада і віра нерозривно переплетені, а символи набувають сили творити історію і формувати суспільство.

Бібліографічний список:

1. Гіртц К. Інтерпретація культур. Київ : Дух і Літера, 2001. 542 с.
2. Платон. Держава. Київ : Основи, 2000. 355 с.
3. Platon. Phaidros. Sämtliche Werke. Band 2. Hamburg : Rowohlt, 1958. P. 7–60.
4. Platon. Menon. Sämtliche Werke. Band 2. Hamburg : Rowohlt, 1957. P. 213–258.
5. Aristoteles. De interpretatione. Organon. Leipzig : Meiner, 1922. P. 45–72.
6. Аристотель. Поетика. Київ : Мистецтво, 1967. 136 с.
7. Lakoff G. Don't Think of an Elephant! Know Your Values and Frame the Debate. White River Junction : Chelsea Green Publishing Company, 2004. 124 p.
8. Chrysippos. Fragmenta logica et physica / Ed. by J. von Arnim. Stoicorum veterum fragmenta. Vol. 2. Leipzig : Teubner, 1903. 350 p.
9. Cleanthes. Hymnus in Iovem. Stoicorum veterum fragmenta. Vol. 1. Leipzig : Teubner, 1905. P. 121–123.
10. Plotinus. Enneads. Cambridge : Harvard University Press, 1966–1988. 7 vols.
11. Proclus. The Elements of Theology. Oxford : Clarendon Press, 1963. 342 p.
12. Augustinus. De doctrina christiana. Corpus Christianorum. Series Latina. Vol. 32. Turnhout : Brepols, 1962. P. 1–167.
13. Августин. Сповіді. Київ : Основи, 1996. 319 с.
14. Augustinus. Confessiones. Leipzig : Teubner, 1896. 456 p.
15. Pseudo-Dionysius Areopagita. De divinis nominibus. Patrologia Graeca. Vol. 3. Paris : Migne, 1857. Col. 585–996.
16. Pseudo-Dionysius Areopagita. De caelesti hierarchia. Patrologia Graeca. Vol. 3. Paris : Migne, 1857. Col. 119–370.
17. Tomaszewicz M. Pseudo-Dionysius' Concept of Hierarchy and the Imperial Cult in the Early Roman Empire. *Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa*. 2022. 15 (1). S. 1–15.
18. Thomas Aquinas. Summa theologiae. Roma : Editiones Paulinae, 1962. 5 vols.
19. Аквінський Тома. Сума теології. Київ : Ніка-Центр, 2003. Т. 1. 432 с.
20. Gilson E. The Philosophy of St. Bonaventure / Trans. from french by D. I. Trethowan, F. J. Sheed. Peterson : St. Anthony Guild Press, 1965. 500 p.
21. Meister Eckhart. Deutsche Predigten und Traktate. München : Hanser, 1963. 542 p.
22. Майстер Екхарт. Духовні промови та трактати. Київ : Юніверс, 2001. 280 с.
23. Gelasius I. Epistola ad Anastasium imperatorem. *Patrologia Latina*. Vol. 59. Paris : Migne, 1862. Col. 42–43.
24. Gratianus. Decretum. *Corpus Iuris Canonici*. Vol. 1. Leipzig : Tauchnitz, 1879. 1472 col.
25. Jung C.G. Psychologie und Alchemie. Zürich : Rascher, 1944. 696 s.

References:

1. Hirts K. (2001). Interpretatsiia kultur. Kyiv : Dukh i Litera. 542 s.
2. Platon. (2000). Derzhava. Kyiv : Osnovy. 355 s.
3. Platon. (1958). Phaidros. Sämtliche Werke. Band 2. Hamburg : Rowohlt. R. 7–60.
4. Platon. (1957). Menon. Sämtliche Werke. Band 2. Hamburg : Rowohlt. R. 213–258.
5. Aristoteles. (1922). De interpretatione. Organon. Leipzig : Meiner. R. 45–72.
6. Arystotel. (1967). Poetyka. Kyiv : Mystetstvo. 136 s.
7. Lakoff G. (2004). Dont Think of an Elephant! Know Your Values and Frame the Debate. White River Junction : Chelsea Green Publishing Company. 124 p.
8. Chrysippos. (1903). Fragmenta logica et physica / Ed. by J. von Arnim. Stoicorum veterum fragmenta. Vol. 2. Leipzig : Teubner. 350 p.
9. Cleanthes. (1905). Hymnus in Iovem. Stoicorum veterum fragmenta. Vol. 1. Leipzig : Teubner. R. 121–123.
10. Plotinus. (1966–1988). Enneads. Cambridge : Harvard University Press. 7 vols.
11. Proclus. (1963). The Elements of Theology. Oxford : Clarendon Press. 342 p.
12. Augustinus. (1962). De doctrina christiana. Corpus Christianorum. Series Latina. Vol. 32. Turnhout : Brepols. R. 1–167.
13. Avgustyn. (1996). Spovidi. Kyiv : Osnovy. 319 s.
14. Augustinus. (1896). Confessiones. Leipzig : Teubner. 456 p.
15. Pseudo-Dionysius Areopagita. (1857). De divinis nominibus. Patrologia Graeca. Vol. 3. Paris : Migne. Col. 585–996.
16. Pseudo-Dionysius Areopagita. (1857). De caelesti hierarchia. Patrologia Graeca. Vol. 3. Paris : Migne. Col.

119–370.

17. Tomaszewicz M. (2022). Pseudo-Dionysius Concept of Hierarchy and the Imperial Cult in the Early Roman Empire. *Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa*. 15 (1). S. 1–15.

18. Thomas Aquinas. (1962). *Summa theologiae*. Roma : Editiones Paulinae. 5 vols.

19. Akvinskyi Toma. (2003). *Suma teolohii*. Kyiv : Nika-Tsentr. T. 1. 432 s.

20. Gilson E. (1965). *The Philosophy of St. Bonaventure* / Trans. from french by D. I. Trethowan, F. J. Sheed. Peterson : St. Anthony Guild Press. 500 p.

21. Meister Eckhart. (1963). *Deutsche Predigten und Traktate*. München : Hanser. 542 r.

22. Maister Ekkhart. (2001). *Dukhovni promovy ta traktaty*. Kyiv : Yunivers. 280 s.

23. Gelasius I. (1862). *Epistola ad Anastasium imperatorem*. *Patrologia Latina*. Vol. 59. Paris : Migne., Col. 42-43.

24. Gratianus. (1879). *Decretum*. *Corpus Iuris Canonici*. Vol. 1. Leipzig : Tauchnitz. 1472 col.

25. Jung C.G. (1944). *Psychologie und Alchemie*. Zürich : Rascher. 696 s.

Goldenshtein K. *The symbolic universe of man: history of ideas of Antiquity and the Middle ages*

The article examines the evolution of ideas about the symbolic nature of political reality within the intellectual traditions of Antiquity and the Middle Ages. It traces the formation of the human symbolic universe as a specific way of interpreting political order, power, and social relations. The study demonstrates that symbols function not only as a means of communication or representation of political authority, but also as an important mechanism for its construction and legitimation. Based on the analysis of the works of ancient and medieval thinkers, the article reconstructs the logic of the development of approaches to symbolic reality—from philosophical reflections on the nature of the sign and symbol to the recognition of their functional role in the political process. It is shown that ancient philosophy laid the foundations of political semiotics. In the works of Plato, Aristotle, and representatives of the Stoic and Neoplatonic traditions, the symbol was considered an instrument for understanding political reality and a means of interpreting the structure of the state, justice, and the nature of power. Particular attention was given to rhetorical mechanisms of political influence, as well as metaphorical and mythological images that shaped symbolic models of political order. The article further demonstrates that in medieval political thought a significant transformation in the understanding of the symbol occurred. The Christian intellectual tradition endowed political symbolism with a sacred dimension, within which symbols served as instruments for the divine legitimation of earthly authority. In the works of Augustine, Pseudo-Dionysius the Areopagite, Thomas Aquinas, Bonaventure, and Meister Eckhart, symbolic forms acquired the status of instruments for the sacralization of political order and the formation of hierarchical models of power. As a result, the symbol ceased to be merely a reflection of political reality and became an active factor in its construction. It is concluded that the symbolic structures of politics formed within the ancient and medieval intellectual traditions became an important theoretical foundation for contemporary research on political symbolism, political communication, and mechanisms of the legitimation of power. The findings contribute to a deeper understanding of the role of symbols in modern political processes and confirm their fundamental significance for the analysis of political reality.

Keywords: *symbol, symbolic reality, sign, political symbolism, mythology, framing, metaphor, political power, political communication.*

ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА ТА ІДЕОЛОГІЯ

DOI 10.31558/2519-2949.2026.1.8

УДК 94(477):316.6

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-4287-1947>*Тимошенко О. І., ПВНЗ «Європейський університет»*ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1512-0326>*Корнієвський О. А., Національний інститут стратегічних досліджень*ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7221-5703>*Чупрій Л. В., Київський столичний університет імені Бориса Грінченка***ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ ЯК ЧИННИК
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ**

Проаналізовано особливості формування історичної пам'яті як важливого чинника формування національної ідентичності в умовах російської збройної агресії. Зроблено наголос на тому, що історична пам'ять виступає одним із ключових чинників формування національної самосвідомості та важливою складовою забезпечення національної безпеки держави. Зроблено класифікацію конфліктних моделей пам'яті, зокрема виокремлено «радянську», «національно-патріотичну» та «ліберальну» моделі. Зазначається, що антиукраїнські політичні сили активно використовують масові маніпуляції історичними наративами, що становило ризики десуверенізації суспільної свідомості та підризу засад державності, формування фрагментованого символічного простору історичної пам'яті, у межах якого співіснують взаємоконфліктні наративи минулого. Вказується, що відсутність консолідованої державної політики пам'яті впродовж тривалого часу сприяла закріпленню регіональних моделей інтерпретації історії, що не лише ускладнювало процес національної консолідації, але й створювало підґрунтя для зовнішніх інформаційно-пропагандистських впливів. Акцентується увага на тому, що усвідомлення культурно-історичної самобутності нації є підґрунтям її політичної суб'єктності, легітимації інституцій влади. Відзначено, що конструювання національного міфу, формування цілісного бачення історії на рівні колективної пам'яті та усвідомлення спільності історичної долі є складовими українського національного проєкту й необхідною передумовою демократичного розвитку України. При цьому зроблено наголос на тому, що на сучасному етапі українського державотворення політика історичної пам'яті спрямована на формування стану колективної свідомості, здатного підтримувати національну ідентичність. Реалізація цього стратегічного завдання здійснюється через систему комеморативних стратегій і практик, спрямованих на формування колективних уявлень про минуле, які водночас є складовою безпекової політики в гуманітарній сфері. Зазначено, що в умовах зовнішньої агресії формування ефективної державної політики пам'яті має бути спрямоване на деконструкцію російських історичних міфів й, водночас, на утвердження україноцентричної ідентичності. За таких умов особливої актуальності набуває наукове осмислення процесів формування історичної пам'яті як одного з ключових чинників національної стійкості та соціальної згуртованості.

Ключові слова: історична пам'ять, національна ідентичність, національна стійкість, державна політика пам'яті, російська збройна агресія, місця пам'яті, комеморативні практики

Постановка проблеми. Україна в умовах повномасштабної російської збройної агресії продемонструвала здатність не лише зберегти свою державність, а й завдати агресору суттєвих військових, політичних та репутаційних втрат. Збройні Сили України продовжують ефективну

боротьбу з російськими окупаційними військами. Водночас сучасне протистояння відбувається не лише у військовій площині. Не менш значущим є конфлікт в інформаційному просторі та у сфері історичної пам'яті, особливо в умовах систематичного перекручування або повного заперечення української історії російським політичним істеблішментом. Показовими у цьому контексті є публічні заяви кремлівського режиму, зокрема твердження його очільника про нібито відсутність українського народу як такого та «штучний» характер української державності. Слід визнати, що незаконна анексія Криму та окупація частини території Донбасу у 2014 р. стали можливими не лише внаслідок воєнного втручання, а й завдяки активній та ефективній роботі російської пропаганди, яка змогла переконати частину населення цих регіонів у міфі про «миротворчу місію» російських військ і «спільне майбутнє» у складі так званої «Великої Росії» [1].

Проте після масованих ракетних ударів по українських містах і селах, масштабних руйнувань цивільної інфраструктури та численних жертв серед мирного населення подібні пропагандистські наративи втратили будь-яку переконливість для українського суспільства. Водночас кремлівська влада й надалі системно вводить в оману власне населення, використовуючи історичну пам'ять як інструмент формування шовіністичної, великодержавної та імперської ідентичності. Слід також констатувати, що російська агресія стала потужним каталізатором зміни суспільної свідомості та суттєвого переосмислення історії, особливо стосунків з Росією, радянського минулого, а також ролі ключових українських героїв та радикальну зміну символічного простору. Війна перетворила пам'ять на поле боротьби не лише зі зброєю, а й зі словами, символами, назвами.

Аналіз публікацій. Проблематика історичної пам'яті та її впливу на процеси націєтворення та суспільної консолідації предметно опрацьована в працях українських та закордонних дослідників. Значний внесок у дослідження цього питання зробили українські учені П. Гай-Нижник, Я. Грицак, Я. Дашкевич, Г. Касьянов, В. Лозовий, Л. Нагорна, М. Рябчук, В. Сергійчук, М. Степико, М. Стріха, Ю. Шаповал; серед закордонних - Х. Аренд, Б. Андерсон, М. Ферретті, М. Шадсон та інші дослідники змістовно-сутнісних характеристик на механізмів формування історичної пам'яті.

Особливо слід вказати на публікації фахівців Національного інституту стратегічних досліджень, Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України (серед них відзначимо збірник наукових праць «Український соціум: політико-психологічний вимір зміни поколінь», виданий друком наприкінці 2023 р. за результатами проведення всеукраїнської науково-практичної конференції), Інституту соціології НАН України; відповідного спрямування публікації, розміщені на веб-сторінках громадських об'єднань та недержавних аналітичних центрів (Центр Разумкова, Фонд «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва» та ін.).

Окремі аспекти державної політики пам'яті, її інституційного оформлення та впливу на суспільні процеси в Україні проаналізовані в публікаціях В. В'ятровича, Ю. Зерній, Н. Палагеші, Ю. Тищенко, І. Юхновського, Н. Яковенко. При цьому дехто з українських учених звертає особливу увагу на умовний і вибірково-характер історичної пам'яті, підкреслюючи, що вона не є прямим відображенням історичної реальності, а радше формою символічного конструювання минулого, наближеною до міфу, який виконує об'єднавчу функцію для спільноти.

Зробимо наголос й на тому, що здебільшого дослідження обмежуються загальними визначеннями сутності історичної пам'яті, не акцентується увага на її системному аналізі саме в умовах національного спротиву російському агресору, який намагається спотворити вітчизняну історичну пам'ять, привласнити українську історію. Актуальні сучасні виклики, пов'язані з зовнішньою збройною агресією та активізацією інформаційних операцій, зумовлюють потребу подальшого поглиблення досліджень у цьому напрямі.

Метою статті є аналіз особливостей та визначення ключових пріоритетів формування історичної пам'яті як важливого чинника формування національної ідентичності в умовах повномасштабного російського збройного вторгнення в Україну; визначення ключових російських історичних наративів, спрямованих на спотворення української історії та заперечення української державності; пошук оптимальних шляхів їх спростування.

Методи дослідження. У роботі використано методи проблемної хронологізації та персоналізації, класифікації та критики джерел, актуалізації та порівняльно-історичний методи, а також історико-порівняльний, проблемно-хронологічний підходи у дослідженні суспільно-політичних процесів. Методологічну основу дослідження також становлять загальнонаукові методи аналізу й синтезу, логічний, системний методи.

Основний зміст дослідження. Історична пам'ять в сучасних наукових дослідженнях

розглядається як складне соціокультурне явище, що виконує низку важливих функцій у процесі формування колективної ідентичності. .

Узагальнення наявних наукових підходів дає підстави розглядати історичну пам'ять як особливу форму колективної свідомості, за допомогою якої суспільство зберігає, інтерпретує та трансформує уявлення про власне минуле. У цьому процесі історичне знання набуває символічних форм — образів, наративів, легенд і міфів, які безпосередньо впливають на світоглядні орієнтири та ідентифікаційні моделі сучасних поколінь [2, с. 105].

У випадках, коли суб'єктом реалізації політики пам'яті виступає держава (поряд з організаціями громадянського суспільства), доцільно використовувати поняття «державна політика пам'яті». Вона виступає окремою сферою державної політики та публічного управління й являє собою офіційні репрезентації історичного минулого, комеморативних практик, що впливають на формування історичної пам'яті української нації.

Поняття «політика пам'яті» використовується для позначення сукупності практик і стратегій, за допомогою яких різні актори, як державні так і недержавні, впливають на формування колективних уявлень про минуле. Як зауважує Ю. Зерній, у науковому дискурсі поряд із цим терміном функціонують близькі за змістом поняття, однак саме «політика пам'яті» найбільш точно відображає специфіку впливу не на історію як таку, а на її символічні репрезентації в масовій свідомості [3, с. 105].

На нинішньому етапі українського державотворення політика історичної пам'яті набуває системного значення як інструмент формування колективної свідомості, спроможної підтримувати національну ідентичність, зміцнювати суспільну солідарність і стійкість, а також сприяти громадянській згоді. Її стратегічні орієнтири відображені у ст. 11 Конституції України, відповідно до якої держава забезпечує умови для консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культурної спадщини. Практичне втілення цих положень здійснюється через комплекс комеморативних політик і символічних практик, спрямованих на осмислення та інституціоналізацію уявлень про минуле. У цьому контексті історична пам'ять постає не лише як культурно-ціннісний феномен, а й як важливий елемент гуманітарного виміру національної безпеки.

Аналізуючи ключові моделі історичної пам'яті, слід зазначити, що український соціолог О. Вишняк виділив основні чотири моделі: *західноукраїнську (галицько-волинську)*, що характеризується антиімперською та антирадянською спрямованістю й відповідає національно-демократичному типу; *донбаську* – російсько-радянську, антинаціональну за змістом; *центральнуукраїнську* – національну, антиімперську, яку можна окреслити як суперечливу національно-проросійську; а також *південно-східну* – радянсько-українську або радянсько-проросійську [4, с. 68].

Запропонована О. Вишняком класифікація моделей історичної пам'яті ґрунтується на перетині двох аналітичних осей: «проукраїнськість — проросійськість» та «радянськість — антирадянськість». Важливою особливістю цієї концепції є чітка регіональна зумовленість відповідних моделей історичної пам'яті.

Поряд із цією типологією існують й інші підходи до класифікації моделей пам'яті, зокрема учені виокремлюють «радянську», «національно-патріотичну» та «ліберальну» моделі. При цьому конфліктні моделі сприяли кризі ідентичності, яка проявилася як стан невизначеності щодо формування загальноукраїнської системи суспільно-політичних цінностей; загостренню конфронтації між різновекторними політичними силами та, як наслідок, – ускладненню визначення оптимального вектора суспільного розвитку [5, с. 6].

У подальшому це зумовило формування фрагментованого символічного простору історичної пам'яті, у межах якого співіснували взаємоконфліктні наративи минулого. Відсутність консолідованої державної політики пам'яті впродовж тривалого часу створювало додаткове підґрунтя для закріплення регіональних моделей інтерпретації історії, що не лише ускладнювало процес національної консолідації та суспільної консолідації.

Російська влада системно використовувала ці розбіжності в історичній пам'яті як інструмент гібридного впливу, апелюючи до радянських і проросійських ідентифікаційних моделей з метою легітимації власної політики втручання у внутрішні справи України. Маніпуляція історичними міфами, символами та драматичними подіями минулого стала одним із ключових елементів інформаційної агресії, спрямованої на підрив української державності та створення ризиків формування альтернативної, залежної ідентичності.

Водночас події Революції Гідності та подальша російська збройна агресія істотно

трансформували поле історичної пам'яті, актуалізувавши запит на переосмислення радянського спадку та утвердження проукраїнської, антиімперської моделі національної пам'яті. У суспільному дискурсі посилилася роль пам'яті як чинника політичної мобілізації, солідарності, стійкості та спротиву зовнішній агресії.

Принциповий злам у публічній риторичі російського політичного істеблішменту стався 10 лютого 2007 р. під час виступу російського очільника на Мюнхенській конференції з питань безпеки, в якому він публічно звинуватив Захід і НАТО в порушенні нібито наданих раніше обіцянок не розширюватися на Схід, попри відсутність таких зобов'язань у міжнародно-правових документах. Експертне середовище розцінило цю промову як ідеологічне підґрунтя російського ревізіонізму та спробу легітимації застосування сили у міжнародних відносинах. Цей виступ фактично став програмною передмовою до подальших агресивних дій Росії – війни проти Грузії у 2008 р., збройної агресії проти України (2014 й дотепер) [6, с. 25].

З плином часу трансформація риторики російського істеблішменту набула завершеного ідеологічного оформлення. 12 липня 2021 р. на офіційному сайті Президента Російської Федерації було опубліковано його програмну статтю «Про історичну єдність росіян та українців» (російською та українською мовами). Цей текст став концентрованим викладом ревізіоністського тлумачення історії, містив претензії до української державності та звинувачення Заходу у «використанні українського питання» як інструмента геополітичного тиску. У тексті заперечувалася українська ідентичність та тяглість української державотворчої традиції, акцентувалася увага на штучності походження української держави, яка на думку російського очільника є дітищем радянської доби, створювалася при підтримці історичної Росії. Також акцент був зроблений на тому, що Україна може бути суверенною тільки у партнерстві з Росією.

Натомість сукупність історичних джерел дає підстави для протилежних висновків. Формування українського етнічного масиву має тривалу історичну тяглість й сягає періоду Київської держави. Зокрема, графіті Софійського собору в Києві, виконані у варіанті церковнослов'янської мови київської редакції, фіксують мовні риси, що демонструють спорідненість із сучасною українською мовою. Це виявляється у специфічних фонетичних явищах та лексичних елементах, притаманних саме українському етно-культурному комплексу. У зв'язку з цим частина дослідників розглядає києворуську церковнослов'янську традицію як один із ранніх етапів розвитку давньоукраїнської мовної культури.

Завершальна фаза етногенезу українців припадає на рубіж XVI-XVII століть й відбувалася в умовах складних геополітичних та соціально-релігійних викликів. Динаміка етногенезу українців суттєво посилилася в період національно-визвольної боротьби середини XVII ст. проводом Б. Хмельницького, що призвело до постання Української козацької держави – Військо Запорізьке. Отже, твердження про відсутність українського етносу не мають достатнього історичного підґрунтя й відображають спроби інтерпретаційного привласнення української минувшини. У цьому контексті доречними є слова М. Грушевського, який ще на початку XX ст. наголошував на принциповій відмінності українського та російського народів, підкреслюючи глибоку історичну, культурну та психологічну межу між Україною і Московією [7, с. 26].

Слід також відмітити, що відразу після оприлюднення вищезазначеної статті В. Путіна в Україні було проведено низку резонансних соціологічних досліджень. За результатами опитування, проведеного Центром Разумкова, лише 12,5 % респондентів погодилися з твердженням про відсутність історичних підстав для існування окремого українського народу, тоді як 70 % категорично відкинули таке твердження, а 17 % не змогли визначитися. У регіональному розрізі частка тих, хто погоджувався з цим твердженням, становила: на Сході – 22 %, на Півдні – 19 %, у Центрі – 12 %, на Заході – лише 0,4 %. За віковими групами дещо вищий рівень згоди спостерігався серед осіб віком 60 років і старше (16 %), однак у всіх вікових категоріях переважала позиція незгоди (від 66 % до 75 %). Інше твердження про те, що територія сучасної України сформована за рахунок земель історичної Росії, підтримали лише 7 % опитаних, тоді як 76 % з ним не погодилися [8].

Результати опитування громадської думки, Соціологічною групою «Рейтинг» у липні 2021 р., засвідчили, що 55 % громадян України не поділяють путінську тезу про «один народ», тоді як 41 % висловили з нею згоду. При цьому 75 % респондентів вважають саме Україну спадкоємицею Київської Русі. У всіх вікових групах, а також серед більшості електоральних сегментів, домінує уявлення про Україну як про наступницю Київської Русі [9].

Весною 2022 р. Соціологічна група «Рейтинг» зафіксувала, що 91 % українців не підтримують твердження про єдність росіян і українців як «одного народу». Певна підтримка цієї ідеї у квітні 2022 р. ще зберігалася серед 23 % мешканців Східного регіону та 13 % опитаних старшого віку, тоді як в інших макрорегіонах і вікових групах вона була майже повністю відсутня [10].

Відтак Росія, заперечуючи українську ідентичність та автохтонність українського народу, показала свою справжню імперську сутність, оскільки однієї з найголовніших цілей було й лишастись дотепер приєднання до російської метрополії територій інших країн, а без України зокрема, як відзначав ще З. Бжезинський, Росія не зможе бути імперією. Саме з цією метою активно поширюється пропагандистський наратив про історичну обумовленість «збирання споконвічних російських земель».

Серед інших поширених у російському публічному дискурсі міфологічних наративів виокремимо тезу про тотожність Київської Русі та Московського царства. За твердженням О. Алфьорова, поняття «давньоруські землі» сформувалося в радянський період як ідеологема, покликана інтегрувати історію Києва і Московії в єдину історичну схему. Московська держава не перебувала у прямій інституційній спадкоємності з Київською Руссю; лише в добу Петра I відбулося цілеспрямоване запровадження назви «Росія», що мало на меті символічну легітимацію імперського проекту. Водночас історичні назви «Русь» і «руський» не є синонімічними до пізнішого терміна «російський», який виник у зовсім іншому політичному й культурному контексті [11].

Інший стійкий міф, пов'язаний із твердженням про нібито «споконвічну російськість» південних і східних регіонів України. Як зазначає П. Кралюк, у XVII-XVIII ст. значну частину населення Північного Причорномор'я становили переселенці з українських земель – Волині, Поділля та інших регіонів, а масова поява етнічних росіян була пов'язана вже з імперською політикою колонізації [12].

Критичного аналізу не витримує й теза про «створення» України більшовицькою владою. Українська державницька традиція у XX ст. репрезентована діяльністю Центральної Ради, Гетьманату та Директорії, що засвідчує наявність власних політичних практик державотворення. Проголошення Української РСР стало тактичним рішенням більшовиків, спрямованим на врахування вже сформованих національних прагнень українського суспільства. Подальші кроки радянської влади, зокрема політика 1932-1933 рр., що призвела до Голодомору, мали виразний репресивний характер й були пов'язані з придушенням тенденцій на політичне усамостійнення.

Дуже потужним є також політичний міф про те, що саме російський народ вніс найбільший вклад у перемогу над нацистською Німеччиною і саме він постраждав найбільше у Другій світовій війні. Цей міф найбільше полюбляє російський очільник й сьогодні він став одним із найпоширеніших у російській пропаганді. Як відзначає британський політолог українського походження Т. Кузьо, мілітарний міф має важливе значення для виховання у росіян почуття власної ексклюзивності [13, с. 163]. Втім, він абсолютно не відповідає дійсності, оскільки у війні брали участь всі народи Радянського Союзу, й всі вони понесли значні втрати, але найбільше постраждали саме білоруси та українці. Щодо втрат України, то її матеріальні втрати дорівнюють приблизно 40 % тодішніх загальносоюзних втрат. Загальні демографічні втрати Україні у війні (включно з убитими, померлими від хвороб і голоду, жертвами концтаборів, депортованими, евакуйованими) за дослідженнями українських науковців становлять до 14 млн осіб. Загалом від 1 січня 1941-го до 1 січня 1945-го р. населення України зменшилось з 40,9 млн до 27,3 млн [14, с. 737]. Слід згадати, що без матеріально-технічної допомоги західних країн, насамперед США по програмі ленд-лізу, війна з нацистською Німеччиною набула б більш затяжного характеру, збільшала б й кількість людських втрат, постраждалих внаслідок війни.

Одним із поширених також є російське твердження, що українці не мали вирішального впливу на здобуття незалежності у 1991 р., що не відповідає дійсності. Багатовікова боротьба – від визвольного руху ОУН і УПА до дисидентського руху 1960 - 1980-х рр. (Л. Лук'яненко, В. Стус, В. Чорновіл, та ін.) створила підґрунтя для розпаду радянської імперії. Підтвердженням цього стали результати Всеукраїнського референдуму, на якому понад 90 % підтримали Акт проголошення незалежності України.

Відтак, сьогодні одне з найголовніших завдань, яке постало перед українською владою і суспільством, є спростування російських міфів і формування україноцентричних історичних наративів. У цьому контексті слід зазначити, що на тимчасово окупованих українських територіях російська влада розгорнула системну політику вилучення та знищення книжок з української історії, ліквідації архівних матеріалів і руйнування історико-культурних пам'яток, а також фактичного

усунення історії як навчальної дисципліни з освітнього процесу. У бібліотечних фондах окупованих регіонів масово вилучається українська історична та художня література, зміст якої не відповідає наративам російської пропаганди. До категорії так званої «екстремістської» літератури зараховуються, зокрема, шкільні підручники з історії України, наукові дослідження й популярні історичні видання. Виявлені книги конфісковуються, знищуються безпосередньо на місці або вивозяться у невідомому напрямку. Особливу увагу привертає наявність спеціально сформованих списків імен, заборонених до згадування в освітньому та публічному просторі. До них віднесено постаті, що символізують українську державницьку традицію (І. Мазепа, С. Петлюра, С. Бандера, П. Скоропадський, Р. Шухевич, В. Чорновіл) та сформували теоретичні основи та ідеологему українського націоналізму ХХ ст. (Д. Донцов, М. Лебідь, С. Ленкавський, Я. Стецько, М. Сциборський та ін.).

Важливим інструментом реалізації державної політики пам'яті є створення національних «місць пам'яті». Одним із таких місць пам'яті в майбутньому має стати Пантеон національних героїв, а також меморіали жертв мирного населення у містах, що найбільше постраждали від російської агресії.

Вагому роль у популяризації історичного знання відіграють сучасні медіа, насамперед інтернет-платформи. Показовим прикладом є YouTube-канал «Історія без міфів», який поєднує академічну коректність із доступною формою подачі матеріалу та активно реагує на сучасні події.

Підсумовуючи, слід зазначити, що в умовах повномасштабного російського збройного вторгнення в Україну, державні інституції та інститути українського громадянського суспільства мають докласти максимальних зусиль для повного витіснення з українського інформаційного простору російського імперського історичного наративу. У цьому контексті демонтаж символів тоталітарного минулого виступає одним із першочергових завдань політики історичної пам'яті. Саме недооцінка важливості цього напрямку в попередні роки значною мірою зумовила поширення ідеологем «руського міра» на сході та півдні України – у регіонах, де радянська символічна спадщина зберігалася найбільш масово. Опора цієї ідеології на радянські міфи та образи створила ризики формуванню проросійської, пострадянської регіональної ідентичності, що, у свою чергу, стало підґрунтям для підтримки частиною місцевого населення сепаратистських рухів і зовнішньої збройної агресії.

Першочерговим завданням залишається демонтаж пам'ятників російським політичним і культурним діячам, які були носіями або пропагандистами імперського наративу, а також перейменування вулиць і топонімів, пов'язаних із діячами чи містами Російської Федерації.

Таким чином, історична пам'ять за сучасної доби постає не лише як сфера наукового осмислення минулого, а й як важливий ресурс консолідації суспільства та забезпечення національної стійкості України.

Висновки. Історична пам'ять являє собою один із ключових чинників формування національної самосвідомості та української політичної ідентичності. Усвідомлення культурно-історичної самобутності нації є підґрунтям її політичної суб'єктності, легітиматії державного суверенітету, територіальної цілісності та функціонування інституцій влади. Звернення до історичного минулого формує у громадян почуття національної гідності, патріотизму та відповідальності за долю держави, сприяє консолідації суспільства й утвердженню єдності народу України. Формування цілісного бачення цивілізаційної історії України на рівні колективної пам'яті та усвідомлення українською спільнотою своєї історичної долі є складовими національного проекту, необхідною передумовою її демократичного, та європейського розвитку. У випадку загострення зовнішніх загроз і збройної агресії, надзвичайно важливим є формування та реалізація ефективної державної політики пам'яті в Україні із залученням потенціалу й можливостей організованого суспільства, деконструкція російських історичних міфів й, водночас, утвердження україноцентричної моделі національної ідентичності.

Бібліографічний список:

1. Інформаційні операції РФ: як дискредитували Україну в інтернеті. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3651143-informacijni-operacii-rf-ak-diskredituvati-ukrainu-v-interneti-ugrudni.html>
2. Яковенко Н. Паралельний світ: Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI-XVII ст. Київ : Критика, 2002. 416 с.
3. Зерній Ю. Взаємозв'язок історичної пам'яті та національної ідентичності. *Політичний менеджмент*.

2008. № 5. С. 104-115.

4. Судин Д. Множинність моделей історичної пам'яті в українському суспільстві. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2021. № 3. С. 65-90.

5. Яблонський В. М. Політика історичної пам'яті в контексті національної безпеки України: Аналітична доповідь. Київ : НІСД, 2019. 144 с.

6. Grigas, A. Beyond Crimea: the new Russian empire. By Agni Grigas. New Haven, CT: Yale University Press, 2016. 352 p.

7. Грушевський, М. С. На порозі нової України: думки і мрії. Київ: Друкарня Акціонер. Т-ва «Петро Барський у Києві», 1918. 120 с.

8. Переважна більшість українців не згодна з тезою Путіна про «один народ». (2021, Серпень 11).

Укрінформ. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3295951-perevazna-bilsist-ukrainciv-ne-zgodna-z-tezou-putina-pro-odin-narod.html?utm_

9. 41 % українців вважають себе «одним народом» з росіянами. Результати опитування. *Твоє місто*. URL: https://tvoemisto.tv/news/41_ukraintsiv_vvazhayut_sebe_odnym_narodom_z_rosiyanamy_rezultaty_opytuvannya_121915.html

10. Восьме загальнонаціональне опитування: Україна в умовах війни (6 квітня 2022). Соціологічна група «Рейтинг». URL: <https://www.ratinggroup.ua/news/vosmoy-obschenacionalnyy-opros-ukraina-v-usloviyah-voyny-6-aprelya-2022>

11. Алфьоров О. Українські особові печатки XV-XVII ст. за матеріалами київських архівосховищ. Київ : Наукова думка, 2008. 200 с.

12. Кралюк П. Ідея «російської єдності». *День*. URL: <https://day.kyiv.ua/blog/polityka/ideya-rosiyskoyi-yednosti>

13. Кузьо Т. Війна Путіна проти України. Революція, націоналізм і криміналітет (А. Павлишин, Пер. з англ.). Київ : «Дух і літера», 2018. 560 с.

14. Україна в Другій світовій війні: погляд з XXI ст. Історичні нариси. Кн. 2. Київ : «Наукова думка», 2011. 944 с.

References:

1. Informatsiini operatsii RF: yak dyskredituvaly Ukrainu v interneti (Information operations of the Russian Federation: how they discredited Ukraine on the Internet). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3651143-informacijni-operacii-rf-ak-diskredituvali-ukrainu-v-interneti-u-grudni.html>

2. Yakovenko N. (2002). Paralelni svit: Doslidzhennia z istorii uiavlen ta idei v Ukraini XVI-XVII st. (Research on the history of representations and ideas in Ukraine in the 16th–17th centuries). Kyiv : Krytyka, 416 p.

3. Zernii Yu. (2008). Vzaiemozviazok istorychnoi pam'iaty ta natsionalnoi identychnosti (The relationship between historical memory and national identity). *Politychnyi menezhment*. № 5, 104-115.

4. Sudyn D. (2021). Mnozhynnist modelei istorychnoi pam'iaty v ukrainskomu suspilstvi (The plurality of models of historical memory in Ukrainian society). *Sotsiologhiia: teoriia, metody, marketynh*. № 3, 65-90. DOI 10.15407/sociology2021.03.065.

5. Yablonskyi V. M. (2019). Polityka istorychnoi pam'iaty v konteksti natsionalnoi bezpeky Ukrainy (The politics of historical memory in the context of national security of Ukraine). *Analitychna dopovid*. Kyiv : NISD, 144 p.

6. Grigas A. (2016). Beyond Crimea: the new Russian empire. By Agni Grigas. New Haven, CT: Yale University Press, 352 p.

7. Hrushevskiy, M. S. (1918). Na porozhi novoi Ukrainy: dumky i mrii (On the threshold of a new Ukraine: thoughts and dreams). Kyiv: Drukarnia Akts. T-va «Petro Barskyi u Kyievi», 120 p.

8. Perevazhna bilshist ukraintsiv ne zghodna z tezoiu Putina pro «odyn narod» (The vast majority of Ukrainians do not agree with Putin's thesis about «one people». 2021, Serpen 11). *Ukrinform*. URL:

https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3295951-perevazna-bilsist-ukrainciv-ne-zgodna-z-tezou-putina-pro-odin-narod.html?utm_

9. 41 % ukraintsiv vvazhaiut sebe «odnym narodom» z rosiianamy. Rezultaty opytuvannia. (41% of Ukrainians consider themselves «one people» with Russians). *Tvoie misto*. URL:

https://tvoemisto.tv/news/41_ukraintsiv_vvazhayut_sebe_odnym_narodom_z_rosiyanamy_rezultaty_opytuvannya_121915.html

10. Vosme zahalnonatsionalne opytuvannia: Ukraina v umovakh viiny. 6 kvitnia 2022. (Eighth nationwide poll: Ukraine in conditions of war. April 6, 2022). *Cotsiolohichna hrupa «Reitynh»*. URL:

<https://www.ratinggroup.ua/news/vosmoy-obschenacionalnyy-opros-ukraina-v-usloviyah-voyny-6-aprelya-2022>

11. Alforov O. (2008). Ukrainski osobovi pechatky KhV-KhVII st. za materialamy kyivskykh arkhivskhovyshch (Ukrainian personal seals of the 15th–17th centuries. based on materials from Kyiv archives). Kyiv: Naukova dumka, 200 p.

12. Kraliuk P. Ideia «rosiiskoi yednosti» (Idea of «Russian Unity»). *Den*. URL:

<https://day.kyiv.ua/blog/polityka/ideya-rosiyskoyi-yednosti>

13. Kuzo T. (2018). Viina Putina proty Ukrainy. Revoliutsiia, natsionalizm i kryminalitet. A. Pavlyshyn, Per. z

anhl. (Putin's War Against Ukraine. Revolution, Nationalism and Criminality). Kyiv : «Dukh i litera», 560 p.

14. Ukraina v Druhii svitovii viini: pohliad z KhKhI st. Istorychni narysy (2011) (Ukraine in the Second World War: A View from the 21st Century). Kn. 2. Kyiv : «Naukova dumka», 944 p.

Timoshenko E., Korniiivskyi O., Chupriy L. Historical memory as an important factor in the formation of national identity

The article highlights the features of the formation of historical memory as an important factor in the formation of national identity in the conditions of Russian aggression. It is noted that historical memory is one of the key factors in the formation of national self-consciousness and an important component of ensuring the national security of the state. Historical memory can be defined as the ability of society to preserve key events of the past in consciousness, transforming historical knowledge into worldviews, symbols, legends and myths that influence modern identity. It is emphasized that the awareness of the cultural and historical identity of the nation is the basis of its political subjectivity, the legitimization of state sovereignty, territorial integrity and the functioning of institutions of power. Appeal to the historical past forms in citizens a sense of national dignity, patriotism and responsibility for the fate of the state, contributes to the consolidation of society and the establishment of the unity of the Ukrainian people. It is pointed out that the construction of a national myth, the formation of a holistic vision of history at the level of collective memory and the awareness of the commonality of historical destiny are components of the Ukrainian national project and a necessary prerequisite for the democratic, European and Euro-Atlantic development of Ukraine. Attention is focused on the fact that at the current stage of Ukraine's state-building, the policy of historical memory is aimed at forming such a state of collective consciousness that is capable of supporting national identity, ensuring social cohesion and consolidation, as well as serving as a guarantee of civil peace and harmony. It is emphasized that this strategic task is enshrined in Article 11 of the Constitution of Ukraine, which emphasizes that the state contributes to the consolidation and development of the Ukrainian nation, its historical consciousness, traditions and culture. The implementation of this constitutional provision is carried out through a system of commemorative strategies and practices aimed at forming collective ideas about the past, which at the same time are a component of the policy of national security in the humanitarian sphere. It is noted that in the conditions of full-scale aggression of the Russian Federation, the formation of an effective state memory policy acquires strategic importance. It should be aimed at deconstructing Russian historical myths and at the same time at affirming a Ukrainian-centric national identity. Historical memory is a key factor of national self-awareness and an important component of the national security system.

Keywords: *historical memory, national identity, national resilience, politics of memory, external armed aggression, places of memory, commemorative practices.*

DOI 10.31558/2519-2949.2026.1.9

УДК 32.019.52:321.01

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2181-7306>

Горай О. С., Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України

ІНФОРМАЦІЙНА АКТИВНІСТЬ ТА ДІАЛОГ МІСЦЕВИХ КОАЛІЦІЙ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

У статті досліджується інформаційно-комунікаційна діяльність коаліційних органів місцевого самоврядування та механізми їх взаємодії з громадськістю у процесі прийняття управлінських рішень. Проаналізовано практики інформаційної взаємодії місцевих коаліцій із територіальними громадами та визначено роль цифрових технологій у забезпеченні прозорості, підзвітності та ефективності коаліційного управління. Обґрунтовано, що інформаційна відкритість і системна комунікація з громадянами є ключовими чинниками легітимності місцевих коаліцій, оскільки сприяють формуванню довіри до влади, поясненню логіки компромісних політичних рішень та забезпеченню громадського контролю за їх виконанням. Систематизовано зарубіжний досвід використання цифрових інструментів участі громадян у місцевому врядуванні, зокрема офіційних вебпорталів органів влади, онлайн-трансляцій засідань місцевих рад, електронних консультацій, платформ електронних петицій та механізмів партиципаторного бюджетування. Показано, що впровадження цифрових технологій дозволяє перейти від традиційної односторонньої комунікації до інтерактивного діалогу між владою та громадянами, у межах якого громадськість отримує можливість впливати на формування місцевої політики. Встановлено, що в Україні інформаційна активність місцевих коаліцій залишається недостатньо розвиненою. Основними проблемами є відсутність публічних коаліційних угод, обмежене використання цифрових платформ участі, формальний характер громадських консультацій та недостатній рівень прозорості бюджетних процесів. Це знижує ефективність взаємодії між владою та громадськістю і негативно впливає на рівень суспільної довіри до органів місцевого самоврядування. Зроблено висновок, що підвищення інформаційної активності місцевих коаліцій в Україні потребує комплексних інституційних і технологічних змін. Серед ключових напрямів визначено створення єдиних цифрових платформ для взаємодії з громадськістю, запровадження обов'язкового оприлюднення коаліційних угод, розвиток інструментів електронної участі, підвищення цифрової грамотності посадових осіб та формування культури відкритості й публічного діалогу з територіальними громадами. Реалізація цих заходів сприятиме зміцненню демократичного врядування та підвищенню ефективності місцевої політики.

Ключові слова: міське самоврядування, місцева коаліція, інформаційна активність, громадська участь, електронна демократія, цифрові технології, прозорість влади, партиципаторне бюджетування.

Постановка проблеми. У сучасних демократіях якість управління на місцевому рівні все більше визначається не лише ефективністю прийнятих рішень, а й рівнем залучення громадськості до процесів їх формування та реалізації. Інформаційна відкритість та активна комунікація з територіальними громадами стають критичними чинниками легітимності та стійкості місцевих коаліцій. Коаліційні органи місцевого самоврядування, які представляють різні політичні сили та групи інтересів, мають особливу потребу в прозорій комунікації, яка сприяє ухваленню компромісних рішень, залученню громадян до обговорення пріоритетів, забезпеченню контролю за виконанням коаліційних угод.

Цифрова революція останніх десятиліть створила безпрецедентні можливості для трансформації відносин між владою та громадянами. Електронні платформи участі, онлайн-консультації, партиципаторне бюджетування, відкриті дані, соціальні мережі – всі ці інструменти дозволяють перейти від традиційної односпрямованої комунікації (влада інформує громадян) до інтерактивного діалогу (влада та громадяни спільно формують порядок денний). Водночас впровадження цих технологій на місцевому рівні стикається з численними викликами: цифровим розривом між різними

групами населення, обмеженими технічними та фінансовими ресурсами місцевих органів влади, недостатньою цифровою грамотністю чиновників і громадян, ризиками маніпулювання громадською думкою через соціальні мережі, проблемами кібербезпеки. Особливо гостро ці виклики постають для коаліційних органів місцевого самоврядування, де необхідність узгодження позицій різних політичних сил ускладнює формування єдиної комунікаційної стратегії.

В Україні процес децентралізації, розпочатий у 2014 році, передав місцевим органам влади значні повноваження та ресурси, але не завжди супроводжувався адекватним розвитком механізмів комунікації з громадськістю. Місцеві коаліції часто формуються за закритими дверима, коаліційні угоди не оприлюднюються, громадські консультації мають формальний характер, цифрові платформи участі використовуються обмежено. Це призводить до зниження довіри громадян до влади, породжує конфлікти, знижує легітимність прийнятих рішень.

Ступінь наукової розробки проблеми. Проблематика інформаційної взаємодії органів влади з громадськістю та застосування цифрових технологій у демократичних процесах є предметом активних наукових дискусій. Йдеться, зокрема, про праці таких зарубіжних дослідників, як Б. Барбер, С. Кліфт, М. Раск, Я. Флох, А. Чедвік, Б. Шин та ін. Поряд із цим дослідженням різних проблем, пов'язаних з комунікаційною активністю на місцевому рівні останнім часом займаються різні інституції.

Робоча група провідних професійних асоціацій США (International Municipal Lawyers' Association, American Bar Association, National League of Cities та ін.) розробила модельні правові інструменти для громадської участі на місцевому рівні [1]. Документ пропонує модельний статут про громадську участь для місцевих органів влади, який встановлює принципи транспарентності, інклюзивності, своєчасності інформування, чіткості процедур та підзвітності. Ключовою рекомендацією є призначення спеціаліста з громадської участі, який покликаний координувати процеси залучення громадськості.

Дослідження Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР / OECD) 2021 року виявило парадокс сучасної демократії: лише 38% громадян країн ОЕСР очікують, що уряд покращить неефективний сервіс, і лише 30% вважають, що можуть впливати на рішення влади. Водночас на місцевому рівні ці показники дещо вищі: 41% респондентів вважають, що можуть впливати на рішення, які стосуються їхньої громади. Це підтверджує, що місцевий рівень є найбільш сприятливим для розвитку практик участі. ОЕСР підкреслює, що відкритий уряд є ключовим чинником довіри до влади: громадяни, які відчувають, що мають вплив на рішення влади, демонструють значно вищий рівень довіри до державних інституцій [2].

Систематичний огляд літератури про громадську участь у плануванні на місцевому рівні, проведений фахівцями у 2023 році, виокремив три основні типи участі: доступ до інформації, консультації, активну участь [3]. Дослідження виявило ключові бар'єри участі: фінансові обмеження, брак кваліфікованих фасилітаторів, низьку ефективність процесів, слабку зацікавленість громадян, мовні бар'єри. Особливо гостро ці проблеми постають у неурбанізованих спільнотах.

В Україні проблематика інформаційної активності місцевих коаліцій поки що не отримала широкого висвітлення в науковій літературі. Хоча слід відзначити окремих дослідників, таких як Н. Бойко, М. Вовк, Ю. Войтенко, С. Гасанов, М. Дворовий, О. Дмитренко, Д. Карамішев, О. Кіреєва, А. Людва, Р. Манайло-Приходько, В. Нестерович, Ю. Остапеч, А. Правдюк, В. Суворов, О. Хомин. Попри наявність досліджень громадської участі та електронної демократії, залишається низка невирішених питань, особливо в контексті коаліційних органів місцевого самоврядування.

По-перше, бракує систематичних досліджень специфіки інформаційної комунікації саме коаліційних (а не однопартійних) органів місцевого самоврядування. Коаліції мають особливі комунікаційні виклики: необхідність пояснювати компромісні рішення, інформувати про виконання коаліційних угод, координувати комунікаційні стратегії різних партій-партнерів. Існуючі дослідження фокусуються переважно на комунікації органів влади в цілому, не враховуючи специфіку коаліційного контексту.

По-друге, недостатньо вивченим є питання ефективності різних цифрових інструментів участі для місцевого рівня. Більшість досліджень аналізують великі міста з розвинутою технологічною інфраструктурою, тоді як малі міста та сільські громади залишаються поза увагою. Не зрозуміло, які цифрові інструменти є найбільш ефективними для громад з обмеженими ресурсами та нижчим рівнем цифрової грамотності.

По-третє, потребує дослідження взаємозв'язок між інформаційною активністю місцевих коаліцій

та їх стабільністю. Чи справді прозора комунікація та залучення громадськості підвищують стійкість коаліцій, чи навпаки, публічність може загострювати внутрішні конфлікти? Емпіричних даних для відповіді на це питання недостатньо.

По-четверте, в українському контексті бракує системних досліджень практик інформаційної взаємодії місцевих коаліцій з громадськістю. Необхідно з'ясувати, які інституційні, технологічні та культурні чинники перешкоджають розвитку відкритої комунікації, які міжнародні практики можуть бути адаптовані до українських реалій, як поєднати цифрові та традиційні форми участі в умовах цифрового розриву.

У відповідності з вищезазначеним **метою даної статті** є аналіз практики інформаційної активності коаліційних органів місцевого самоврядування та механізмів залучення громадськості до процесів прийняття рішень на основі дослідження зарубіжного та українського досвіду. Для досягнення мети поставлено такі завдання: систематизувати теоретичні підходи до інформаційної взаємодії влади з громадськістю; проаналізувати зарубіжний досвід застосування цифрових технологій для залучення громадян до діяльності місцевих коаліцій; охарактеризувати стан інформаційної активності місцевих коаліцій в Україні; визначити перспективні напрями підвищення інформаційної відкритості та розвитку практик громадської участі в українських органах місцевого самоврядування.

Виклад основного матеріалу. Інформаційна активність органів влади та участь громадян у процесах прийняття рішень є взаємопов'язаними елементами сучасної демократії. Інформаційна активність створює передумови для участі, а участь, у свою чергу, стимулює владу до більшої відкритості. Класифікація рівнів участі, запропонована в рамках теорії громадської участі, виокремлює кілька градацій залучення громадян: інформування (одностороннє повідомлення про рішення), консультації (збір думок громадян без зобов'язань їх враховувати), партнерство (спільне вироблення рішень), делегування повноважень (передача громадянам права приймати певні рішення), громадський контроль (нагляд за виконанням рішень) [4]. Кожен рівень вимагає різного ступеня інформаційної активності влади.

Концепція електронної демократії (e-democracy) передбачає використання інформаційно-комунікаційних технологій для посилення демократичних процесів. С. Кліфт виокремлює три основні напрями e-democracy: e-participation (електронна участь у прийнятті рішень), e-voting (електронне голосування), e-consultation (електронні консультації з громадськістю) [5]. Для місцевого рівня найбільш релевантними є перші два напрями.

В рамках Партнерства «Відкритий Уряд» (Open Government Partnership) сформульовано три ключові принципи відкритого врядування, якими мають керуватися у своїй діяльності органи влади: 1) прозорість (активне інформування громадськості через різноманітні канали); 2) участь громадян (громадські слухання, консультації, партиципаторне бюджетування, громадські ради тощо); 3) підзвітність (обов'язок влади звітувати перед громадянами про свою діяльність, нести відповідальність за невиконання зобов'язань) [6]. Для коаліційних органів місцевого самоврядування ці принципи набувають особливого значення. Коаліція, яка об'єднує різні політичні сили, має пояснювати логіку компромісних рішень, демонструвати, як різні інтереси були узгоджені, забезпечувати прозорість розподілу ресурсів між партнерами. Відсутність такої комунікації породжує підозри в непрозорих домовленостях та корупції.

Зарубіжний досвід інформаційної активності та залучення громадськості демонструє різноманітні моделі інформаційної взаємодії місцевих органів влади з громадськістю. Розглянемо найбільш характерні приклади.

Модель прямої електронної демократії. У 2015–2019 роках муніципальна влада Мадрида, очолювана коаліцією лівих та екологічних сил, впровадила платформу «Decide Madrid» – одну з найамбітніших спроб цифровізації місцевої демократії [7]. Платформа дозволяла громадянам ініціювати законодавчі пропозиції (які при зборі певної кількості підписів мали бути розглянуті радою), голосувати за пріоритети бюджету, обговорювати міські проекти. Ключовою особливістю мадрридської моделі була її радикальність: громадяни не просто консультувалися, а мали реальні повноваження впливати на рішення. Найбільш вражаючим прикладом стало голосування 2017 року, в якому взяли участь 214,076 осіб. Проте після зміни влади у 2019 році платформа втратила свій радикальний характер і перетворилася на більш традиційний інструмент консультацій.

Модель поєднання краудсорсингу та деліберативії. Австралійський Мельбурн обрав стратегію: використання цифрових платформ для збору пропозицій громадян, які потім обговорюються у

форматі громадських асамблей [8]. Така гібридна модель дозволяє поєднати масовість цифрових інструментів з якістю деліберативного обговорення. Проєкт «Future Melbourne», присвячений розробці 10-річного плану розвитку міста, використав саме цю модель: спочатку через онлайн-платформу були зібрані тисячі пропозицій від мешканців, потім відібрані пропозиції обговорювалися у громадських асамблеях, де учасники мали змогу дискутувати, шукати компроміси, формулювати рекомендації. Фінальні рекомендації асамблей були враховані міською радою при прийнятті плану.

Модель партиципаторного бюджетування. Партиципаторне бюджетування – процес, в якому громадяни безпосередньо вирішують, як витратити частину місцевого бюджету. Виникло в бразильському місті Порт-Алегрі у 1989 році й поширилося на тисячі міст по всьому світу [9]. Ця модель передбачає кілька етапів: 1) інформаційні зустрічі, де представники влади пояснюють бюджетні можливості; 2) громадські асамблеї в районах, де мешканці пропонують проєкти; 3) обговорення та пріоритизація проєктів; 4) голосування за проєкти; 5) реалізація вибраних проєктів; 6) звітування про виконання. Вона демонструє, що громадяни здатні приймати відповідальні фінансові рішення, якщо їм надати необхідну інформацію та можливості для обговорення.

Модель правового регулювання громадської участі. США мають одну з найбільш розвинених правових систем регулювання громадської участі на місцевому рівні. Федеральний закон про свободу інформації (FOIA), закони штатів про «уряд під сонцем» (sunshine laws), вимоги про обов'язкові громадські слухання – всі ці норми створюють правову основу для громадської участі [10]. Проте, американський досвід також демонструє обмеження суто юридичного підходу. Формальне дотримання вимог про громадські слухання часто не означає реального врахування громадської думки. Слухання можуть проводитися у незручний час, у віддалених місцях, з мінімальним інформуванням громадськості. Юридичні вимоги виконані, але справжнього діалогу не відбувається.

В Україні інформаційна активність місцевих коаліцій залишається на низькому рівні, що пов'язано з комплексом інституційних, технологічних та культурних чинників, до яких слід віднести наступне.

Відсутність публічних коаліційних угод. На відміну від європейських країн, де коаліційні угоди є публічними документами, доступними громадянам, в Україні більшість місцевих коаліцій формується на основі неформальних домовленостей. Навіть у випадках, коли укладаються письмові угоди, вони рідко оприлюднюються. Це створює проблему підзвітності: громадяни не знають, які зобов'язання взяли на себе партнери по коаліції, які пріоритети вони визначили, як розподілили посади та ресурси. Відповідно, неможливий і контроль за виконанням коаліційних домовленостей. Відсутність публічних угод породжує підозри в корупції [11].

Обмежене використання цифрових платформ. Хоча законодавство України передбачає механізми електронної участі (електронні петиції, громадські обговорення проєктів рішень), на практиці ці інструменти використовуються обмежено і часто формально. Більшість місцевих рад мають веб-сайти, але вони рідко є інтерактивними платформами для діалогу з громадянами. Дослідження Transparent Cities за 2025 рік оцінило 11 міст: лише Київ частково відповідає стандартам openness, з тематичними сторінками, але без повного діалогу; інші, як Львів чи Харків, транслюють сесії рад, але ігнорують комітети. Вебдоступність низька – 27% сайтів без інструментів для зворотного зв'язку. Непопулярні онлайн-петиції, громадяни звертаються офлайн [12].

Формальний характер громадських консультацій. Законодавство вимагає проведення громадських слухань з важливих питань місцевого значення. Проте на практиці ці слухання часто мають ритуальний характер: вони проводяться для «галочки», щоб формально виконати законодавчу вимогу, але без справжнього наміру врахувати думку громадян [13]. Типові проблеми громадських слухань в Україні: недостатнє інформування про проведення (оголошення в останній момент, у важкодоступних місцях), незручний час проведення (робочі години, коли більшість людей працює), відсутність матеріалів для попереднього ознайомлення, домінування чиновників у виступах, ігнорування пропозицій громадян при прийнятті рішень.

Низький рівень транспарентності бюджетних процесів. Хоча бюджети місцевих органів влади є публічними документами, вони часто представлені в форматі, незрозумілому для пересічного громадянина. Відсутні «громадські бюджети» – спрощені версії бюджету з візуалізацією та поясненнями. Інформація про виконання бюджету оприлюднюється із затримками, у форматі, що ускладнює аналіз. Партиципаторне бюджетування, яке могло б залучити громадян до бюджетних рішень, впроваджене лише в окремих містах (Чернігів, Полтава, Черкаси, деякі міста Львівської області) і часто охоплює мізерну частку бюджету (1–3%). Більшість громадян навіть не знають про

можливість впливати на бюджетні рішення [14].

Цифровий розрив та обмежена цифрова грамотність. Україна характеризується значним цифровим розривом між великими містами та сільською місцевістю, між молодшими та старшими поколіннями, між людьми з різним рівнем освіти. Навіть за наявності технічного доступу до Інтернету, багато громадян не мають навичок використання цифрових платформ участі. З іншого боку, і самі місцеві чиновники та депутати часто не володіють навичками цифрової комунікації. Вони сприймають соціальні мережі та цифрові платформи як щось необов'язкове або навіть небезпечне (через ризик критики), замість того, щоб бачити в них інструмент діалогу та залучення громадян. Попри численні проблеми, в Україні є й позитивні приклади інформаційної активності та залучення громадськості. Деякі міста (Львів, Вінниця, Дніпро) активно використовують соціальні мережі для комунікації з громадянами, оперативно реагують на звернення, інформують про свою діяльність.

На основі аналізу зарубіжного досвіду та українських реалій можна сформулювати низку рекомендацій щодо підвищення інформаційної активності місцевих коаліцій та розвитку практик громадської участі.

1. *Обов'язкове оприлюднення коаліційних угод.* Законодавство має передбачати обов'язковість укладення письмових коаліційних угод та їх публічного оприлюднення. Коаліційні угоди повинні містити: перелік партнерів по коаліції, програмні пріоритети, розподіл посад у виконавчих органах та комісіях ради, механізми вирішення конфліктів, процедури виходу з коаліції. Оприлюднення має відбуватися на офіційних веб-сайтах рад протягом певного терміну після формування коаліції.

2. *Створення єдиних цифрових платформ участі.* Замість фрагментованих ініціатив доцільно створити єдину національну платформу електронної участі для місцевого рівня, яка б об'єднала електронні петиції, громадські обговорення, партиципаторне бюджетування, моніторинг виконання рішень. Така платформа має бути зручною, доступною (включаючи мобільні додатки), багатомовною, адаптованою для людей з обмеженими можливостями. Важливо забезпечити не лише технічну можливість долучитися, але й реальний вплив на рішення. Платформа має передбачати обов'язковість розгляду петицій, які зібрали необхідну кількість підписів, публічну відповідь влади на пропозиції громадян, звітування про те, як громадська думка вплинула на прийняті рішення.

3. *Розвиток партиципаторного бюджетування.* Цей чинник має стати обов'язковим елементом бюджетного процесу на місцевому рівні. Законодавство може встановити мінімальний відсоток бюджету (наприклад, 5–10%), який має розподілятися за участю громадян. Партиципаторне бюджетування має охоплювати не лише інвестиційні проекти, а й поточні видатки у певних сферах (культура, спорт, благоустрій). Важливо поєднувати цифрові та традиційні форми: онлайн-платформи для подання проектів та голосування, очні зустрічі для обговорення та пріоритизації. Це дозволить залучити як технологічно просунутих громадян, так і тих, хто віддає перевагу традиційним формам участі.

4. *Навчання та підвищення кваліфікації.* Місцеві депутати, чиновники, працівники виконавчих органів мають проходити навчання з цифрової комунікації, громадської участі, роботи з соціальними мережами. Програми навчання повинні включати як технічні навички (використання платформ, створення контенту), так і комунікаційні (діалог з громадянами, робота з критикою, управління онлайн-спільнотами). Доцільно створити посаду спеціаліста (координатора) з громадської участі в місцевих органах влади, як засвідчує американський досвід. Ця особа координує всі процеси залучення громадян, забезпечує методичну підтримку, моніторить ефективність участі.

5. *Підвищення цифрової грамотності громадян.* Органи місцевого самоврядування мають організовувати навчальні програми для громадян з використанням цифрових інструментів участі. Це можуть бути онлайн-курси, вебінари, очні тренінги у бібліотеках та громадських центрах. Особливу увагу слід приділити навчанню старшого покоління та мешканців сільської місцевості.

6. *Прозорість та підзвітність як культурна норма.* Найважливішим є формування культури відкритості серед місцевих політиків та чиновників. Прозорість має сприйматися не як вимушена необхідність, а як норма демократичного врядування. Інформаційна відкритість, діалог з громадянами, врахування громадської думки мають стати частиною професійної ідентичності місцевих управлінців. Важливу роль у формуванні цієї культури можуть відігравати громадські організації, ЗМІ, міжнародні донори, які підтримують проекти з розвитку відкритого врядування. Публічне визнання та нагородження місцевих органів влади, які демонструють високий рівень прозорості та залучення громадян, може стимулювати поширення кращих практик.

Дослідження інформаційної активності місцевих коаліцій та практик залучення громадськості до

процесів прийняття рішень дозволяє зробити наступні висновки.

По-перше, інформаційна відкритість та активна комунікація з територіальними громадами є критичними чинниками успішності місцевих коаліцій. Прозорість коаліційних угод, регулярне інформування про діяльність, залучення громадян до обговорення рішень підвищують легітимність влади, зміцнюють довіру, дозволяють пояснити логіку компромісних рішень, забезпечують громадський контроль за виконанням зобов'язань.

По-друге, цифрові технології створюють безпрецедентні можливості для трансформації відносин між місцевою владою та громадянами. Електронні платформи участі, онлайн-консультації, партиципаторне бюджетування, відкриті дані дозволяють перейти від односпрямованої комунікації до інтерактивного діалогу. Водночас цифровізація має свої обмеження: цифровий розрив, ризики маніпулювання, проблеми кібербезпеки. Тому оптимальним є поєднання цифрових та традиційних форм участі.

По-третє, зарубіжний досвід демонструє різноманіття моделей інформаційної взаємодії та громадської участі: від прямої електронної демократії до гібридних моделей, що поєднують цифрові та деліберативні форми; від партиципаторного бюджетування до юридично регульованої участі. Спільним для успішних практик є інституціоналізація механізмів участі, реальний, а не формальний, вплив громадян на рішення, прозорість процесів.

По-четверте, підвищення інформаційної активності місцевих коаліцій в Україні потребує комплексних заходів: законодавчого закріплення обов'язкового оприлюднення коаліційних угод, створення єдиних цифрових платформ участі, розвитку партиципаторного бюджетування, навчання депутатів та чиновників, підвищення цифрової грамотності громадян, формування культури відкритості та діалогу. Найважливішим є усвідомлення, що прозорість та участь – не технічні процедури, а сутнісні елементи демократичного врядування.

Висновки. Подальші дослідження мають зосередитися на емпіричному вимірюванні ефективності різних інструментів участі в українському контексті, аналізі взаємозв'язку між інформаційною активністю та стабільністю місцевих коаліцій, вивченні ролі соціальних мереж у місцевій політичній комунікації, дослідженні способів подолання цифрового розриву в умовах обмежених ресурсів.

Бібліографічний список:

1. Making Public Participation Legal: A Working Group Report. National Civic League. 2015. 36 p.
2. OECD. Open Government and Citizen Participation. 2021. URL: <https://www.oecd.org/en/topics/open-government-and-citizen-participation.html>.
3. A systematic literature review on public participation in decision-making for local authority planning: A decade of progress and challenges / M. H. Johar, M. R. Abdul Razak, N. S. Sulaiman, et al. *Environmental Impact Assessment Review*. 2023. Vol. 101. Article 107140.
4. Transparency and Open Government. Council of Europe. 2018. 48 p. URL: <https://rm.coe.int/transparency-and-open-government/1680932036>.
5. Clift S. The E-Democracy E-Book: Democracy is Online 2.0. Publicus.Net. 2000. URL: <http://www.publicus.net>.
6. Open Government Partnership. Open Government Guide: Open Government Foundations – Mainstreaming Participation. 2025. URL: <https://www.opengovpartnership.org/open-gov-guide/open-government-foundations-mainstreaming-participation/>.
7. The Impact of Digital Participation on Democratic Urban Governance / C. Bergh, A. S. Christensen, K. Mikalsen, H. Sæb ø. Cham: Springer, 2022. P. 193–210.
8. Гасанов С. Д. Особливості формування та діяльності парламентських коаліцій в Україні. Чернівці: ЧНУ, 2023. 72 с.
9. Войтенко Ю. М. Інститут парламентської коаліції в Україні: політико-правовий аналіз. *Політикус: наук. журнал*. 2021. № 6. С. 13–18.
10. Аналітичне дослідження громадянської участі на рівні територіальних громад: висновки та рекомендації. *Європейський діалог*. URL: <https://dialog.lviv.ua/analitichne-doslidzhennya-gromadyanskoyi-uchasti-na-rivni-teritorialnih-gromad-visnovki-ta-rekomendatsiyi/>.
11. Нестерович В. Ф. Вплив громадськості на прийняття нормативно-правових актів: проблеми конституційної теорії та практики: монографія. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2014. 736 с.
12. Людва А., Дворовий М. Цифрові технології та виборчий процес: стандарти ЄС на захисті демократичного вибору. Київ : ГО «Лабораторія цифрової безпеки», 2022. 30 с.

Referenses:

1. Making Public Participation Legal : A Working Group Report. (2015). National Civic League. 36 p.
2. OECD. (2021). Open Government and Citizen Participation. URL: <https://www.oecd.org/en/topics/open-government-and-citizen-participation.html> .
3. A systematic literature review on public participation in decision-making for local authority planning: A decade of progress and challenges (2023). / M. H. Johar, M. R. Abdul Razak, N. S. Sulaiman, et al. *Environmental Impact Assessment Review*. Vol. 101. Article 107140.
4. Transparency and Open Government. (2018). Council of Europe. 48 p. URL: <https://rm.coe.int/transparency-and-open-government/1680932036> .
5. Clift S. (2000). The E-Democracy E-Book: Democracy is Online 2.0. Publicus.Net. URL: <http://www.publicus.net> .
6. Open Government Partnership. (2025). Open Government Guide: Open Government Foundations – Mainstreaming Participation. URL: <https://www.opengovpartnership.org/open-gov-guide/open-government-foundations-mainstreaming-participation/> .
7. The Impact of Digital Participation on Democratic Urban Governance (2022). / C. Bergh, A. S. Christensen, K. Mikalsen, H. Sæb ø. Cham: Springer. P. 193–210.
8. Hasanov S. D. (2023). Osoblyvosti formuvannia ta diialnosti parlamentskykh koalitsii v Ukraini. Chernivtsi: ChNU. 72 s.
9. Voitenko Yu. M. (2021). Instytut parlamentskoi koalitsii v Ukraini: polityko-pravovyi analiz. *Politykus: nauk. zhurnal*. № 6. S. 13–18.
10. Analitychne doslidzhennia hromadianskoi uchasti na rivni terytorialnykh hromad: vysnovky ta rekomendatsii. Yevropeyskyi dialoh. URL: <https://dialog.lviv.ua/analitichne-doslidzhennya-gromadyanskoyi-uchasti-na-rivni-teritorialnih-gromad-visnovki-ta-rekomendatsiyi/> .
11. Nesterovych V. F. (2014). Vplyv hromadskosti na pryiniattia normatyvno-pravovykh aktiv: problemy konstytutsiinoi teorii ta praktyky: monohrafiia. Luhansk : RVV LDUVS im. E. O. Didorenka. 736 s.
12. Liudva A., Dvorovyi M. (2022). Tsyfrovi tekhnolohii ta vyborchyi protses: standarty YeS na zakhysti demokratychnoho vyboru. Kyiv : HO «Laboratoriia tsyfrovoy bezpeky». 30 s.

Horai O. Information activity and dialogue of local coalitions with the public

The article examines the evolution of ideas about the symbolic nature of political reality within the intellectual traditions of Antiquity and the Middle Ages. It traces the formation of the human symbolic universe as a specific way of interpreting political order, power, and social relations. The study demonstrates that symbols function not only as a means of communication or representation of political authority, but also as an important mechanism for its construction and legitimation. Based on the analysis of the works of ancient and medieval thinkers, the article reconstructs the logic of the development of approaches to symbolic reality—from philosophical reflections on the nature of the sign and symbol to the recognition of their functional role in the political process. It is shown that ancient philosophy laid the foundations of political semiotics. In the works of Plato, Aristotle, and representatives of the Stoic and Neoplatonic traditions, the symbol was considered an instrument for understanding political reality and a means of interpreting the structure of the state, justice, and the nature of power. Particular attention was given to rhetorical mechanisms of political influence, as well as metaphorical and mythological images that shaped symbolic models of political order. The article further demonstrates that in medieval political thought a significant transformation in the understanding of the symbol occurred. The Christian intellectual tradition endowed political symbolism with a sacred dimension, within which symbols served as instruments for the divine legitimation of earthly authority. In the works of Augustine, Pseudo-Dionysius the Areopagite, Thomas Aquinas, Bonaventure, and Meister Eckhart, symbolic forms acquired the status of instruments for the sacralization of political order and the formation of hierarchical models of power. As a result, the symbol ceased to be merely a reflection of political reality and became an active factor in its construction. It is concluded that the symbolic structures of politics formed within the ancient and medieval intellectual traditions became an important theoretical foundation for contemporary research on political symbolism, political communication, and mechanisms of the legitimation of power. The findings contribute to a deeper understanding of the role of symbols in modern political processes and confirm their fundamental significance for the analysis of political reality.

Keywords: local self-government, local coalition, informational activity, public participation, electronic democracy, digital technologies, government transparency, participatory budgeting.

ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ СИСТЕМ ТА ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

DOI 10.31558/2519-2949.2026.1.10

УДК (327.2+327.8):323.17

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5825-3631>

Калашлінська М. В., Люблінська міська адміністрація (Польща)

ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЛІ СУБНАЦІОНАЛЬНИХ АКТОРІВ В УМОВАХ ХИЖАЦЬКОЇ ГЕГЕМОНІЇ

Стаття присвячена аналізу трансформації сучасного міжнародно-політичного порядку та її впливу на статус і діяльність субнаціональних акторів, зокрема регіонів, провінцій і міст. Дослідження спирається на концепт “хижацької гегемонії” (predatory hegemony), запропонований Стівеном М. Волтом у 2026 році, який описує зміщення провідних держав від нормативного лідерства до транзакційної моделі, заснованої на логіці “нульової суми” та вимаганні поступок від союзників і опонентів. Авторка обґрунтовує, що сучасна система характеризується напругою між двома різноспрямованими тенденціями. З одного боку, зростає політична суб’єктність субнаціональних акторів, зумовлена обмеженою здатністю національних держав оперативно відповідати на локальні запити та кризові виклики, що стимулює парадипломатію і посилює мережеві форми міжнародної взаємодії. З іншого боку, поширення хижацької гегемонії змінює сам сенс автономії з ресурсу гнучкості та демократичної стійкості, в канал вразливості національної держави. У цій логіці будь-яка зовнішня ініціатива регіону або міста, заява, кампанія, контакт чи угода, може бути використана гегемоном як зручний привід для тиску на національний центр. Внаслідок цього питання децентралізації перестають бути лише внутрішньодержавною справою, а починають впливати на зовнішню вразливість держави. В цьому контексті багаторівневість влади може бути використана як зручний інструмент та “слабку ланку” на рівні регіону або міста, що перетворює її на привід для тиску на столицю. В статті основну увагу зосереджено на “дилемі автономії”, ситуації, за якої право субнаціонального актора на власну активність стає приводом або ресурсом для зовнішнього тиску, який застосовується вже не до регіону, а до країни в цілому. Емпірично ці процеси розкрито, зокрема, на кейсі протистояння між урядом канадської провінції Онтаріо та адміністрацією Дональда Трампа у 2025-2026 роках, що поставило федеральний уряд Канади перед вибором між захистом демократичної автономії провінції та прагматичною деескалацією задля збереження економічної стабільності. Зроблено висновок, що хижацька модель гегемонії стимулює держави обмежувати внутрішню свободу територій, мінімізуючи “точки входу” для зовнішнього шантажу, і водночас підштовхує до стратегічної диверсифікації зовнішніх зв’язків та пошуку нових мережевих альянсів поза зоною домінування держави-гегемона.

Ключові слова: міжнародно-політичний порядок, хижацька гегемонія, субнаціональні актори, децентралізація, парадипломатія, США, Канада.

Постановка проблеми. У середині 2020-х років міжнародно-політичні відносини стають менш передбачуваними, а правила, на які довгий час спиралися держави, працюють слабше. Все частіше взаємодія між країнами будується як торг, де сильніші актори вимагають поступок і демонстрацій лояльності навіть від партнерів та союзників. У такій логіці співпраця дедалі частіше сприймається не як спільна вигода, а як гра з нульовою сумою, де важливо не лише “скільки отримано”, а й “хто отримав більше” [1]. У публічних і експертних описах цей зсув характеризується як “хижацька гегемонія” (predatory hegemony), тобто модель впливу, що перетворює інструменти економічної взаємозалежності на важелі прямого примусу [2].

Паралельно з цим зростає зовнішня активність субнаціональних акторів, міст, регіонів і провінцій. Вони дедалі частіше діють не лише як внутрішні адміністративні одиниці, а як учасники міжнародних зв'язків. Через парадипломатію та участь у транснаціональних мережах співпраці території просувають інтереси своїх громад, економічні, культурні та безпекові, і шукають практичні рішення для локальних потреб [3, с. 7-8].

Проблема з'являється саме там, де ці два процеси перетинаються. Те, що за більш стабільних умов було перевагою, гнучкістю, розвитком і демократичною стійкістю, у логіці хижацької гегемонії може перетворюватися на слабке місце держави. Коли сильний зовнішній актор шукає привід для тиску, він може використати будь-яку самостійну дію регіону чи міста як “точку входу” до національного рівня. Тому постає питання: де проходять межі внутрішньої автономії і як має працювати координація між центром та територіями, щоб багаторівневність не ставала джерелом зовнішньої вразливості.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні “дилеми автономії” субнаціональних акторів в умовах хижацької моделі гегемонії та визначенні умов, за яких децентралізація підвищує зовнішню вразливість держави.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що в умовах хижацької моделі гегемонії внутрішня децентралізація та зовнішня активність субнаціональних акторів (парадипломатія) можуть трансформуватися з ресурсу демократичної стійкості у канал зовнішнього примусу, зокрема через використання дій регіонів і міст як приводу для тиску на національний центр на міжнародному рівні.

Методи дослідження. Методологічною основою статті є аналіз концепту “хижацької гегемонії”, тобто підходу, за якого домінуюча держава використовує економічні та політичні важелі, щоб змусити партнерів до поступок, а не підтримує правила і взаємні зобов'язання [2]. Для конкретизації поняття “транзакційність” був використаний підхід, в якому зовнішня політика розглядається як серія взаємодій, що призводять до результатів “виграв-програв”, з фокусом на швидкі вигоди та двосторонні домовленості [4]. Гра з нульовою сумою розглядається для фіксації ситуацій, коли для актора важливо не лише “скільки отримано”, а й “хто отримав більше” [5, с. 487].

Емпіричну частину виконано методом case study на прикладі конфлікту “Онтаріо-США” у 2025-2026 рр. [6]. Джерельну базу проаналізовано методом якісного контент-аналізу публічних заяв і медійних повідомлень, з фокусом на індикаторах транзакційного примусу, зокрема вимога поступок, погроза ескалації, застосування тарифних або санкційних важелів, вимагання символічних актів покори. Отримані висновки порівняно з основними підходами в дослідженнях парадипломатії та міжнародної активності субнаціональних акторів.

Ступінь дослідження проблеми. Досліджувана проблема лежить на перетині трьох наукових напрямків: досліджень парадипломатії та зростання міжнародної активності субнаціональних акторів; аналізу транзакційної “нульової суми” моделі поведінки провідних держав; а також робіт про економічний примус, зокрема використання тарифів, санкцій та інших важелів як інструментів політичного тиску.

Сучасна наукова література з парадипломатії констатує зростання зовнішньої активності субнаціональних акторів як стійкий елемент сучасного врядування та аналізує його інституційні умови, правові рамки і типові канали взаємодії. Зокрема, І. А. Алі та М. Д. Ясем підкреслюють міжнародну залученість регіональних і локальних урядів, як один із режимів багаторівневого політичного процесу, а не як поодинокі випадки [7].

Новіші дослідження, зокрема М. Гюссейн, С. Пакен і М. Мартінус, показують, що участь субнаціональних акторів у ширших інтеграційних і торговельних процесах може стати джерелом конфліктів у переговорах щодо торговельних угод (через багаторівневі процедури та право блокування на регіональному рівні), а в інших, залишається нерівномірною через різні спроможності міст і регіонів та добровільний характер мережових форматів співпраці. У результаті зв'язок між парадипломатією та економічними механізмами інтеграції залишається фрагментарно описаним і потребує подальшої концептуалізації [8; 9].

Однак на стику цих напрямів досліджень зберігається помітний дослідницький розрив. Роботи про парадипломатію здебільшого фокусуються на можливостях субнаціональної міжнародної активності та її внутрішніх обмеженнях, але рідше описують ситуації, коли саме багаторівневність влади стає зручною мішенню зовнішнього економічного примусу. Дослідження економічного примусу, навпаки, зазвичай працюють із державою як “єдиним актором” і недостатньо враховують, як субнаціональна ініціатива може запускати тиск уже по лінії “гегемон, столиця”. Література про

хижацьку гегемонію переважно аналізує зміну поведінки домінанта на міждержавному рівні, але менш детально розкриває механізми, через які ця логіка “переводить” внутрішню децентралізацію партнерів у їхню зовнішню вразливість. Саме на заповнення цієї прогалини спрямована ця стаття.

Виклад основного матеріалу. У подальшому аналізі “хижацька гегемонія” розглядається як режим домінування, у якому головним механізмом впливу стає транзакційний торг, а не підтримання правил і довгострокових зобов’язань. Домінуюча держава в такій моделі послідовно переводить взаємодію з партнерами в площину вимагання поступок, використовуючи політичні та економічні важелі як інструменти отримання результату [2; 9, с. 167].

Важливою складовою цього режиму є zero-sum рамка, коли оцінюється не лише власний результат, а й порівняльна перевага сторін. За таких умов асиметрії стають політично значущими, а економічні інструменти легше перетворюються на засоби тиску [10, с. 743]. Саме тому тарифи та інші торговельні механізми можуть застосовуватися не як нейтральне регулювання, а як сигнал сили і форма примусу, що в літературі описується як “weaponization of trade” [11, с. 58-63].

На цьому тлі окремої уваги потребує ще один процес, який у більш стабільному порядку зазвичай оцінювали позитивно: активізація зовнішньої діяльності субнаціональних акторів. Регіони, провінції й міста дедалі частіше розбудовують власні міжнародні зв’язки та використовують інструменти парадипломатії для реалізації локальних інтересів [3]. У сучасних дослідженнях це пов’язують із багаторівневим врядуванням та мережевими форматами взаємодії, у межах яких субнаціональні актори функціонують як відносно автономні вузли міжнародної кооперації [12, с. 434-447]. Саме поєднання цього тренду з транзакційним посиленням примусу з боку домінанта створює ситуацію, в якій автономія починає мати не лише внутрішньополітичні переваги, але й зовнішньополітичну “ціну”.

Однак у режимі хижацької гегемонії зростання субнаціональної автономії набуває суперечливого значення. У межах внутрішньої політики автономія може підсилювати адаптивність і результативність врядування, але у зовнішньому вимірі вона створює додаткові контури ризику. Проблема виникає тоді, коли домінантний актор не прагне розрізняти рівні влади всередині держави партнера. Субнаціональні дії, які здійснюються в межах регіональних повноважень і локальних інтересів, можуть бути інтерпретовані як позиція держави в цілому і використані як формальний привід для тиску на національний центр. За такої конфігурації децентралізація виходить за межі суто адміністративного питання і перетворюється на чинник зовнішньополітичної вразливості, оскільки багаторівневність створює додаткові можливості для ініціювання примусу з боку гегемона.

Для опису цієї ситуації ми використовуємо поняття “дилема автономії”. Її суть полягає в напрузі між двома раціональними цілями: з одного боку, держава зацікавлена зберігати демократичну децентралізацію і право територій на самостійність, з іншого, вона змушена мінімізувати зовнішні ризики в умовах, коли гегемон може використати локальні сигнали як привід для тиску на країну в цілому. У такій конфігурації субнаціональна активність перестає бути лише внутрішнім ресурсом розвитку і починає сприйматися національним центром як потенційний фактор ескалації зовнішнього примусу.

У кейсі “Онтаріо, США” (2025-2026) дилема автономії проявляється через механізм, який у цій статті позначено як “ланцюговий примус”. Він складається з трьох послідовних ланок:

1. субнаціональна ініціатива;
2. реакція гегемона;
3. вимушене рішення національного центру, який має обирати між підтримкою автономії та деескалацією тиску.

Першу ланку “ланцюгового примусу” утворила субнаціональна ініціатива уряду канадської провінції Онтаріо, рекламна кампанія в США, спрямована проти тарифної політики адміністрації Дональда Трампа [13; 14]. Важливо, що ця дія здійснювалася на рівні провінції і мала характер публічної комунікації, а не формальної зовнішньополітичної позиції Канади як держави.

Другою ланкою стала реакція уряду США, яка була адресована не Онтаріо як окремій території, а Канаді в цілому. У публічних заявах з’явилася погроза посилити тарифний тиск на канадський імпорт, тобто застосувати загальнонаціональний інструмент покарання у відповідь на регіональний тригер [14]. Це ілюструє одну з ключових характеристик хижацької гегемонії: ігнорування внутрішньої багаторівневості партнера і перенесення відповідальності з субнаціонального рівня на рівень держави.

Третя ланка пов’язана з вимушеним вибором федерального уряду Канади. Простір можливих

рішень фактично збувся до двох варіантів: або підтримати право провінції на політичну комунікацію і прийняти ризик ескалації загальнонаціональних економічних втрат; або деескалювати конфлікт ціною згорання субнаціональної ініціативи. У цьому кейсі федеральний центр обрав деескалацію, коли прем'єр-міністр Марк Карні публічно підтвердив, що просив уряд Онтаріо не запускати кампанію, а згодом вибачився перед Дональдом Трампом, а рекламну кампанію було призупинено [15; 16].

Отже, кейс Онтаріо-США показує, що в умовах хижачької гегемонії тарифи виконують не лише економічну, а й політичну функцію, вони працюють як інструмент сигналізації сили та дисциплінування партнера [11, с. 58-63]. Водночас він демонструє механізм, за якого субнаціональні комунікаційні дії можуть бути "підхоплені" гегемоном і перетворені на привід для тиску на національний центр. Це створює для держави два типи реакцій: посилення координації зовнішніх контактів територій з боку центру та паралельний пошук стратегій зниження критичних залежностей через диверсифікацію зовнішніх зв'язків.

Висновки. Проведений аналіз показує, що хижачька модель гегемонії зміщує міжнародну взаємодію в бік транзакційного примусу, де економічні інструменти, зокрема тарифи, виконують не лише регулятивну, а й політичну функцію сигналу сили та дисциплінування партнерів. У таких умовах децентралізація та зростання зовнішньої активності субнаціональних акторів набувають амбівалентного характеру: залишаючись ресурсом розвитку і гнучкості, вони водночас створюють додаткові "точки входу" для зовнішнього тиску на державу в цілому. Кейс Онтаріо-США (2025-2026) підтверджує дієвість механізму "ланцюгового примусу", коли субнаціональна ініціатива стає тригером загальнонаціональної реакції гегемона і звужує простір рішень національного центру до вибору між захистом автономії та деескалацією задля уникнення економічних втрат. Практичний наслідок цієї дилеми полягає не у відмові від децентралізації, а у потребі переосмислити правила координації "центр-території" у зовнішній площині та одночасно зменшувати критичні залежності, які роблять тарифний або санкційний примус ефективним.

Бібліографічний список/References:

1. Molnar, A. C., Sloman, S. Zero-Sum Bias in Politicized Problem Solving. *Cognition*, 2026. Vol. 270, 106408. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cognition.2025.106408>
2. Walt, S. M. The Predatory Hegemony. How Trump Wields American Power. *Foreign Affairs*, 2026. March/April. URL: <https://www.foreignaffairs.com/united-states/predatory-hegemon-walt>
3. Aldecoa, F., Keating, M. (eds.) *Paradiplomacy in Action: The Foreign Relations of Subnational Governments*. London, New York: Frank Cass, 1999, 223 p.
4. Bashirov, G., & Yilmaz, I. The Rise of Transactionalism in International Relations: Evidence from Turkey's Relations with the European Union. *Australian Journal of International Affairs*, 2020. Vol. 74(2). P. 165-184. DOI: <https://doi.org/10.1080/10357718.2019.1693495>
5. Yeung, E. S. F., & Quek, K. (2022). Relative Gains in the Shadow of a Trade War. *International Organization*, 2022. Vol. 76(3). P. 741-765. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0020818322000030>
6. Cheng, M. Ontario Premier Provokes Trump's Ire Once Again with Reagan Ad. *Reuters*, 2025. URL: https://www.reuters.com/business/media-telecom/ontario-premier-provokes-trumps-ire-once-again-with-reagan-ad-2025-10-25/?utm_source=chatgpt.com
7. Huyseune, M., & Paquin, S. Paradiplomacy and the European Union's Trade Treaty Negotiations: The Role of Wallonia and Brussels. *Territory, Politics, Governance*, 2023. Routledge. DOI: <https://doi.org/10.1080/21622671.2023.2181207>
8. Sundqvist, J., & Jerdén, B. Paradiplomacy and International Conflict: Disengagement from China by Swedish Local Governments. *Asia Europe Journal*, 2024. Vol. 22. P. 313-332. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10308-024-00703-2>
9. Bashirov, G., & Yilmaz, I. The Rise of Transactionalism in International Relations: Evidence from Turkey's Relations with the European Union. *Australian Journal of International Affairs*, 2020. Vol. 74(2), P. 165-184. DOI: <https://doi.org/10.1080/10357718.2019.1693495>
10. Yeung, E. S. F., & Quek, K. Relative Gains in the Shadow of a Trade War. *International Organization*, 2022. Vol. 76(3), 741-765. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0020818322000030>
11. Hopewell, K. Beyond U.S.-China Rivalry: Rule Breaking, Economic Coercion, and the Weaponization of Trade. *AJIL Unbound*, 2022. Vol. 116, P. 58-63. DOI: 10.1017/aju.2022.3.
12. Ali, I. A., & Jasem, F. H. Sub-National Governments' Interactions in International Affairs: An Arab Perspective on Paradiplomacy. *International Area Studies Review*, 2024. Vol. 27(4), 434-447. DOI: <https://doi.org/10.69473/iasr.2024.27.4.434>
13. Cheng, M. Ontario Premier Provokes Trump's Ire Once Again with Reagan Ad. *Reuters*, 2025. URL: https://www.reuters.com/business/media-telecom/ontario-premier-provokes-trumps-ire-once-again-with-reagan-ad-2025-10-25/?utm_source=chatgpt.com

2025-10-25/

14. Schiefelbein, M. Trump Threatens Canada With 10% Extra Import Tax for Not Pulling Down Anti-Tariffs Ad Sooner. *Associated Press*, 2025. URL: <https://apnews.com/article/trump-canada-tariffs-3cbc1cbf9ed53a10b442fd55dae1e0a3>

Kalashlinska M. Transformation of the role of subnational actors under predatory hegemony

This article analyses the transformation of the contemporary international political order and its impact on the status and activities of subnational actors, including regions, provinces, and cities. The study draws on the concept of “predatory hegemony,” proposed by Stephen M. Walt in 2026, which describes a shift by leading powers from normative leadership to a transactional model grounded in zero-sum logic and the extraction of concessions from both allies and adversaries. The author argues that today’s system is shaped by tensions between two opposing trends. On the one hand, the political agency of subnational actors is increasing, driven by the limited capacity of national governments to respond quickly to local demands and crisis challenges, which stimulates paradiplomacy and reinforces network-based forms of international engagement. On the other hand, the spread of predatory hegemony changes the very meaning of autonomy: from a resource of flexibility and democratic resilience into a channel of vulnerability for the nation-state. In this logic, any external initiative by a region or city, whether a statement, campaign, contact, or agreement, can be used by the hegemon as a convenient pretext to pressure the national centre. As a result, decentralisation is no longer purely a domestic governance matter, but one that affects a state’s external vulnerability. The hegemon can exploit multi-level governance by identifying a “weak link” at the regional or municipal level and turning it into a lever of pressure on the capital. The article focuses on the “autonomy dilemma,” a situation in which a subnational actor’s right to pursue its own external activity becomes a trigger or resource for external pressure that is applied not to the region itself, but to the country as a whole. Empirically, these dynamics are illustrated through the case of confrontation between the government of the Canadian province of Ontario and the administration of Donald Trump in 2025-2026, which placed Canada’s federal government before a choice between defending the province’s democratic autonomy and pursuing pragmatic de-escalation to preserve economic stability. The study concludes that a predatory model of hegemony encourages states to restrict the internal freedom of their territories in order to minimise “entry points” for external coercion, while simultaneously pushing them toward strategic diversification of external ties and the search for new networked alliances beyond the hegemon’s sphere of dominance.

Keywords: *international political order, predatory hegemony, subnational actors, decentralisation, paradiplomacy, United States, Canada.*

ВИМОГИ ДО АВТОРСЬКИХ ОРИГІНАЛІВ СТАТЕЙ

Редакційна колегія приймає до друку статті виключно за умови їх відповідності вимогам МОН України.

Стаття повинна містити в явному чи неявному вигляді такі елементи, як:

- постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;
- формулювання мети статті (постановка завдання);
- аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор;
- виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття;
- виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів;
- висновки до даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

До публікації в журналі приймаються наукові праці, які раніше не були опубліковані. За точність цитування та наведених у статтях наукових фактів, цифр, інших відомостей відповідають автори. Редколегія може не поділяти світоглядних переконань та концептуальних позицій авторів. У разі необхідності редакційна колегія може відправити статтю автору на доопрацювання. Редколегія залишає за собою право редагування текстів статей.

Статті, автори яких не мають наукового ступеня, супроводжуються *рецензією* доктора наук за фахом публікації або витягом із протоколу засідання кафедри про рекомендацію до друку.

Усі статті, які подаються до журналу, піддаються сліпому рецензуванню.

Публікація статей в межах черги надходження та зареєстрованого обсягу журналу є **безкоштовною**. В першу чергу розглядаються з метою публікації статті англійською мовою.

Орієнтовний обсяг статті, включаючи ілюстрації та таблиці – 16-20 тис. друкованих знаків разом із пробілами.

Вимоги для оформлення тексту: текст набирається в редакторі Microsoft Word for Windows; береги: верхній, нижній – 20 мм, правий – 10 мм, лівий – 30 мм; шрифт Times New Roman, кегель 12 пт, інтервал – 1; абзацний відступ – 10 мм. Вирівнювання тексту: по ширині (переноси слів не допускаються, між словами допускається тільки один пробіл, табуляцію не застосовувати).

Важливо звернути увагу на наступне: необхідно використовувати **кутові лапки** «Текст»; розрізняти символи **defіс і тире** (тире відокремлюється з обох боків пропусками і довше дефіса); виставляти **нерозривні пробіли** між ініціалами та прізвищем, сторінкою і відповідним номером у посиланнях та списку використаних джерел, між датою і роком тощо (напр. В. С. Стуса; с. 22–28; 27 березня 2016 р.; м. Київ); по тексту **уніфікувати скорочення** (напр. зупинитися на одному з варіантів – 2014 р. або 2014 рік); розшифровувати **абрєвіатури** при першому згадуванні і лише відтак вживати надалі; між словами залишати по одному пробілові (прибрати *зайві пробіли*).

Рисунки і таблиці оформляються згідно чинного держстандарту. Схеми, графіки, діаграми, формули і таблиці повинні бути складені безпосередньо в текстовому редакторі і розміщені строго в межах зазначених вище розмірів сторінки. Таблиці формуються в редакторі за допомогою пункту меню «Таблиця». Формат таблиць лише книжковий.

Рукопис статті подається в електронному вигляді, виконаний у текстовому процесорі MS Word for Windows (збережений у форматі doc або rtf), який надсилається на електронну адресу: **politlifejournal@gmail.com** із зазначенням латиницею прізвища автора/авторів (наприклад: Nagornyak).

Перелік літературних джерел розташовується або за алфавітом, або в порядку їх використання після тексту статті з підзаголовком «**Бібліографічний список:**» та оформлюється згідно з вимогами ДСТУ 8302:2015 і виконується мовою оригіналу. Бажано, за наявності, надавати DOI-адресу цитованого матеріалу. Джерела в переліку посилань **нумеруються вручну** (без використання функції меню Word «Формат – Список – Нумерований»). Посилання на літературу в тексті подаються за таким зразком: [5, с. 87], де 5 – порядковий номер джерела за списком літератури, 87 – сторінка. Посилання на декілька джерел одночасно подаються таким чином: [3, с. 5-6] або [3, с. 145; 5, с. 25; 7, с. 348]. Якщо в Бібліографічному списку є хоча б одне видання кирилицею, після нього вміщується References – бібліографічний список у «латинізованому» вигляді: в ньому всі кириличні літери транслітеруються латиницею. Для автоматичної транслітерації кирилических джерел можна скористатися сайтами та <https://slovnuk.ua/translit.php> – для українських джерел.

Структура статті: УДК, ORCID-ідентифікатор автора, прізвище та ініціали автора, назва статті, анотація та ключові слова українською мовою, текст статті, бібліографічний список, бібліографічний список (References) латиницею; прізвище та ініціали автора, назва статті, анотація та ключові слова англійською мовою. Обсяг кожної з анотацій – українською та англійською мовою – не менше 1800 знаків, враховуючи пробіли та не враховуючи ключові слова.

Реєстрацію в системі ORCID можна здійснити за адресою: <https://orcid.org/>

Зразок оформлення статті:

УДК

ORCID-ідентифікатор автора

Прізвище та ініціали автора, назва організації

НАЗВА СТАТТІ

Анотація (не менше 1800 знаків) та ключові слова українською мовою

Текст статті

Бібліографічний список:

References:

ПІБ, Назва статті, анотація (не менше 1800 знаків), та ключові слова англ. мовою

Приклад оформлення Бібліографічного списку:

1. Андріяш В. Державна етнополітика України в умовах глобалізації. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 328 с.
2. Оцінка спеціальними службами Данії актуальних загроз національній безпеці. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/otsinka-spetsialnomy-služhbam-y-daniyi-aktualnykh-zahroz>.
3. Медіаспоживання українців в умовах повномасштабної війни. Опитування ОПОРИ. ОПОРА. 01.06.2022. URL : https://www.oporaua.org/report/polit_ad/24068-mediaspozhyvannia-ukrayintsiv-v-umovakh-rovnomasshtabnoyi-viini-opituvannia-opori.
4. Рибій О.В. Процеси трансформації політичних інститутів: етапи та рушії : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.01. Київ : ППІЕНД ім. І. Ф. Кураса, 2011. 15 с.
5. Корупційні ризики. НАЗК. 2023. URL: https://antycorportal.nazk.gov.ua/risks/catalog/?search=&organ_owner_id=152&fl=1&page=8.
6. Безуглий П. Г. Чинники та наслідки міграційного руху в Україні. *Політичне життя*. Вінниця, 2018. № 3. С. 4-9. DOI: 10.31558/2519-2949.2018.3.1.
7. Люстрація в Україні як засіб легітимації нового політичного режиму / Бондаренко С. В., Зайченко І. А., Нагорняк Т. Л. [та ін.]. *Політичне життя*. Вінниця, 2018. № 2. С. 14-18. DOI: 10.31558/2519-2949.2018.2.2.
8. Польовий М. А. Політичні процеси: теорія та практика моделювання : монографія. Одеса: Фенікс, 2011. 288 с.
9. За 2022-2023 роки кількість людей з інвалідністю зросла на 110-300 тисяч. *Скільки-скільки?*. URL: https://web.archive.org/web/20250915060839/https://skilky-skilky.info/narazi-liudy-z-invalidnistiu-z-zberezenoiu-pratsezdatnistiu-skladaiut-20-naseleattia-pratsezdatnoho-viku/?utm_source .
10. Sassen S. Borders, Walls, and Crumbling Sovereignty. *Political Theory*. 2012. № 40 (1). P. 116–122. URL: <http://www.saskiasassen.com/PDFs/publications/Borders-Walls-and-Crumbling-Sovereignty.pdf>.
11. Scammell M. Political marketing: Lessons for political science. *Political studies*. 1999. № 47 (4). P. 718–739.
12. Zhang L. City branding and Olympic effect: A case study of Beijing. *Cities*. 2009. Vol. 26. No. 5. P. 245–254.

Приклад оформлення розділу *References* для поданого вище бібліографічного списку:

1. Andriyash V. (2013) Derzhavna etnopolityka Ukrainy v umovakh hlobalizatsiyi (State ethnopolitics of Ukraine in the conditions of globalization). Mykolayiv : Vyd-vo CHDU im. Petra Mohyly, 328 p.
2. Otsinka spetsialnymy sluzhbamy Daniї aktualnykh zahroz natsionalnii bezpetsi (Danish Special Services' assessment on current threats to national security). National Institute for Strategic Studies. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/otsinka-spetsialnymy-sluzhbamy-daniyi-aktualnykh-zahroz>
3. Mediaspozhyvannya ukrayintsiv v umovakh povnomasshtabnoyi viyny. Opytuvannya OPORI (Media consumption of Ukrainians in conditions of full-scale war. OPORA survey). OPORA. 01.06.2022. URL : https://www.oporaua.org/report/polit_ad/24068-mediaspozhyvannya-ukrayintsiv-v-umovakh-povnomasshtabnoyi-viini-opituvannia-opori
4. Rybii O.V. (2011) Protsesy transformatsii politychnykh instytutiv: etapy ta rushii : avtoref. dys. ... kand. polit. nauk : 23.00.01 (Processes of transformation of political institutions: stages and drivers: abstract of thr thesis ... Ph.D. on Political Sciences). Kyiv : IPiEND im. I. F. Kurasa, 15 s.
5. Koruptsiini ryzyky (Corruption risks). NAZK (NACP). 2023. URL: https://antycorportal.nazk.gov.ua/risks/catalog/?search=&organ_owner_id=152&f1=1&page=8
6. Bezuglyi P. G. Chynnyky ta naslidky` migracijnogo ruxu v Ukraini (Factors and effects of migrations in Ukraine). *Politychne zhyttya (Political life)*. Vinnytsya, 2018. # 3. S. 4-9. DOI: 10.31558/2519-2949.2018.3.1.
7. Lyustraciya v Ukraini yak zasib legitymaciyi novogo politychnogo rezhymu (Lustration in Ukraine as the mean of new political order legitimation) / Bondarenko S. V., Zajchenko I. A., Nagornyak T. L. [ta in.]. *Politychne zhyttya (Political life)*. Vinnytsya, 2018. # 2. P. 14-18. DOI: 10.31558/2519-2949.2018.2.2
8. Polovyi M. A. Politychni procesy: teoriya ta prakty`ka modelyuvannya (Political processes: theory and practice) : monograph. Odesa: Feniks, 2011. 288 p.
9. Za 2022-2023 roky kil'kist' lyudey z invalidnistyu zrosla na 110-300 tysyach. *Skilky-skilky*. URL: https://web.archive.org/web/20250915060839/https://skilky-skilky.info/narazi-liudy-z-invalidnistiu-zi-zberezhenoiu-pratsezdatnistiu-skladaiut-20-naseleattia-pratsezdatnoho-viku/?utm_source
10. Sassen S. Borders, Walls, and Crumbling Sovereignty. *Political Theory*. 2012. № 40 (1). P. 116–122. URL: <http://www.saskiasassen.com/PDFs/publications/Borders-Walls-and-Crumbling-Sovereignty.pdf>
11. Scammell M. Political marketing: Lessons for political science. *Political studies*. 1999. № 47 (4). P. 718–739.
12. Zhang L. City branding and Olimpic effect: A case study of Beijin. *Cities*. 2009. Vol. 26. No. 5. P. 245–254.

Стаття обов'язково супроводжується **авторською довідкою** із зазначенням прізвища, імені, по-батькові (повністю); ORCID-ідентифікатора, наукового ступеня, вченого звання, посади, місця роботи, а також робочої, домашньої адреси і телефонів, адреси електронної пошти; назви статті.

Рукописи статей та диски авторам не повертаються.

Тел. для довідок: (099) 35-95-943

E-mail: politlifejournal@gmail.com

Науковий журнал
ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ

Виходить чотири рази на рік
№ 1, 2026 р.

Свідоцтво КВ 22504-12404ПР від 27.01.2017
Ідентифікатор медіа R30-03165 від 14.03.2024
Тираж 300 прим. Замовлення №PL-26-1

Адреса редакції:

21021, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21, к.418.
Тел.: гол. ред.: (0432) 508-779;
відп.секр.: (099) 35-95-943;
e-mail: politlifejournal@gmail.com
polit-period.div@donnu.edu.ua

Адреса видавця:

Донецький національний університет імені Василя Стуса
21021, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21
тел.: +380 432 50 89 37
e-mail: res.pro-rector@donnu.edu.ua
Свідоцтво ДК №5945 від 15.01.2018

Дизайн обкладинки: І. О. Мельничук
Переддрукарська підготовка видання: М. В. Дубель
Технічний редактор: М. В. Дубель

Підписано до друку 09.01.2026. Формат 60x84/8. Папір офсетний.
Друк різнографічний. Ум. друк. арк.6,6. Обл. видавн. арк. 7,5
